

Šachlová

ČESKO-SLOVENSKÁ REVUE
ZRKADLENÍ
ZRCVDĚNÍ

číslo 2
VIII. ročník
2011

ZRKADLENÍ - ZRCADLENÍ 2/2011

SLOVENSKÝ LITERÁRNÝ KLUB
V ČESKEJ REPUBLIKE

CENA 1,33 €
40 Kč

OBSAH**4****Slovo úvodom**

(Vladimír Skalský)

6**Vyhlasenie literárnej súťaže Jána Kollára****8****PUBLICISTIKA****9****Visegrad – Terra Interculturalis**(Vladimír Skalský, Peter Lipták, Józef Szymeczek,
Ján Fuzik, Pavol Holeštiak, Jiří Výborný, Martina Tokárčiková)**63****Mapa pražských Slovaců**

(Vojtech Čelko, Vladimír Skalský)

105**TVORBA****106****Vlasy dupkom**

(Vladimír Skalský, Lubomíra Romanová)

117**Signály poetky**

(Vlasta Hochelová)

124**Z novej prózy**

(Eteľa Farkašová)

134**KRITIKA****135****Nad česko-slovenskými prekladmi**

(Lubomír Machala, Simona Kukučová)

144**Vzácným stínům Ljudevíta Štúra**

(Zdenka Sojková)

152**AUTORI – AUTOŘI****153****O výtvarnom sprievode**

(Nada Vokušová)

154**Who is who****155****Epigramy ako Post Scriptum**

(Boris Lilov)

ZRKADLENIE-ZRCADLENÍ

česko-slovenská revue

štvrtročník- čtvrtletník

číslo 2/2011

deň vydania: 30. 6. 2011, miesto: Praha

cena 40 Kč v ČR, 1,33 € v SR

rediguje Redakčný kruh

predsedníčka: Olga Feldeková

výkonný podpredseda: Vladimír Skalský

ilustrácie: Lucia Šachlová

grafická úprava: Jozef Illiaš

vydáva Slovenský literárny klub v ČR,

Salmovská 11, 120 00 Praha 2, IČO: 26603292,

tel.: +420 224 918 483, tel./fax: +420 224 919 525

e-mail: zrkadlenie@czsk.net

v spolupráci so Slovensko-českým klubom,

Českým PEN klubom

a Slovenským centrom PEN klubu

Tlač: Sdružení MAC, s. r. o.

Reg. MK ČR E 15388

Vychádza s podporou

Ministerstva kultúry Českej republiky

REDAKČNÝ KRUH

Anton Baláž

Ireney Baláž

Ladislav Ballek

Zuzana Cigánová

Vojtech Čelko

Lubomír Feldek

Olga Feldeková

Daniela Fischerová

Michal Giboda

Alexander Halvoník

Helena Haškovcová

Karol Horák

Viktoria Hradská

Miroslav Huptych

Anton Hykisch

Emil Charous

Rudolf Chmel

Jozef Junas

Peter Juščák

Vladimír Karfík

Vladimír Kavčiak

Peter Kerlik

Ivan Klíma

Alex Koenigsmark

Imrich Kružliak

Juraj Kuniak

Jan Lukeš

Lubomír Machala

Dušan Malota

Gustáv Murín

Mira Nábělková

Vladimír Petrík

Ján Rakytko

Vladimír Skalský

Zdenka Sojková

Jiří Stránský

Eduard Světlík

Ivan O. Štampach

Nataša Tanská

Miloš Tomčík

Ondřej Vaculík

Marián Vanek

Pavel Verner

Nada Vokušová

Jiří Žáček

ZNOVU O JEDNOM ŽIDOVSKOM VTIPE

VLADIMÍR SKALSKÝ

Už som si myslel, že o ňom nebudem musieť písať. Že stačilo raz, v roku 1997. A predsa...

Poznáte ten vtip?

Rozprávajú sa dvaja Židia.

- Pán Kohn, a myslia si, že ten antisemitizmus má nejakú budúcnosť?

- No, vedia, pán Steiner, mohol by mať... mohol by mať, len by to musel vziať do ruky našinec...

Prečože tento vtip ale pripomínam? Nuž, Žid vyznávajúci antisemitizmus je taká absurdita, že mohla poslúžiť i ako pointa vtipu. Nečudo. Čomu sa však čudujem už dlhý čas, je, že poniektorí „národovci“ na Slovensku dokážu označiť bársktorého Slováka za protislovenského. A nikto sa nesmeje. Dost' dobre to nechápem. Nejde o rovnakú pointu? Verí niekto na protislovenských Slovákov, ktorí nenávidia sami seba? Ja nie. Myslím si, že každý Slováka je proslovenský, čo nie je žiadna zásluha, ale prirodzenosť. Čo teda znamená tá nálepka „protislovenský“? Len jediné, že niekto si Slovensko privlastňuje (a ostatným ho chce vyvlastniť), že každého, kto má iný názor než *on* (teda v jeho optike je *proti nemu*), považuje za protislovenského. Rozhodne by som sa teda v tejto súvislosti nebál onálepkovaných protislovenských Slovákov, ale nálepkovačov. A tiež tých Slovákov, ktorí si robia z „proslovenskosti“ zásluhu. Ak niečo ako zásluhu chápem, tak potom byť proslovenským Čechom či pročeským Slovákom (alebo proslovenským Maďarom či promaďarským Slovákom). Inými slovami, zásluhou je podľa mňa byť tolerantný, prejavovať záujem o inakosť. Slovenskí nálepkovači považujú naopak pročeskosť či promaďarskosť za najväčší hriech. Pravdu povediac, celé to nie je najlepší vtip. Keď tak nad tým rozmýšľam, ani sa nečudujem, že sa mu nikto nesmeje...

•••

Kontext roku 1997 je asi jasný. Lubovi Feldekovi sa vtedy ten text mimoriadne páčil a mne to mimoriadne lichotilo. Ale dnes? Znovu mi ktosi, nie ktosi, štátny úradník, platený aj z našich daní, napísal, že vediem štvavú kampaň proti Slovenskej republike. Nebudem menovať, ani vari netreba. Taká nehoráznosť mohla prísť len z jedného kúta. Práve z toho, o ktorom sme hovorili, že v ňom treba upratať. Čo tento výrok len a len potvrdil. Nič viac, nič menej. Nejaký novopečený úradník nie je štát, nebol ním dokonca

ani onen fancúzsky kráľ, čo si to myslel. Upratanie kúta nie je nič proti izbe, to vie každá upratovačka!

Nuž ale vitajte po tomto odbočení na stránkach Zrkadlenia/Zrcadlení. Tu máme radi rôzne pohľady, a tak je obsah pestrý...

Niekoľko pozoruhodných myšlienok z konferencie o menšinách v strednej Európe Visegrad – Terra Interculturalis, libreto rozšírenej on-line verzie mapy slovenských miest v Prahe, ktorú nájdete na portáli Slováčovosvete.sk. Nájdete tu aj tvorbu Lubomíry Romanovej, lekárky a blogerky z Prešova, Etely Farkašovej i Vlasty Hochelovej, text Zdenky Sojkovej o Josefovi Václavovi Fričovi i návod olomouckých Slovakistov Lubomíra Machalu a Simony Kukučovej, ako sa stať prekladateľom ľahko a rýchlo – ale nerobte to, ak sa nechcete ocitnúť v niektorom z ďalších čísiel našej revue v trochu nepohodlnom postavení. Sú tu aj ilustrácie všestrannej slovenskej výtvarníčky, žijúcej v Prahe, Lucie Šachlovej. Dokonca na teniskách. Ako inak, keď výtvarníčka bola i reprezentantkou v cyklistike. A ako post scriptum epigramy Borisa Lilov, vlastníka nepríliš slovenského mena, zato geniálneho citu pre slovenčinu. Nuž s Borisom Lilovom: Kto do teba kameňom, ty doňho chlebom a soľou. Páni úradníci, ráčte si prečítať. Máme napečené, osolené...

SLOVENSKÝ LITERÁRNY KLUB V ČR

VYPISUJE POD ZÁŠTITOU VELVYSLANCA SR V ČR, J. E. PETRA BRŇA

A S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVA, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR

LITERÁRNU SÚŤAŽ JÁNA KOLLÁRA

7. ROČNÍK

Súťaž je verejná a anonymná, určená mladým autorom žijúcim v ČR (na občianstve či druhu pobytu nezáleží) v oblasti prozaickej tvorby v slovenčine alebo so slovenskou tematikou. Žáner je ľubovoľný - poviedka, esej, fejtón a podobne.

Súťaž sa vypisuje v troch kategóriách:

A. žiaci základných škôl

B. študenti stredných škôl

C. študenti vysokých škôl vrátane doktorandov a ostatní mladí autori do 26 rokov

V kategórii A je predpísaný rozsah do 4 normostránok, v kategórii B do 8 normostránok, v kategórii C do 12 normostránok (1 normostránka má 30 riadkov, 60 znakov v každom riadku).

Každý súťažiaci smie poslať jednu, dosiaľ nepublikovanú prácu, a to v troch identických exemplároch. Na príspevku musí byť označená kategória, nie však meno autora. Súťažiaci k zásielke pripojí zalepenú obálku, v ktorej vyplní údaje o autorovi (názov príspevku, meno a priezvisko, adresu, dátum narodenia a kontaktné telefónne číslo).

Práce zašlite na adresu:

Slovenský literárny klub v ČR,

Salmovská 11,

120 00 Praha 2,

a označte Literárna súťaž Jána Kollára.

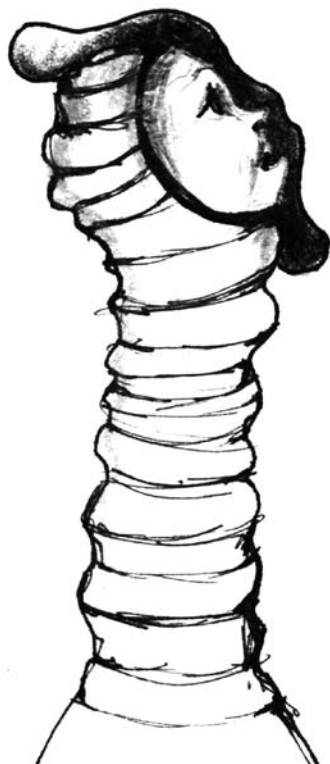
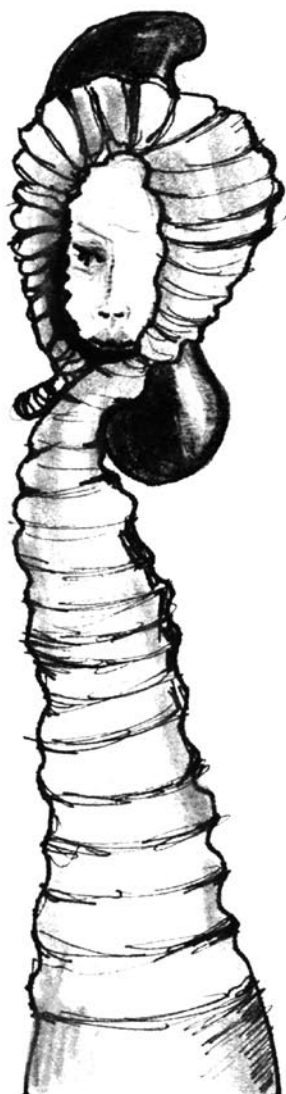
Uzávierka je 28. októbra 2011, rozhoduje dátum na poštovej pečiatke.

Výsledky budú do konca roku vyhlásené na slávnostnom večere v Nostickom paláci v Prahe, v sídle Ministerstva kultúry ČR, za účasti popredných osobností kultúrneho života.

V každej kategórii bude udelená prvá, druhá a tretia cena. Všetci ocenení autori budú na vyhlásenie pozvaní s uhradením cestovných výdavkov, získajú Cenu Jána Kollára a ďalšie hodnotné vecné ceny od organizátora, partnerov a sponzorov. Všetky ocenené práce budú publikované v literárnom štvrťročníku, česko-slovenskej revue Zrkadlenie-Zrcadlení a honorované v kategórii A sumami 1500, 1000 a 500 Kč, v kategórii B 2000, 1500 a 1000 Kč a v kategórii C 5000, 3000 a 2000 Kč. Porota, zložená z popredných spisovateľov a odborníkov, môže udeliť aj zvláštnu prémiiu.

Partneri:

Literárne informačné centrum Bratislava, Národné osvetové centrum Bratislava, Slovenská národná knižnica Martin, Slovensko-český klub Praha, Svetové združenie Slovákov v zahraničí, Spoločnosť Jána Kollára Praha, Art Benický Praha, Hewlett-Packard

publicistika

STREDNÁ EURÓPA V MORAVSKÝCH ATHÉNACH

VLADIMÍR SKALSKÝ

V dňoch 20. - 22. 5. 2011 sa v Moravskej Třebovej, renesančnej perle - paradoxne nie Moravy, ale východných Čiech - konala už tradičná konferencia vzájomných národnostných menšín v krajinách V4 a širšie v strednej Európe VISEGRAD – TERRA INTERCULTURALIS. Slovensko-český klub ju organizuje s podporou Medzinárodného visegrádskeho fondu od roku 2006. Tentoraz sa konala pod záštitou hajtmána Pardubického kraja Radka Martínka a starostu Moravskej Třebovej Miloša Izáka.

Moravská Třebová, nazývaná aj Moravskými Athénami, je okrem iného dejiskom najstarších Dní slovenskej kultúry v Českej republike, tento rok sa konal už ich 16. ročník. Ešte z pozície hlavy mesta prehliadku kedysi inicioval neskorší minister pre miestny rozvoj a dnešný hajtmán Radko Martínek, odvtedy sa teší priazni všetkých vedení radnice a postupne prerástla do skutočne mimoriadneho vzťahu nielen k partnerskému mestu Banská Štiavnica, ale aj celej slovenskej kultúre. Najnovšie podujatie tento záber ešte rozšírilo do polohy skutočného stredo európanstva.

Konferencia sa začala slávnostným otvorením, slávnostnou recepciou a koncertom skupiny Pohoda z Přerova. Sobota bola venovaná pracovnému rokovaniu, ale aj prehliadke medzinárodnej výstavy „Pod modrou oblohou“, ktorú prezentovala radná Moravskej Třebovej Hana Horská, a rozsiahlemu večernému hudobnému programu. Počas coffee breaku sa stihli účastníci zoznámiť dokonca aj s expozíciou miestneho múzea, vrátane unikátnej múmie. Nedela už patrila koncipovaniu záverov a krásam mestečka, nevelkého počtom obyvateľov, o to však bohatšieho na malebné pohľady a zaujímavú históriu.

Konferencia je hlavným podujatím projektu Visehrad – Terra Interculturalis v tomto roku. Tento projekt organizuje Slovensko-český klub so sídlom v Prahe spolu s partnermi – organizáciami vzájomných menšín v krajinách Visegrádskej štvorky, vo Vojvodine a na Ukrajine. Projekt bol uvedený do života 22. mája 2006 na tlačovej konferencii na Úrade vlády ČR a v minulosti sa konferencia konala najčastejšie na zámku Budmerice v Slovenskej republike, naposledy na pôde Ministerstva kultúry Českej republiky, v pražskom Nostickom paláci.

Na konferencii sa zúčastnili významné osobnosti menšín z krajín Visegrádskej štvorky i verejného života. Projekt počas jeho fungovania

osobne podporili osobnosti ako bývalí podpredsedovia vlády ČR Egon T. Lánský, Pavel Němec a Zdeněk Škromach, podpredsedovia vlády SR Pál Csáky a Dušan Čaplovič, ministri vlády ČR a predsedovia Rady vlády pre národnostné menšiny Michael Kocáb a Džamila Stehlíková, ako aj súčasný veľvyslanec SR v ČR J.E. Peter Brňo a ďalší.

Z tejto konferencie vyšiel aj zborník, o ktorom sme presvedčení, že sa rovnako ako jeho predchodcovia z minulých ročníkov iste znovu stane významným dokumentom, porovnávajúcim prax menšinovej i krajskej politiky krajín V4, históriu, aktuálnu situáciu i perspektívy jednotlivých minorít i príklady dobrej praxe, využiteľné v ďalších krajinách. Témami konferencie boli vzťah štátov strednej Európy k svojim vnútorným a vonkajším národnostným menšinám, a tiež kultúra a vzdelávanie národnostných menšín. Príspevky vo svojom súhrne pokrývali témy tak, že nechýbalo predstavenie jednotlivých menšín, zhrnutie ich problémov a dobrých skúseností. Príspevky sa rovnako zamerali na štátnu politiku voči vnútorným a vonkajším menšinám, na medzinárodné dokumenty, týkajúce sa menšín, či na návrhy novej praxe, osobitne spolupráce v priestore krajín V4. Zvláštne miesto mala diskusia o sčítaní obyvateľstva v krajinách V4 vo vzťahu k menšinám a o podpore minorít v podmienkach ekonomickej krízy.

Obsahom projektu v roku 2011 je popri konferencii aj výmena v oblasti hudby, ktorá nadviazala na divadelnú, literárnu a výtvarnú v minulých rokoch. Aj na samotnej konferencii sa popri skupine Pohoda predstavili na nádvorí zámku a v kostole aj ďalší interpreti z jednotlivých krajín V4, vrátane Petra Nagy a Mira Šmajdu.

Cieľom projektu je poukázať na to, že národy v Strednej Európe (priestore V4) sú navzájom premiešané a že tieto vzájomné menšiny (Česi na Slovensku či v Poľsku, Maďari na Slovensku a v Česku, Poliaci v Česku a na Slovensku, Slováci v Česku, Maďarsku a Poľsku) predstavujú významné bohatstvo tak pre krajiny svojho pôvodu, ako aj pre krajiny, kde žijú. Túto myšlienku obsahuje aj názov projektu „Visegrad – Terra Interculturalis“. Za dôležité považujeme tiež naštartovanie užšej spolupráce a výmeny skúseností medzi týmito menšinami, ktorá dosiaľ do značnej miery chýbala, najmä pokiaľ ide o menšiny z rôznych krajín.

Na konferencii nakrúcala Česká televízia i Slovenský rozhlas a celkovo sa tešila záujmu médií, pochopiteľne vrátane menšinových.

Prinášame aspoň niekoľko textov...

SČÍTANIE OBYVATELSTVA V ČR A SLOVENSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

PETER LIPTÁK

NIEKOLKO POZNÁMOK K HISTÓRII CENZU V ČR NAJMÄ VO VZŤAHU K MENŠINÁM.
(Krátka historická exkurzia)

Prvé sčítanie ľudu vo vtedajších českých zemiach bolo smerované k podchytieniu výberu daní. Až do 17. storočia sa objavujú iba neúplné štatistiky. Za takmer úplnú možno považovať tzv. „berní rulu z 1654“. V Národnom archíve ČR je uložený aj súpis všetkých daňových poplatníkov v tzv. „štatistickej tabuli“ z roku 1605, kde je uvedený počet panstiev, poddanských usadlostí, fár, mlynských kôl, komínov. Tu je uvedené aj to, že akési sčítanie bolo urobené už v roku 1582, jeho výsledky sa tam však nenachádzajú. Pokračovaním bernej ruly je tereziánsky kataster, jozefský kataster a nakoniec tzv. stabilní kataster, obsahujúci veľmi cenné identifikačné záznamy, vypovedajúce napríklad o stave vtedajších obcí. **Prvým sčítaním ľudu, tak ako ho poznáme dnes, bolo realizované v rakúskom mocnárstve v roku 1857 a to sa už plne opieralo o poznatky vtedajšej vedy a štatistiky.** Ďalšie sa do I. svetovej vojny uskutočnili v rokoch 1869, 1880, 1890, 1900, 1910. V novom Československom štáte bolo prvé sčítanie organizované ku dňu 15. februára 1921, nasledoval rok 1930 a tak to malo pokračovať vždy po desiatich rokoch.

Národnosť sa pri sčítaní obyvateľstva začala zisťovať až v roku 1880. Už vtedy vznikla diskusia odborníkov o tom, ako národnosť zisťovať čo najobjektívnejšie. Rakúsko-uhorská byrokracia používala tzv. obcovací jazyk, **umgangssprache**, čiže jazyk, ktorý bol používaný v bežnom živote, na úrade apod. V rakúskej, ale aj európskej tlači sa vtedy objavila kritika, ktorej obsahom bolo, že mnohí štatistici považujú toto skúmanie za neobjektívne a štatistiku v tejto podobe za nepoužiteľnú.

Výraznejšiu zmenu v oblasti sčítania národností prinieslo až sčítanie ľudu v roku 1921, t.j. už vo vtedajšej ČSR. V odbornej tlači bola vtedy rozsiahla diskusia za účasti nielen demografov, ale aj filozofov, historikov a samozrejme aj (ako inak) politikov. Filozof Emanuel Rádl prišiel s novou definíciou národa ako prírodnej skutočnosti, národa ako ustavičného plebiscitu, keď sa

„slobodne“ rozhodujeme pre národ na základe istých programových zásad, formulovaných vynikajúcimi osobnosťami. Diskusia bola taká komplikovaná, že základným východiskom pre zisťovanie národnosti sa stal materský jazyk. Treba si uvedomiť, že z mnohonárodnostnej monarchie sa stala mnohonárodnostná Československá republika. Slovákov tu bolo výrazne menej ako Nemcov. Snaha po ich štatistickom znížení viedla k zavedeniu termínu „československý národ“. Treba však uviesť, že to nevyplývalo iba z potreby znížiť percentuálne nemeckú menšinu, ale bol to aj odraz západoeurópskeho chápania poňatia národa, kde národ bol stotožňovaný so štátom. A teda Československo vlastne mal obývať (fiktívny) československý národ. Novým prvkom sa stala aj židovská národnosť. Judaisti sa vo svojej väčšine hlásili k nemeckej národnosti a v roku 1921 dostali možnosť vybrať si: hlásiť sa k židovstvu ako k náboženstvu alebo k židovskej národnosti. Ubudlo tak Nemcov. („Vytvorenie“ židovskej národnosti však nebola iba snaha štátu (prostredníctvom štatistiky) namierená proti Nemcom, ale aj prejavom národných - emancipačných snažení sionistického hnutia). Pri výbere národnosti boli ľudia zmätení, a tak napríklad na Hlučínsku odpovedali, že sú „tunajší“ a na materský jazyk odpovedali, že hovoria „po našem“. Odsun Nemcov z Československa po roku 1945 priniesol tiež výrazné zmeny v určovaní národnosti. Kritériom bolo:

1. Slobodné, úradne preverené priznanie sa k národnosti,
2. Materská reč, t.j. reč, v ktorej myslia, a v ktorej sa osobe dostalo prvej výchovy a ktorú používa v súkromnom živote, najmä v domácnosti a v živote rodinnom,
3. Účasť na osudoch národa, účasť v politických stranách, spolkoch a iných národných organizáciách.

Toto je citácia z Ústavného dekrétu prezidenta republiky z dňa 2. augusta 1945 o úprave československého štátneho občianstva osôb národnosti nemeckej a maďarskej.

Podľa bodu 1. o tom, kto ku ktorej národnosti patrila určoval úradník. Archívy jasne vypovedajú, že sa to neobišlo bez hrubých omylov.

Pri sčítaní ľudu v roku 1950 sa národnosť definovala takto, citujem: „Národnosti se rozumí příslušnost k národu, s jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítáný vnitřně spjat a k němuž se hlásí.“

Prakticky rovnako ako dnes je to subjektívny pocit náležitosti k určitej skupine ľudí.

Môžeme viesť diskusiu na tému čo je to národ, národnosť, či sa dajú aplikovať akési objektívne kritériá. Podľa všetkého však prevažuje subjektívna stránka veci, je to široká škála pocitov. Ľudí spája spoločná etnicita daná spoločným jazykom, duchovnou a hmotnou kultúrou. Až keď sa tejto etnicite dá určitý politický náboj, môžeme hovoriť o národnosti. Nie vždy je každý prvok nutný k tomu, aby sme hovorili o národnosti. Národná emancipácia môže prebiehať dokonca aj bez jazyka – príkladom je české národné

obrodenie, keď vlastenci hovorili lepšie po nemecky ako česky. Obdobný proces pribiehal i v Nórsku, kedy jeho buditeľia lepšie ovládali dánsky jazyk. Pocit príslušnosti k národu môže byť motivovaný dokonca iba stopami kultúry s ktorými sa jednotlivец či daná komunita identifikuje. Viď Slováci v USA, ktorých väčšina sa hlási k slovenským koreňom, ale slovenčinu už neovládajú.

Táto časť textu bola spracovaná s využitím textu: „Historický nástin pohľadu na národnosti v censozvnmím sčítaní,“ senátora Tomáša Grulicha, predsedu Stálej komise Senátu – Parlamentu ČR pre krajanov žijúcich v zahraničí. Text bol prednesený na seminári v Senáte ČR dňa 15.3.2011. (viď bod. 3).

ZÁKON zo dňa 10. júla 2001 o právach príslušníkov národnostných menšín a o zmene niektorých zákonov - definuje národnosť takto:

Vymedzenie základných pojmov

(1) Národnostná menšina je spoločenstvo občanov Českej republiky žijúcich na území súčasnej Českej republiky, ktorí sa odlišujú od ostatných občanov spravidla spoločným etnickým pôvodom, jazykom, kultúrou a tradíciami, tvoria početnú menšinu obyvateľstva a zároveň prejavujú vôľu byť pokladaní za národnostnú menšinu za účelom spoločného úsilia o zachovanie a rozvoj vlastnej svojbytnosti, jazyka a kultúry a zároveň za účelom vyjadrenia a ochrany záujmov ich spoločenstva, ktoré sa historicky utvorilo.

(2) Príslušníkom národnostnej menšiny je občan Českej republiky, ktorý sa hlási k inej ako českej národnosti, a prejavuje želanie byť pokladaný za príslušníka národnostnej menšiny spolu s ďalšími, ktorí sa hlásia k tej istej národnosti.

HLAVA II

PRÁVA PRÍSLUŠNÍKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 3

Výkon práv príslušníkov národnostných menšín

(1) Príslušníkom národnostných menšín sa zaručuje jednotlivo alebo spoločne s inými príslušníkmi národnostnej menšiny výkon ich práv stanovených týmto zákonom, osobitnými právnymi predpismi či medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je Česká republika viazaná.

(2) Výkon práv príslušníkov národnostných menšín nesmie byť obmedzovaný alebo znemožňovaný.

§ 4

Slobodná voľba príslušnosti k národnostnej menšine

(1) Z príslušnosti k národnostnej menšine nesmie nikomu vzísť žiadna ujma.

(2) Orgány verejnej správy nevedú evidenciu príslušníkov národnostných menšín.

Získavanie, spracovávanie a používanie osobných údajov vzhľadom na príslušnosť k národnostnej menšine sa riadi ustanoveniami osobitných právnych predpisov.

1) Údaje o prihlásení sa k národnosti získané týmito orgánmi pri sčítaní ľudu alebo podľa iného osobitného zákona, ktoré umožňujú určenie príslušnosti k národnostnej menšine, nesmú byť použité na iný účel, než na aký boli zhromaždené a uložené, a po štatistickom spracovaní musia byť zničené.

Zaujímavé je, že je to asi jediný zákon, ktorý definuje iba práva občanov (nie povinnosti) a neobsahuje žiadne sankcie.

AKTUÁLNE (PLATNÉ) VÝSLEDKY SČÍTANIA SLOVENSKEJ MENŠINY V ČR A NA ÚZEMÍ ČR PO ROKU 2001

Slováci tvoria najpočetnejšiu národnostnú menšinu v ČR. Celkom ich tu žije (podľa sčítania v roku 2001) 194 tisíc. V skutočnosti je v ČR asi 300 až 350 tisíc Slovákov. Je to po USA druhá najpočetnejšia slovenská komunita na svete.

V celom období po II. svetovej vojne sa vytvorilo niekoľko regiónov s vyššou koncentráciou slovenského obyvateľstva a jeho súvislejšie osídlenie.

V západočeskej oblasti to bol pás území okresov Tachov, Cheb, Sokolov, Karlovy Vary a nadväzujúce severočeské okresy Chomutov, Louny, Most, Teplice, Ústí nad Labem, Děčín a Liberec. Kompaktne bolo sformované osídlenie Slovákov v Prahe, s ktorou blízko susedí Kladno. Koncentrovane boli Slovámi osídlené severomoravské okresy Šumperk, Bruntál, Ostrava a Karviná. Najmenšiu koncentráciu slovenského osídlenia vykazovali oblasti južných Čiech a južnej Moravy (výnimkou boli len okresy Český Krumlov, Prachatice a okres Brno).

Toto územné rozloženie sa výraznejšie nezmenilo ani v roku 2001, ako ukázali výsledky sčítania obyvateľstva v tomto roku. Slováci sú rozmiestnení stále najviac v pohraničných a priemyselných oblastiach a v mestských aglomeráciách.

Predpoklady vývoja osídlenia sú: Aj naďalej bude treba počítať s významom slovenského obyvateľstva v ostravskom priemyselnom regióne a v prihraničnom pásme na Morave pod vplyvom ekonomických väzieb na Slovensko. Postupne budú slabnúť slovenské národnostné aktivity v oblastiach západočeského a severočeského pohraničia a slovenská menšina asi viac prenikne do vnútrozemia štátu. Z množstva údajov zo sčítania obyvateľstva vyberáme niekoľko údajov, ktoré charakterizujú slovenskú menšinu dnes.

A. Sídlna štruktúra

Kľúčový význam pre etnický rozvoj Slovákov v českom prostredí získali hospodársky rozvinuté mestá (najmä Praha), kde dochádza k ďaleko väčšej integrácii spoločných záujmov, než to bolo doteraz.

Medzi mestá s viac ako 2 tisíc obyvateľov slovenskej národnosti patria

(2001):

1. Praha - 19 275 (1,6 % z obyvateľov mesta), **2. Ostrava** - 11 016 (3,5 %), **3. Brno** - 5 569 (1,5 %), **4. Karviná** - 5 468 (8,4 %), **5. Havířov** - 4 378 (5,0 %), **6. Frýdek-Místek** - 2 607 (4,2 %), **7. Ústí nad Labem** - 2 175 (2,3 %), **8. Liberec** - 2 149 (2,2 %), **9. Orlová** - 2 074 (5,9 %), **10. Most** - 2 050 (3,0 %).

B. Veková štruktúra

Veková štruktúra obyvateľstva slovenskej národnosti sa od roku 1970 postupne mení. Dochádza k výraznému oslabovaniu detskej zložky (1970 - 22,1 %, 2001 - 3,6 %), a posilňovanie zložky 60 rokov a starší. (1970 - 9,4 %, 2001 - 29,4 %). Zvýšenie podielu zložky „60+“ sa môže hypoteticky interpretovať ako podiel tých Slovákov, ktorí prišli do Česka v rokoch 1945-47. Zníženie podielu detskej zložky možno interpretovať tiež ako asimilačný dôsledok trendu zmeny národnosti (prechod na stranu českú), zvlášť u detí zo zmiešaných manželstiev a všeobecného trendu nižšej pôrodnosti. Skoro jedna tretina obyvateľov slovenskej národnosti sú ľudia nad 60 rokov, u majoritného českého národa tvorí tato kategória iba 20 %.

C. Štruktúra z pohľadu religiozity

Obyvateľstvo slovenskej národnosti bolo v roku 2001 oproti českému viac religiózne. Zatiaľ čo podiel veriacich českých obyvateľov bol len 31,6 % (z toho 84,4 % rímskych-katolíkov), podiel veriaceho obyvateľstva slovenskej národnosti bol o 22,3 % väčší, t.j. 53,9 % (z toho 82,4 % rímskych-katolíkov a 2,3 % gréko-katolíkov).

D. Členenie podľa vzdelania

Vo vzdelanostnej štruktúre došlo u obyvateľov slovenskej národnosti od roku 1991 k určitému posunu, (poklesol počet ľudí iba so základným vzdelaním: 1991 - 51 %, 2001 - 35,9 % a vysokoškolské vzdelanie naopak vzrástlo: 1991 - 5,8 %, 2001 - 9,4 %). Je to možné odôvodniť prílivom slovenskej inteligencie v období rozdelenia čs. štátu, ľahším prístupom k vzdelaniu i vyššou motiváciou v českom prostredí. Mnoho Slovákov absolvovalo české školy a potom v Česku zakotvilo.

E. Členenie podľa jazyka a občianstva

V roku 2001 sa k slovenskej národnosti prihlásilo 194 000 osôb (t.j. 1,9 % populácie ČR), niektorí obyvatelia však uviedli aj dve národnosti – čo zákon umožňuje - (celkom 12 978 osôb). 2 783 osôb uviedlo ako národnosť českú a slovenskú (t.j. 21,4 % zo všetkých uvedených dvojitych národností),

74 osôb dokonca moravskú a slovenskú a 77 osôb národnosť rómsku a slovenskú. Tieto výsledky podávajú dôkaz o **bi-etnicite** časti slovenskej menšiny aj časti majoritného českého národa.

V roku 2001 uviedlo **208 723** osôb ako **materský jazyk slovenský** (t.j. 2 %

populácie ČR) a **14 109** si zapísalo **materský jazyk slovenský a český**. Tieto údaje potvrdzujú dvojjazyčnosť časti slovenskej menšiny, ale aj časti českej majority.

Populácia ČR zahŕňa tiež osoby s **dvojitým občianstvom**, k 1.3.2001 bolo na území Česka spočítaných **11 705** obyvateľov s občianstvom ČR a SR (t.j. 52,3 % zo všetkých dvojitých občianstiev).

F. Rodinná zakotvenosť

Výskumy Slezského ústavu v Opave potvrdili, že narastá asimilačný trend v rodinách. Pokiaľ ide o typ rodiny:

- **slovensko-slovenskej** - tu podľa štatistiky žilo 30 % príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny, prieskum Slezského ústavu v Opave potvrdil, že z týchto slovenských rodín v Moravskosliezskom kraji je až **20 % detí** prihlásených **k národnosti českej**;

- rodina česko-slovenská, slovensko-česká - 66 % Slovákov a Sloveniek žilo v zmiešaných manželstvách, podľa prieskumu v Moravskosliezskom kraji bolo k českej národnosti prihlásených 95% detí.

G. Organizácie Slovákov v ČR

Po roku 1993 sa Slováci v ČR začali organizovať v národnostne orientovaných občianskych združeniach. Medzi ne možno zaradiť **Klub slovenskej kultúry v Prahe**, ktorý ako jediný vznikol už v roku 1969, (čiže počas spoločnej Česko-Slovenskej republiky), **Slovensko-český klub** (organizátor konferencie) a **Obec Slovákov v ČR**, klasický krajanský spolok, rozprestretý prostredníctvom trinástich regionálnych obcí po celej ČR. V Brne aktívne pracuje folklórne združenie Púčik. V Prahe existujú ešte ďalšie (špecificky zamerané) občianske združenia (prevažne) na báze slovenskej menšiny a jej kultúry, dve cirkevné spoločenstvá (katolícke a evanjelické) a dva folklórne súbory (Limborá a Šarvanci). V ČR existuje viac ako desať folklórnych súborov dospelých a detí, ktoré sa venujú špecifickému slovenskému folklóru. Združenia Slovákov v Prahe vytvorili v roku 1993 neformálne Fórum slovenských aktivít (FoSA), v roku 2005 premenované na Slovenské fórum, ktorého cieľom je komunikovať, vzájomne sa informovať a koordinovať svoje aktivity. Toto fórum však v posledných piatich rokoch nie je funkčné. V Karvinej na severnej Morave existovala do roku 2000 jediná základná škola s vyučovacím jazykom slovenským, ktorá svoju činnosť pre malý počet žiakov ukončila.

Slováci v ČR vydávajú časopisy: **Slovenské dotyky** (Slovensko-český klub), **Korene** – prvý slovenský časopis v ČR (vydáva Obec Slovákov v ČR), **Listy** (Klub Slovenskej kultúry). Slovensko-český klub vydáva tiež štvrt ročník **Zrkadlenie–Zrkadlení**, venovaný slovensko-českým literárnym kontextom. Korene a Listy sa v súčasnosti trápia s organizačnými a ekonomickými problémami. To je však téma na samostatný referát.

Kapitola spracovaná s využitím podkladov PhDr. Pavla Vranovského, CSc. – predsedu Analytickej komisie Obce Slovákov v ČR.

CENZUS 2011 A AKTIVITY OBCE SLOVÁKOV V ČR V ČESKEJ REPUBLIKE

OS v ČR je aktívne angažovaná v oblasti menšinovej národnostnej problematiky a v slovenskej zvlášť už od roku 1993. Preto sme sa rozhodli, že nemôžeme nechať bez nášho stanoviska a aktívnej práce ani sčítanie obyvateľstva, ktoré Český štatistický úrad pripravil a realizoval v marci 2011. Je to vec vážna a myslíme si, že národnostne-menšinové organizácie, spolky, inštitúcie by ju rozhodne nemali nechať bez povšimnutia. Česi nás Slovákov majú najradšej zo všetkých ostatných národov. Ojedinele a výnimočne sa však stretávame aj s opačným postojom, najmä v rôznych internetových diskusiách (kde je možnosť uchovania istej anonymity) s otázkou príslušníka majoritného národa: „Co ti Slováci zase chtějí? Toto nie je „Vox populi – vox dei.“ To je hlas ulice a „hospody“. Ale v Česku je hlas hospody niekedy tiež vážna vec! A naša odpoveď?

1. Sme lojálni občania tohto štátu, ktorý nás oddávna a aj po roku 1993 prijal ako svoje vlastné deti.
2. Rozhodne nechceme viac, než nám umožňuje ústava a zákony tohto štátu.
3. Naše snahy nepolitizujeme a nebudeme politizovať.
4. Chceme rozvíjať svoj jazyk a svoju kultúru.
5. Chceme tým obohacovať kultúru Českej republiky.

To sú argumenty a dôvody, pre ktoré, si myslíme, stálo a stojí za to presvedčať Slovákov v Česku trvalo usadených, aby v rubrike „národnosť“ napísali: **slovenská**, alebo (aj to zákon umožňuje) **česká a slovenská**, či **slovenská a česká**. Je to úloha nás samých, pretože po skúsenostiach s minulým sčítaním vieme, že médiá obyvateľov ČR odrádzali od sčítania ako takého a zvlášť od vyplňovania „nepovinných“ rubriek národnosť a náboženstvo. V tomto sme na jednej lodi s cirkvami a náboženskými organizáciami.

Organizácie Slovákov a ich priaznivcov sú nepočtené, ale ich hlas môže byť počut aj vďaka časopisom, ktoré vydávajú, prostredníctvom Českého rozhlasu (kde sú nám priaznivo naklonení) a snád aj Českej televízie (kde nám nie sú priaznivo naklonení). Preto sme (spolu so Slovensko-českým klubom) patrili medzi tých, ktorí píšú, hovoria, debatujú vo verejnom priestore na túto tému. Vysvetľujeme, že slovenská kultúra v Česku je prvok, ktorý býva uznávanou „třešničkou na dortu“ v divadlách, výstavných sieňach, hudobnej, filmovej, či knižnej produkcii. A že tu aj do budúca má svoje trvalé miesto, vrátane jej „nositeľov“, Slovákov v ČR.

A jedným dychom požadujeme to isté pre našich bratov a sestry s rovnakým údelom: Čechov na Slovensku. Aj tam sa bude sčítať!

My sme presvedčení, že aj rok 2011 a nasledujúce prežijeme nielen fyzicky, ale aj štatisticky, ba že nás o čosi možno aj pribudne. Výsledky budú určite veľmi zaujímavé!

To sú dôvody, ktoré nás viedli k aktívnemu vstupu do príprav cenzu už od samého začiatku. Dávali sme pre ČSÚ konkrétne podnety k príprave zákona o sčítaní a iniciovali sme seminár na pôde Senátu – Parlamentu ČR k danej téme.

Vo februári 2008 sa Obec Slovákov v ČR obrátila na ČSÚ s týmito námietmi:

Český štatistický úrad, nás vyzval k pripomienkam textu s názvom:

„Výchozí konzultační materiál k přípravě návrhu zákona o sčítání lidu, domů a bytů 2011.“

Vítame podnet k včasnej konzultácii. Oceňujeme široký a hlboký záber, aktuálnosť a medzinárodnú súvislosť materiálu. Adresujeme prípravnému tímu niekoľko podnetov a doporučení.

1. JAZYK SČÍTACÍCH FORMULÁROV. S prihliadnutím k potrebám príslušníkov národností v ČR vítame váš zámer „pre potreby osôb nehovoriacich po česky zabezpečiť sčítacie formuláre aj v jazykoch národnostných menšín“; hoci sme mnohí z nás bilingválni, môže aj slovenčina prispieť ku spresneniu a pochopeniu pojmov.

2. VYJASNENIE POJMOV: „národnosť“ a „štátne občianstvo“. V minulom sčítaní (2001) dochádzalo (podľa našich zistení) k ich zámene. Niektorí (najmä starší) občania stotožnili štátne občianstvo Českej republiky s príslušnosťou k českému štátu a národu a v danej rubrike uviedli „národnosť českú“, hoci jazykovo a kultúrne sami seba považujú za príslušníka národnostnej menšiny.

3. VYJASNENIE POJMOV „národnosť a „etnická skupina“. Tieto pojmy sú často (hlavne v médiách) zamieňané. Odporúčame expertízu od znalca tejto problematiky medzinárodného dosahu. Patrí medzi nich napríklad aj profesor Karlovej univerzity v Prahe Leoš Šatava (člen analytickej komisie Obce Slovákov v ČR), autor vedeckých publikácií na danú tému a Encyklopédie „Národnosti v Európe“.

4. NÁRODNOSŤ AKO ŠTRUKTÚRA. Zo spracovania štatistických výkazov „Sčítania 2001“ vyplynulo, že sme sa v položke národnosti mohli orientovať v celej štruktúre z hľadiska veku, pohlavia, manželských a rodinných vzťahov, vzdelania, zamestnania, materinského jazyka, náboženského vyznania, atď. Uvítame, keď aj tentoraz bude tento štruktúrálny prístup zachovaný. (Ponúkaný konzultačný materiál ho neobsahuje.)

5. K NÁRODNOSTNÉMU ČÍSELNÍKU. V roku 2001 bola daná možnosť uviesť „dve či viac národností“, ako napr. „česká a slovenská“ (nestotožňovať s „československou“). Odporúčame v číselníku uviesť aj národnosť „slovenskú a českú“ a zväžiť aj širšie uplatnenie tejto možnosti.

6. K VYPLŇOVANIU RUBRIKY „NÁRODNOST“. Odporúčame zväziť fakt, že táto rubrika (spolu s náboženským vyznaním) bola v roku 2001 nepovinná. Ak sa jej „ne - povinnosť“ zachová, nemala by byť (v príprave obyvateľov na sčítanie) apriórne akcentovaná. V roku 2001 to bolo v médiách výrazne prezentované s negatívnym dopadom na relevantnosť výsledkov sčítania v tejto oblasti. To v konečnom dôsledku obmedzuje použiteľnosť výsledkov sčítania v štátnej správe, pre potreby vedy a aj pre nás - príslušníkov národnostných menšín. Táto požiadavka nie je v rozpore s „Listinou základných práv a slobôd“, „Zákonom o právach národnostných menšín Rady Európy“. Dovoľujeme si vyjadriť presvedčenie, že budú nájdené vhodné formulácie pre plnú vierohodnosť výkazov, súčasne s dostatočnou ochranou osobných údajov.

Sme pripravení k ďalším prípadným konzultáciám.

Ako to dopadlo?

Vo vysvetlivkách k „Sčítaciemu formuláru“ sa píše:

10. MATEŘSKÝ JAZYK

Jako mateřský jazyk se uvede jazyk, kterým se sčítanou osobou v dětství hovořila matka nebo osoby, které ji vychovaly. Je přípustné uvést i více jazyků.

11. NÁRODNOST (Rubrika je nepovinná)

Údaj o národnosti uvede každý podle svého rozhodnutí. Je přípustné uvést i více národností. Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou respondent převážně používá nebo lépe ovládá.

Iniciativa OS v ČR v Senátu Parlamentu ČR a jej výsledky:

Před sčítáním obyvatelstva v ČR v roku 2011 vyvinula Obec Slovákov v ČR aj iné (napr. mediálne) iniciatívy k podpore jeho úspešného priebehu a najmä k získaniu relevantných výsledkov o počtoch príslušníkov národnostných menšín, najmä slovenskej. Jednou z akcií bolo aj iniciovanie seminára na danú tému v Senáte – Parlamentu ČR. Toto sú základné informácie o seminári, tak ako ich obsahovala:

Pozvánka na seminář

Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice a Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí z iniciativy občanského sdružení Obce Slovákov v ČR dne 15. března 2011 od 10:00 do 14:00 hodin v Zaháňském salónku Valdštejnského paláce „C1“

TÉMA: NÁRODNOSTNÍ MENŠINY A SČÍTÁNÍ LIDU 2011 - PRÁVO NEBO POVINNOST?

21

Cílem semináře je v souvislosti se sčítáním lidu 2011 seznámit se s problematikou národnostních menšin žijících na území České republiky. Upozornit zástupce jednotlivých autochtonních národnostních menšin na postup při vyplňování tzv. nepovinných rubrik, které zjišťují národnost respondentů. V návaznosti na to vyzdvihnout jejich podíl obohacení mnohostranností kultur a zvyklostí.

ZAHÁJENÍ

*senátor Jaromír Jermář,
předseda Výboru*

ÚVODNÍ SLOVO

Doc. PhDr. Jaromír Slušný, CSc., předseda Obce Slovákov v ČR

SČÍTÁNÍ LIDU 2011 A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

*Doc. Ing. Iva Ritschelová, CSc.
předsedkyně Českého statistického úřadu*

HISTORICKÝ NÁSTIN POHLEDU NA NÁRODNOSTI V CENZOVÉM SČÍTÁNÍ

*senátor Tomáš Grulich,
předseda Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí*

PODÍL STÁTU NA ROZVOJI NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V ČR

*Ing. Igor Zolotarev
místopředseda Rady vlády pro národnostní menšiny
člen občanského sdružení Ruská tradice*

NÁRODNÍ IDENTITA JAKO HODNOTA

*PhDr. Olga Šrajeroová, CSc.
vedoucí oddělení historického výzkumu Slezský ústav, Slezské zemské
muzeum Opava*

DISKUSE

Členové Rady vlády pro národnostní menšiny:

*MUDr. Atanas Ivan Belkov
předseda Bulharského kulturně-osvětového sdružení Brno*

*Mgr. Lenka Kopřivová
místopředsedkyně Chorvatského sdružení*

*Anna Rákóczi
předsedkyně Svazu Maďarů žijících v českých zemích*

Irena Kuncová

*Mgr. Martin Dzingel
prezidentka Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*

*Irena Nováková
předsedkyně Kulturního sdružení občanů ČR německé národnosti*

Michal Chrzastowski
místopředseda Občanského sdružení Klub Polski Praga

Piotr Polok
vedoucí kanceláře Kongresu Poláků v ČR

Štefan Tišer
výkonný ředitel Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje

Bc. Drahoslava Pawlitová
členka občanského sdružení Vzájemné soužití

PhDr. Agáta Pilátová
členka Společnosti Rusínů a přátel Podkarpatské Rusi

Ing. Antonis Epikaridis
člen Řecké obce Třinec

Mgr. Nadežda Vokušová
předsedkyně Slovensko-českého klubu

Ing. Karin Kubešová
tajemnice Srbského sdružení sv. Sáva

Mgr. Olga Mandová
předsedkyně Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny

Vladimír Skalský
předseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí

Výsledkom seminára bola bohatá, štyri hodiny trvajúca a v niektorých momentoch aj vzrušená diskusia s množstvom otázok na prítomných vedúcich predstaviteľov ČSÚ. Náš základný zámer vyvolať o túto záležitosť širší záujem médií sa však naplnil iba málo. Téma je to pre média málo „šťavnatá“ - netiekla krv, nešlo o spreneveru miliónov ani o útoky na politikov. Išlo „len“ o sčítanie obyvateľstva. Postoj médií bol v tomto roku (oproti roku 2001) dosť vlažný, odmietavých či polemických článkov a relácií bolo tentoraz výrazne menej. Nekontrolovali sa už na otázku ochrany osobných údajov (ako pred 10 rokmi), ale (s ohľadom na prebiehajúcu ekonomickú recesiu) na to, že cenzus je príliš drahý a zbytočný, pretože efekt z neho vyplývajúci je malý. Časť (vládou zamestnávaných a teda platených) aktivistov v oblasti ochrany národností ho prekvapujúco odmietala tiež.

Typické v tomto smere bolo v LN publikované stanovisko Ondřeja Klípu, pracovníka Sekretariátu Rady vlády pre národnostné menšiny a známej novinárky Lídy Rakušanovej.

K čemu sčítat národnost?

19. 3. 2011 Lidové noviny, Rubrika: ORIENTACE ESEJ, Strana 25, Autor: ONDŘEJ KLÍPA

Spojovat s údaji o národnosti závažná a často finančně nákladná rozhodnutí je riskantní. **Národnost je z hlediska politiky vůči národnostním menšinám zavádějící údaj, který stojí na vratkých základech.** Postavení menšin a naplňování jejich práv spíše zhoršuje. Stejně tak zhoršuje jejich soužití s ostatními občany i atmosféru uvnitř menšinových společenství. Stát by přitom menšinám a ve svém důsledku i všem obyvatelům republiky mohl

pomoci efektivněji, kdyby svou politiku s údaji o národnosti tolik nespojoval. **Blíží se sčítání lidu: Lída Rakušanová v Českom rozhlase 6, 14. 2. 2011:**

Koncem března čeká Českou republiku sčítání lidu, domů a bytů. Až na výjimky se dotkne všech včetně právě narozených dětí. Podle zákona je povinné. Tomu, kdo odmítne dotazník vyplnit, hrozí pokuta až 10 000 Kč. Zákon rovněž pamatuje na ty, kdo by dotazník sice vyplnili, ale nikoli pravdivě. Trest by měl postihnout rovněž sčítací komisaře, pokud ztratí příslušné formuláře nebo informace z nich zneužijí.

Otázka ovšem je, co do příslušné kolonky asi tak lidé napíšou. Sčítací komisaři nesmějí do bytu a jsou vázáni mlčenlivostí. I kdyby byli skutečně přímo ze sousedství, nemají se tedy ani co pozastavovat nad tím, když sčítaný - například z obav před bytovými zloději - prostě neuvěde, že ve své domácnosti ten počítač má. V zemi, kde jsou vloupání do domů a bytů na denním pořádku, lze asi těžko doufat, že lidé dají úřadům bezelstně nahlédnout do svých majetkových poměrů včetně své přesné adresy a rodného čísla. Fakt, že úředníci tentokrát - na rozdíl od sčítání před deseti lety - už nechtějí vědět, kolik má kdo ledniček, praček nebo mikrovlnek, to nezachrání. Údajně budou sice všechna dat, která občané v rámci sčítání lidu poskytnou, anonymizována, ale jak tvrdí například Thilo Weichert, pověřenec pro ochranu osobních údajů v německé spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko, v praxi se při takových příležitostech dá spolehnout jen na jednu věc - že se vždycky něco pokazí. Z tohoto důvodu protestovali naši němečtí sousedé proti povinnému sčítání lidu už na sklonku minulého století, takže se tam poslední celoplošné sčítání konalo naposled v 80. letech. Od té doby se Němci spoléhají na různé registry, od matrik a katastrálních úřadů přes dopravní inspektoráty až po berní úřady a správy sociálního zabezpečení. A sčítací dotazníky vyplňuje jen desetina obyvatelstva. Tak tomu má být i letos. Ovšem i proti obtěžování oněch deseti procent německých obyvatel už byla podána ústavní stížnost. Tady u Ústavního soudu žádná stížnost na stole neleží. Jenže soudcům podle toho, jak to dopadlo při sčítání před deseti lety, například s nepovinnými údaji, zdejší kardinální otázkou evidentně nebude, zda lidé dotazníky vyplní, nýbrž jaké údaje od nich Český statistický úřad asi tak může získat. Když se v roce 2001 vyhodnotila kolonka, kam mohli lidé napsat svou národnost, zjistili statistici s překvapením, že například Romů žilo tehdy v České republice všehovšudy necelých 12 000. Asi jednou tolik jich kupodivu ale udalo romštinu jako mateřský jazyk. Spíš než národnost tak zdejší úřady zjistily, jakou důvěru má romské etnikum, jehož počet se odhaduje v České republice asi na 300 000 k většinové populaci. Historická zkušenost dává Romům za pravdu. V Holandsku i jinde umožnila podrobná evidence obyvatelstva vedená před 2. světovou válkou Hitlerovi vyhlazování nejen Židů, ale i Romů. V českých zemích se zase lidé, kteří se před válkou přihlásili k německé národnosti a němčině jako mateřštině, ocitli automaticky po válce na seznamech lidí zařazených do odsunu do říše.

A to bez ohledu na to, zda se zrovna vrátili například z Tereziína. Ze zcela konkrétního důvodu trne teď, před sčítáním také polská menšina v Českém Těšíně, kde se většinová „vlastenci“ už jakž takž smířili s dvojjazyčnými nápisy. Na ně má ovšem podle zdejšího zákona právo jenom ta národnostní menšina, která tvoří v národnostní oblasti alespoň 10 procent obyvatelstva. Při posledním sčítání se tam k polské národnosti přihlásilo ještě 16 procent lidí. Co bude letos? Dobrovolně je i vyplnění kolonky s dotazem na vyznání, což katolickou církev stálo před 10 lety statisíce oveček. Dominik Duka už v jednom rozhovoru pro tuto stanici přemítal, zda za katolíka by vlastně neměl být považován každý, kdo byl pokřtěn v katolickém kostele. Dodejme, že na to by pak ovšem stačila církevní matrika. Zvlášť, když sčítání lidu stejně nemá valnou pověst, už od krále jménem Herodes.

ARGUMENTY PRE A PROTI SČÍTANIU – ZÁVERY

1) Z hľadiska platných zákonov ČR a medzinárodných záväzkov ČR v oblasti ochrany práv národnostných menšín je pre príslušníkov menšín, ich komunity a organizácie sčítanie potrebné, ba priam nutné.

2) Viaceré právne normy (a ich aplikácia) sú odvodené práve od štatistických údajov o počtoch príslušníkov NM, pritom je paradoxné, že štát tieto údaje získava iba formou nepovinného vyjadrenia sa v cenzu a aj tento je (najmä v médiách) vnímaný a prezentovaný veľmi rozporne, ba až odmietavo.

3) Je potrebné, aby organizácie NM v prípravách na cenzus, v jeho priebehu, ale najmä po skončení a v práci s jeho výsledkami vyvinuli oveľa väčšiu (pokiaľ možno) koordinovanú a spoločnú aktivitu, tak aby jeho obsah a tým vlastne aj relevantnosť výsledkov ovplyvnili vo svoj prospech.

4) Treba sa pokúsiť ovplyvniť najmä tvorbu zákona, upravujúceho priebeh a formy cenzu v danom roku.

5) Samostatnú (a z istého uhla pohľadu vlastne rozhodujúcu) úlohu v tomto smere zohrávajú médiá. Minimálne aspoň verejnoprávne by mali oveľa vyššiu pozornosť venovať príprave a výsledkom cenzu, zvlášť vo vzťahu k národnostným menšinám. K tomu musí do budúcnosti smerovať aj koordinované snaženie občianskych združení národnostných menšín.

PROSAZOVÁNÍ PRÁV POLSKÉ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICCE NA PŘÍKLADU DVOJJAZYČNOSTI A DVOJJAZYČNÝCH NÁZVŮ

JÓZEF SZYMECZEK

Poláci v České republice žijí v demokratickém státě. Mají své státem podporované organizace, školy financované ze státního rozpočtu, mají svůj tisk, divadlo, rozhlasové pořady, jednou týdně pořad v regionální televizi. Občas je do parlamentu zvolen poslanec polské národnosti.

Podstata všech práv menšiny tkíví v rozsahu možností využití menšinového jazyka. Protože nač by Polákům byly školy, organizace, instituce či rozhlasové pořady, kdyby v nich nezazněla rodná řeč? Proto Poláci na Zaolzí věnovali velkou pozornost používání polského jazyka nejen ve vlastním prostředí, ale také na místech, ve kterých přicházeli do kontaktu s Čechy. Vynakládají rovněž nemalé úsilí o to, aby se vedle českých názvů těšínských měst a obcí znovu objevily původní polské názvy.

Znovuzavádění dvojjazyčnosti ve státních a samosprávních úřadech a problematika dvojjazyčných názvů jsou hlavním tématem tohoto příspěvku.

Jde o otázku aktuální, jelikož dvojjazyčnost a dvojjazyčné názvy jsou v zemích Evropské unie jedním z často zaváděných standardů.

SNAHY O DVOJJAZYČNOST V DEMOKRATICKÝCH DOBÁCH

Po vítězství sametové revoluce došlo ke změně podmínek utvářejících společenský a politický život. Pro polskou komunitu se objevily zcela nové možnosti působení. V letech 1989–1992 vznikly nové polské spolky, které byly zastřešeny organizací s názvem Kongres Polaków (Kongres Poláků). PZKO ztratil svou dominantní úlohu. Menšina musela řešit celou řadu problémů spojených s adaptací na nové podmínky. Věc dvojjazyčnosti nepatřila k aktuálním otázkám. V protokolech nové reprezentace Rady Poláků, která se později transformovala na výkonný orgán Kongresu Poláků v ČR, nenalezneme k tomuto tématu žádné zásadní požadavky.

Demokratizační změny se v tomto ohledu projeví pro Poláky jako velmi nepříznivé. Začátkem devadesátých let současně s transformací místních

o k odstranění starých česko-polských a již výhradně českých nápisů. České ié nápisy za produkt komunistického nu bylo třeba automaticky odstranit dvojjazyčných názvů, jako například 2, se v médiích setkaly s negativním ípisy zachovány dodnes. Po známé ů postupně přibývat, i když jich bylo rmalizace. Podobně jako v dobách r názvů na vjezdových cedulích do

ká atmosféra mobilizovala Poláky Přelomovým okamžikem v procesu menšin v ČR po roce 1989 byla práv národnostních menšin v ČR. ídepsala 12. dubna 1995, ratifikační m roku 1997. Rámcová úmluva je oslanecká sněmovna Parlamentu ČR mcové úmluvy přijala doprovodnou z 6.11.1997), jíž zavázala vládu ČR m týkajících se národnostních menšin by měly uvést českou legislativu do vé úmluvě.

o realizaci Rámcové úmluvy, kterou rozhodnutími předložila generálnímu a 1999. Tato analýza poskytla první ím *Zákona o právech představitelů ých zákonů*, které vyvrcholily přijetím u Parlamentu ČR dne 10. července to zákona bylo obdobím zesílených tto snah zklamal očekávání. Nový příliš deklarativní charakter.

ilí polské menšiny v České republice všeobecné shromáždění Kongresu 1999, zavázalo nově zvolenou Radu ů) usilovat o zavádění dvojjazyčnosti i Zaolzí. Tuto záležitost významně h, na jehož základě (par. 29) bylo její části, ulic a ostatních veřejných osprávních orgánů rovněž v jazyce novil, že k tomu může dojít pouze čtáním lidu žije více než 10 % Poláků, ípisů zažádá prostřednictvím petice

více než 40 % plnoletých obyvatel polské národnosti. Nutnost zorganizovat petici při zavádění dvojjazyčnosti v obcích polskou komunitu na Zaolzí velmi pobouřila. Vyjádřením tohoto pobouření byly četné protesty a projevy nesouhlasu polských organizací. Dne 7. listopadu 2003 proběhla v sídle Kongresu Poláků v Českém Těšíně největší protestní schůze představitelů polské menšiny. Na této schůzi podepsalo 21 předsedů polských organizací na Zaolzí petici, která byla zaslána do českého parlamentu s žádostí o zrušení nutnosti uspořádat petici.

Tato záležitost zneklidnila nejen Poláky. V obcích, v nichž polští činitelé přikročili k sepsání petice, došlo k řadě protipolských projevů; četné důkazy můžeme nalézt v místním českém tisku (Horizont, Hutník, Deník, Karvinsko, Frýdecko-Místecko). V několika obcích došlo ke zničení již existujících dvojjazyčných označení. Na internetových stránkách regionálních novin se objevily stovky protipolských vystoupení. V praxi se ukázalo, že v případě sepsání petice a doprovodné „národní kampaně“ v jednotlivých vesnicích jde o záležitosti, které narušují politickou korektnost.

Rychle tedy došlo k novelizaci tohoto zákona. V souladu s novelizovaným zákonem o obcích mají být dvojjazyčné (česko-polské) nápisy zavedeny v obcích, v nichž žije více než 10 % obyvatel polské národnosti, ale pouze pod podmínkou, že polské organizace s takovou žádostí samy vystoupí. Realizaci této žádosti pak musí obecní radě doporučit Výbor pro národnostní menšiny.

Nová legislativa se opírá o Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků. Tento evropský dokument má pro zavádění dvojjazyčnosti zásadní význam. Od listopadu 1992 byla Evropská charta v Radě Evropy připravena k podpisu. Vláda České republiky svou vyhláškou č. 1029 ze dne 16. října 2000 vyjádřila souhlas s přijetím tohoto dokumentu, načež 9. listopadu 2000 podepsala Česká republika tento dokument s podmínkou ratifikace. Ratifikační proces byl ukončen 19. dubna 2006, a to přijetím Senátem ČR, a teprve 15. listopadu 2006 byl ratifikovaný dokument předán generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.

Přijetím Charty a následnou změnou příslušných zákonů bylo umožněno zavést dvojjazyčnost v plném rozsahu (včetně vjezdových cedulí) v obcích, v nichž žije více než 10 % Poláků. Týká se to 31 obcí v okresech Karviná a Frýdek-Místek.

Charta začala v České republice platit dne 1. března 2007. Ve sbírce mezinárodních smluv je uvedena pod číslem 15/2007. Česká vláda vyčlenila na realizaci Charty 5 milionů českých korun. První peníze mohly být využity v roce 2007. Absence prováděcích předpisů a nekompaktnost jednotlivých zákonů (např. dopravních), nejasné procedury refundování prostředků a slabé povědomí u samotných Poláků způsobují, že tyto prostředky byly využívány pouze ve velmi skromném rozsahu. V roce 2007 zažádalo o prostředky pouze 13 obcí. Na zavádění dvojjazyčných názvů bylo použito pouze 684 332 Kč.

ZÁVĚR

Po roce 1989 se Československo (Česká republika) stalo demokratickým státem. V oblasti dodržování práv menšin se jako zcela zásadníjevila otázka, do jaké míry předchozí režim fakticky řešil národnostní problémy a zmírňoval hluboce zakořeněné napětí mezi Čechy a Poláky a nakolik je pouze zmrazil tím, že uzavřel polské iniciativy do kulturních ghett, jejichž hranice vytyčovaly iniciativy místních skupin Polského kulturně-osvětového svazu. Tyto aktivity byly organizovány Poláky pro Poláky.

Je pravdou, že pro Čechy Poláci zmizeli z veřejného života? Čeští komunisté postupně přesvědčili Poláky na Zaolzí o tom, že rozumí česky a že to stačí. Evropské standardy, které se Česká republika zavázala dodržovat, opět zavádějí polštinu do názvů ulic měst a vesnic na Zaolzí. Tím, že umožní menšině používat její řeč na veřejných místech, může většinová společnost demonstrovat svou občanskou zralost.

Na základě projevů tohoto druhu je možno zkoumat nejen verbální, deklarativní, ale skutečný vztah Čechů k polské menšině, skutečné evropanství české společnosti. V praxi však nacházíme mnoho příkladů negativních reakcí.

Literatura:

- ¹⁾ K problematice ratifikace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků v České republice, ed. Andrej Sulitka – Martina Jirsová, Praha 2005.
- ²⁾ Petráš, René: Menšiny v komunistickém Československu. Právní a faktické postavení národnostních menšin v českých zemích v letech 1948-1970, Praha 2007.
- ³⁾ Polacy na Zaolziu – Poláci na Těšínsku 1920-2000, ed. Józef Szymeczek, Český Těšín 2002.

SLOVÁCI A OSTATNÉ NÁRODNOSTI V PRÚDE LEGISLATÍVNEJ OBNOVY V MAĎARSKU

JÁN FUZIK

Parlamentné voľby v apríli 2010 priniesli v Maďarsku v poprevratovej, pluralitnej dobe zatiaľ nevídaný výsledok: volebná koalícia Fidesz-KDNP, teda Zväz mladých demokratov a Kresťansko-demokratická ľudová strana získali v 386 člennom zákonodarnom zbore absolútnu, dvojtretinovú väčšinu. Navyše, bez jednotnej opozície troch porazených strán.

Je síce pravdou, že aj v rokoch 2004-2008 koaličná vláda socialistov a slobodných demokratov na čele s Gyulom Hornom mala takúto dominantnú parlamentnú prevahu, lenže tá sa vytvorila až po voľbách, počas koaličných rokovaní a bola neporovnateľne krehkejšia. Že nakoľko, to pocítilo aj 13 národných a etnických menšín v Maďarsku, ktorým národnostný zákon z roku 1993 garantoval - a garantuje dodnes - medzi inými právo na parlamentné zastúpenie. Začiatkom volebného roka 1998 ich delili do realizácie vtedy iba päťročného legislatívneho príslubu len dva-tri parlamentné hlasy vládnej koalície. Už aj vtedy mala na to vládna garnitúra v Maďarsku jedinečnú možnosť, predsa ju nevyužila ...

Je to však iba jeden, i keď zďaleka nie nepodstatný moment vývoja národnostnej politiky a legislatívy v Maďarsku. Treba pritom poznamenať, že kedysi naozaj priekopnícky a snád i príkladný národnostný zákon mal a má svoje slubné zárodky. Naša slovenská komunita, ktorú odhadujem na 110 tisíc osôb a žije vo vyše sto osadách krajiny, si hneď po schválení zákona zvolila 55 miestnych slovenských samospráv a dnes, po piatich volebných cykloch, ich máme už 122. A sú to na nepatrné výnimky naozaj oprávnené zbory na čele reálnych slovenských kolektívov. Nedá sa to, bohužiaľ, povedať na celý národnostný samosprávny systém v Maďarsku. Najmä kvôli nevelkým finančným dotáciám alebo vnútorným mocenským bojom jednotlivých komunít sa miestne národnostné samosprávy zakladajú neraz bez všetkých reálnych potrieb a podkladov.

Parlamentný ombudsman na ochranu práv národných a etnických menšín vo svojom

poslednom volebnom hlásení konštatoval, že asi 8-10 percent zo všetkých 2400 národnostných miestnych samospráv je diskutabilných. Potrebuje to, pochopiteľne, legislatívne riešenie, ale napriek tomu si dovoľím konštatovať

– a to hlavne na našom slovenskom poli -, že systém menšinových samospráv vo veľkej miere prispel k oživeniu spoločenského a kultúrneho života národností v Maďarsku, k posilneniu ich oslabenej identity. Možno nie všetci poznáte náš často citovaný príklad: v roku 1990 počas sčítania obyvateľstva sa k slovenskej národnosti hlásilo v Maďarsku 10 a pol tisíc ľudí, pričom ich počet už aj skôr klesal, oproti tomu v roku 2001 sme mali 17 700 Slovákov! Samozrejme, vieme, že to ďaleko zaostáva za odhadovaným počtom, ale naše špeciálne postavenie, naša história je už takáto. Pred desiatimi rokmi sme sa teda mali čomu tešiť a úprimne povediac, trochu sa obávame tohtoročného októbrového sčítania obyvateľstva, či sa nám to predchádzajúce štatistické prekvapenie podarí zopakovať.

Národnostné samosprávy so svojou garantovanou – i keď stále skromnejšou – štátnou finančnou dotáciou, silnými zákonnými kompetenciami až po právo veta v miestnych školských, jazykových, kultúrnych a mediálnych záležitostiach, tvoria silný pilier novodobej menšinovej politiky Maďarska. Navyše právo, a hlavne v prípade celoštátnych menšinových samospráv aj možnosť zakladania a prevádzkovania vlastných inštitúcií – priniesli novú kvalitu do celého systému. Trinásť celoštátnych samospráv (Arménov, Bulharov, Grékov, Chorvátov, Nemcov, Poliakov, Rómov, Rumunov, Rusínov, Slovákov, Slovincov, Srbov a Ukrajincov) prevádzkuje v súčasnosti spolu asi 50 rôznych inštitúcií. My, Slováci, sme asi právom hrdí na to, že spomedzi nich každá štvrtá je naša – okrem vlastného rozpočtového úradu máme na starosti 3 slovenské školy, pedagogické metodické centrum, noviny, divadlo, výskumný ústav, dokumentačné stredisko, osvetové centrum s desiatimi regionálnymi strediskami, hospodársku spoločnosť a vlastnú nadáciu. Ale viacero našich miestnych a teritoriálnych samospráv prevádzkuje rôzne inštitúcie, hlavne národopisné múzeá. Pritom slovenský jazyk sa vyučuje spolu v bežných 100 materských a základných školách, máme desiatky kultúrnych telies a vyše tridsať slovenských registrovaných spolkov.

Veľmi zhruba – veď sme nespomenuli vysokoškolskú, náboženskú oblasť, naše styky so Slovenskou republikou a krajanskými spolkami, komunitami atď. - asi s takouto slovenskou a spoločenskou štruktúrou sme sa ocitli v období šiestych poprevratových parlamentných volieb a zakladania druhej Orbánovej vlády v Maďarsku. Bolo pre nás zrejmé, že v legislatívnej oblasti po roku 2005 je potrebné opäť novelizovať menšinový zákon spolu s volebnými pravidlami volieb menšinových samospráv, treba už konečne realizovať parlamentné zastúpenie národností a máme pripomienkovať novelu školského, vysokoškolského i celého radu ďalších zákonov. S ústavou, najmä novou, sme nie veľmi počítali.

Predsa sa to začalo práve tam a pre nás ani nie najhoršie. Hneď po víťazných parlamentných voľbách – ešte pred založením vlády! - nový parlament modifikoval Ústavu Maďarskej republiky. Vypovedal – na čo sa viaceré strany počas dlhých rokov len chystali -, že národné zhromaždenie má mať podstatne menej, iba 200 členov, k čomu môže pribudnúť nanajvýš 13 národnostných poslancov. Škoda iba, že táto progresívna novela nikdy nevstúpila do platnosti. Namiesto nej sme

dostali úplne novú, tzv. Veľkonočnú ústavu, ktorú po parlamentnom schválení podpísal prezident 25. apríla, na Veľkonočný pondelok, práve rok po druhom kole parlamentných volieb.

Verejný ústavodarný proces prebehol prakticky behom piatich týždňov. Návrh novej ústavy bol predložený parlamentu 14. marca a prakticky iba o niekoľko dní skôr sa o ňom dozvedela širšia verejnosť. Aj predstavitelia národnostných menšín.

Tu musím poznamenať, že v záujme koordinácie a efektívnejšieho zastupovania spoločných záujmov 13 celoštátnych národnostných samospráv pred tromi rokmi založilo a na súde registrovalo Združenie celoštátnych menšinových samospráv (ZCMS), ktoré aj odvtedy systematicky pracuje pod konsenzom určenou záštitou Celoštátnej chorvátskej samosprávy.

Pochopiteľne nemienim podrobne analyzovať nový Základný zákon Maďarska, ktorý namiesto ústavy a súčasného názvu Maďarskej republiky zavádza vyššie uvedené pojmy. Aj namiesto „našich“ doterajších kategórií národných a etnických menšín hovorí jednoducho a všeobecne o národnostiach. Ale s tým sme nemali problémy. Tým viac nás zarazilo napríklad, že v historickej preambule – tzv. Národnom vyznaní – prvej verzii sa národnosti ani len nespomenuli! Nový návrh zrušil samostatnú funkciu menšinového ombudsmana – a aj troch ďalších – a navrhol iba jedného všeobecného ombudsmana so zástupcami na ochranu národnostných práv a životného prostredia.

A čo bolo najväčším sklamaním: menšinovým zákonom garantované a skoršou novelou ústavy posilnené parlamentné zastúpenie národností nový návrh redukoval na akúsi „účasť na práci Národného zhromaždenia“.

Opakujem, to všetko prišlo dosť nečakane a zomlelo sa veľmi rýchlo. Nielen pre nás, pre celú spoločnosť. Uskutočnila sa síce korešpondenčná spoločenská diskusia na desať tzv. základných otázok (Dať hlasovacie právo novým maďarským občanom v zahraničí? Dať jeden hlas navyše rodinám s viac než tromi deťmi? atď.), vrátilo sa asi 920 tisíc vyplnených dotazníkov, zostalo však nemálo nespokojných hlasov. Navyše nás, ako národnosti sa táto celá záležitosť vôbec netýkala.

Mali sme pritom, ako sa miestami vraví, nadštandardné možnosti na uplatnenie vlastných záujmov. Na problémy sme upozornili prezidenta Pála Schmitta na predsviatočnom prijatí predsedov celoštátnych menšinových samospráv 11. marca. Rokovali sme s naším rezortným ministrom Tiborom Navracicsom, ktorý je zároveň podpredsedom vlády. Taktiež nás všetkých prijal a potom i pracovne rokoval s vedením nášho Združenia poverenec vlády pre zostavenie novej ústavy, europoslanec József Szájer. Všetky tieto rokovania sa nám zdali byť otvorenými, naklonenými a nádejnými najmä v otázke preambuly parlamentného zastúpenia a ochrany národnostných jazykov. Rodili sa nové textové verzie, ich upresnenia a čakali sme so vzrušením na finálne hlasovanie parlamentu. A zrazu prišlo niekoľko (aspoň čo sa nás týka, inak vyše sto!) individuálnych pozmeňovacích návrhov poslancov a ocitli sme

sa skoro tam, kde sme pred niekoľkými týždňami začali. A tam sa to aj viac-menej skončilo.

Treba pritom pripomenúť, že aj súčasná platná ústava zaručuje národnostiam postavenia štátotvorného činiteľa, právo na vlastnú identitu, pestovanie kultúry, výučby v materinskom jazyku, na používanie pomenovaní vo vlastnom jazyku, možnosť zakladať národnostné samosprávy atď. To sa prakticky zachovalo, ale v podstate sme museli bojovať za to, čo sme aj doposiaľ mali.

Podarilo sa nám dosiahnuť, aby v preambule, v Národnom vyznaní, figurovali spolunažívajúce národnosti ako súčasť národnostnej politickej pospolitosti a štátotvorní činitelia. Vyhlasuje sa tu ďalej, že kultúra a jazyk národností v Maďarsku sa má pestovať a chrániť.

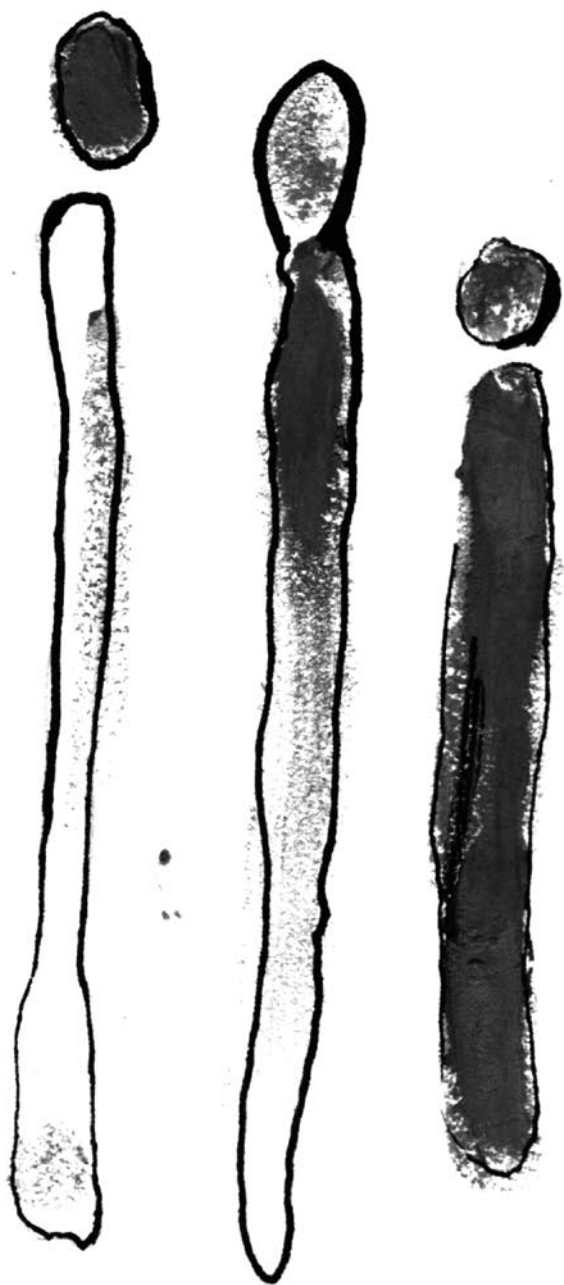
Nepodarilo sa nám zachovať samostatnú funkciu národnostného ombudsmana, i keď sme dosiahli, že dvoch námestníkov na ochranu národnostných práv a životného prostredia bude voliť taktiež parlament. V tejto veci bude rozhodujúci ústavný – podľa terminológie novej ústavy fundamentálny -, teda dvojtretinový zákon o postavení parlamentného ombudsmana. Je pritom zaujímavé, že pri zrušení národnostného ombudsmana sa intenzívne odvolávalo aj na prax ostatných krajín višegrádskej štvorky, kde majú taktiež iba jediného všeobecného ombudsmana – v Poľsku síce aj ďalšieho pre ochranu detských práv -, ale národnostného nikde. V Budapešti sa konala aj porada štyroch ombudsmanov krajín V4.

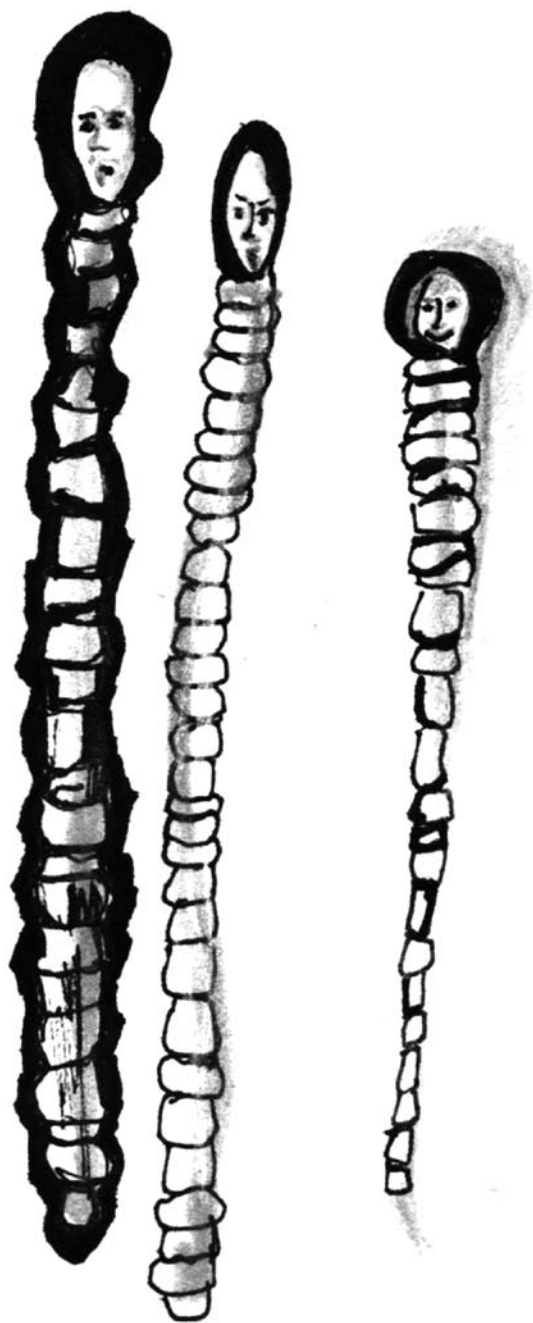
Samostatného národnostného ombudsmana od 1. januára 2012, keď nová ústava nadobudne platnosť, teda už mať nebudeme. Stratili sme tým vlastne aj tretí pilier kedysi príkladného menšinového zákona: samostatný národnostný úrad, národnostnú nadáciu a naposledy národnostného ombudsmana.

A či získame konečne nikdy nerealizované parlamentné zastúpenie menšín, na to sa musíme v zrkadle novej ústavy pozeráť so stále väčšou skepsou. Po individuálnom poslaneckom návrhu sa vrátilo totiž – každý nech si myslí čo chce – k pôvodnej formulácii, podľa ktorej „Podiel národností žijúcich v Maďarsku na práci Národného zhromaždenia reguluje fundamentálny zákon“.

Nuž, takto sme asi dopadli s našou novou ústavou v Maďarsku, kde podľa niektorých politológov sa zákony robia z piatka na pondelok. Na základe v piatok predostretého poslaneckého návrhu – ktorý nepotrebuje spoločenskú diskusiu, prerokovanie parlamentnými výbormi – až po pondelňajšie plenárne schválenie. Samozrejme vzorec je trochu prehnaný, ale aktuálne demonštrácie kvôli zrušeniu predčasných dôchodkov hasičov a príslušníkov ozbrojených síl korenia tiež v tomto zrýchlenom legislatívnom tempe.

Nová ústava predpokladá aj v oblasti národnostnej politiky schválenie viacerých dvojtretinových zákonov. Pripravuje sa už vraj nová národnostná norma, potom nasledujú modifikované volebné predpisy a ďalšie, ktoré si budú vyžadovať už aj od predstaviteľov národností väčšiu zodpovednosť a odbornú pohotovosť. Ak sa nám totiž nepodarí prispôbiť sa novým politickým pomerom, môžeme oveľa viac stratiť, ako doposiaľ.

SLOVENSKÁ MENŠINA A JEJ MÉDIÁ V KRAJINÁCH V4 A V JUHOVÝCHODNEJ EURÓPE

PAVOL HOLEŠŤIAK

K masmediálnemu vyjadrovaniu kultúrnej rôznorodosti v krajinách bývalého východného európskeho bloku možno pristupovať z rôznych uhlov pohľadov. Medzi pozoruhodné, prastaré a pritom aj v súčasnosti neutíchajúce fenomény patrí vystahovalectvo, v niektorých prípadoch emigrácia, čo z pohľadu materskej krajiny či autochtónneho národa v nej považujeme za našu krajanskú problematiku. Svet je v pohybe i dnes, akoby sťahovanie národov alebo ich menších či väčších (sú)časť bol jav takmer permanentný. Pri tejto príležitosti sa natíska možnosť konfrontovať dva uhly pohľadu. Na jednej strane to prináša značné výhody ekonomické či kultúrne, čo otvorene naposledy konštatovali vo Veľkej Británii. Na druhej strane sme svedkami úskalí s nimi spojenými (napr. vo forme rasizmu či vytlačania domácich obyvateľov lacnejšou pracovnou silou).

Slovensko, resp. historické územie Slovenska, počas svojich dejín patrilo k významným krajinám na starom kontinente v rámci ukazovateľa vystahovalcov v pomere k celkovému počtu obyvateľstva, čiže približne 15-30 % v niektorých etapách vystahovaleckých vln. Zároveň ich môžeme rozdeliť na šesť základných období. Ovplyvňovali kvalitu, počet, typografickú rozmanitosť periodických titulov, pričom sa členili vo vnútri na viaceré prúdy. Uvedme teda šesť základných období:

1. Vnútna migrácia v rámci Uhorska po vyhnaní Turkov (1685–1867)
2. Masové vystahovalectvo najmä do USA (1867–1921)
3. Sezónne, sociálne vystahovalectvo (1921–1939)
4. Politická emigrácia (1938–1939, 1945, 1948, 1968–1969)
5. Vnútna migrácia v rámci Česko-Slovenska (1945–1992)
6. Novodobá migrácia za prácou, štúdiom, rodinnými zväzkami (po roku 1989)

Je zrejmé, že slovenských komunít v našich najbližších susedných krajinách (ak berieme do úvahy krajiny V4 a juhovýchodnú Európu) sa najväčšmi dotýkala najmä najstaršia, čiže prvá vystahovalecká vlna. Konkrétne ide o dnešné štáty s významnou slovenskou enklávou južne od Slovenska: Maďarsko, Rumunsko, Srbsko, Chorvátsko. Za špecifické komunity z tohto pohľadu považujeme druhú najväčšiu na svete v Česku (tej sa týkala najmä piata vlna) a nemenej

pozoruhodná a neštandardná je v Poľsku, keďže sa nikdy nikde nestahovala. Ide o autochtónne slovenské obyvateľstvo na hornej Orave a severnom Spiši.

Ešte pred necelým štvrtstoročím totalitný režim delil našich krajanov na tých „dobrych“ z tzv. socialistického tábora spomenutých vyššie, kde však dôraz bol povrchne kladený viac-menej iba na folklór, prípadne v širšom kultúrnom aspekte. Tí „horší“ krajanovia žili, v tom čase používanom termíne, v západnom, kapitalistickom svete. Práve títo v minulosti aktívne pôsobili v celosvetových strešných slovenských inštitúciách (napr. Slovenská národná rada v zahraničí, Svetový kongres Slovákov). Našťastie, v súčasnosti, už nielen týchto našich krajanov, vo veľkej miere zastrešuje Svetové združenie Slovákov v zahraničí, ktoré vzniklo v podstate ako ich prirodzený pokračovateľ.¹⁾ Nemusí sa tak riešiť žiadne vydelovanie, rozdeľovanie našich krajanov z celého sveta, čo možno priradiť k pozitívam pádu železnej opony.

Kriticky treba vnímať dlhodobu nedostatočnú a nekomplexnú pomoc dnešnej Slovenskej republiky iniciatívnym slovenským organizáciám, redakciám i aktivistom vo svete. Ide predovšetkým o ústredné orgány štátnej správy, ktoré i v súčasnosti nesystémovo a bez aspoň minimálneho zanietenia formálne len deklarujú pomoc krajanom (ak neberieme do úvahy skromný štátny grantový systém v kontexte potrieb celkovo dvaapolmiliónovej slovenskej enklávy). Nemá zmysel porovnávanie týkajúce sa starostlivosti o svojich krajanov vo svete čo i len s ďalšími tromi krajinami V4, keďže ide o neporovnateľné čísla v slovenský neprospech.

Všeobecne je známe, že jednotlivé krajanské enklávy už pomerne skoro začali využívať silu tlačeneho periodika ako nástroja na komunikáciu dovnútra i navonok. Tieto periodiká, neskôr i elektronické médiá, plnili i plnia viaceré funkcie, pričom sa stali nepochybne dôležitým združujúcim, informatívnym i povzbudzujúcim prvkom v živote našich komunít. Krajanské médiá svojou profesionálnou úrovňou, z hľadiska obsahu i formy, veľa napovedia o živote celej komunity, ale aj o majoritnej spoločnosti.

Priblížme si postupne na konkrétnych prípadoch nami skúmaných slovenských komunít, ktoré výrazné médiá ovplyvňujú dianie, najmä v poslednom období, približne dvoch desaťročí, medzi Slovákami v Česku, v Poľsku, v Maďarsku, v Srbsku, v Rumunsku a v Chorvátsku. Veď slovenská krajanská tlač patrí k slovenskej žurnalistike ako jej pevná, hoci nevšedná súčasť. Zároveň, celkom prirodzene, je ovplyvňovaná žurnalistikou jednotlivých štátov, v ktorých krajanovia tieto médiá prevádzkujú a kde im slúžia. Začíname dostávať priesečník vo veľmi pozitívnom slova zmysle, ktorému hovoríme krajanské médium. História krajanských spolkov a médií sa stotožnila s históriou samotných komunít. Práve v krajanských médiách nájdeme včera i dnes nerozbité zrkadlo činnosti diaspóry.

Aby sme však boli konkrétni a mali možnosť si vytvoriť plastický obraz o jednotlivých médiách (s dôrazom na tlač), priblížme si postupne jednotlivé periodické tituly v nami zameraných štátoch.

Pozoruhodným faktom zostáva, že do roku 1918 neexistovala v Česku kompaktná významnejšia komunita (ak nerátame študentov, sezónnych robotníkov či drotárov). Počas spoločnej štátnej existencie sa prílev Slovákov do českých krajín prakticky nezastavil, najmä z pracovných dôvodov, ale tiež kvôli novým rodinným zväzkom, keď napr. mladí muži z Česka väčšinou slúžili základnú vojenskú službu (ale tiež aj ako vojaci z povolania) na Slovensku a naopak. Nová, perspektívnejšia etapa vo vývoji vzťahov nastala až po roku 1993, čiže po vyhlásení štátnych nezávislostí Slovenska a Česka. Prvým známym periodikom sa stali ešte v roku 1947 Slovenské hlasy.

V máji 1993 začal vychádzať časopis Obce Slovákov s irečitým názvom Džavot. Jeho priamym pokračovateľom sa stali v roku 1994 Korene, ktoré významne rozšírili svoj rozsah (z 12 na 40 strán), obsah i farebnosť. Po nedávnej výmene šéfredaktora sa Korene rozštiepili. Od roku 2010 vychádzajú Slovenské Korene, ktoré vydáva Obec Slovákov v Prahe a na internete aj pôvodné Korene (vydavateľ Obec Slovákov v ČR), ktoré však majú finančné problémy.

Ešte pri skoršom odchode časti redakcie vznikol v Česku v roku 1997 ďalší farebný kvalitný mesačník Slovenské dotyky, ktorý sa vyznačoval veľmi dobrou grafickou i výtvarnou koncepciou, čo sa spolu s pútavým žurnalistickým celkom odrazilo na popularnosti periodika. Počiatky bulletinu Mesačný prehľad Klubu slovenskej kultúry siahajú do roku 1979. Už z názvu je zrejmé, že informoval predovšetkým o slovenských kultúrnych a spoločenských akciách v Prahe. Ďalším farebným slovenským časopisom sa stali s mesačnou periodicitou vychádzajúce Slovenské listy (neskôr Listy a rok aktuálneho vydania, Listy Slovákov a Čechov). Tieto síce vynikali vysokou grafickou a štylistickou úrovňou s intelektuálnym nábojom, nezriedka však zbytočne s jednostranne prepolitizovaným obsahom.

K obohateniu typologickej štruktúry, v rámci slovenskej krajanskej tlače v Česku, prispeli od roku 1994 aj Slovenské rozhľady, štvrtročník zameraný na vedu, umenie, ale najmä na kultúru a históriu. Ich originálna štruktúra prispela k celkovému pozitívnemu kultúrnemu a umeleckému dojmu z periodika. Pri porovnaní s obdobnými intelektuálnymi slovenskými krajanskými literárnymi časopismi (Nový život zo Srbska, Rovnobežné zrkadlá – Oglinzi paralele z Rumunska, Most z USA), Slovenské rozhľady, napriek krátkosti ich vychádzania, poňali tému kultúry oveľa komplexnejšie.²⁾

Všetky tri naposledy menované periodiká (Mesačný prehľad, Listy, Slovenské rozhľady) nemožno celkom charakterizovať ako menšinové periodiká, keďže ich záber, obsah, zameranie presahovali rámec tradičného krajanského média, čo možno vnímať viac pozitívne. Z ďalších periodík spomeňme ešte mesačník Klub Korene, dvojmesačník Evanjelik, Bulletin Zväz Slovákov, divadelný dvojjazyčný dvojmesačník Černá labuť či ďalší nový literárny štvrtročník Zrkadlenie-Zrcadlení. K najvýznamnejším novinárskym osobnostiam sa

zaradil v prvom rade tandem Naďa Vokuřov, Vladimír Skalský. Obaja pôsobili vo veden viacerých redakcií. Zo řefredaktorov uvedených periodík spomeňme men ako Jn Koprk, Jozef Gfrik, Juraj Rácz, Jozef Horal, Peter Stolin, Viera Langerová, Radovan aplovi, Jn Mlynárik).

Z uvedeného vyplýva, ře (nielen) slovensk čitateľ v Česku m na výber uř niekoľko rokov viacero veľmi kvalitnch, farebných, obsahovo pestrých a ptavnch slovenských mesankov, ktor v rôznych obdobiach a s rôznymi obmenami vychádzali s viacerými pozoruhodnými, originálnymi detskými (Kvietok, Korliky, Oriřok), humoristickmi (Gag), literárnymi a jazykovými (Literárne dotyky, Elán, Priehľadn repiny, Dotyky so slovenčinou) i politickými prílohami (Modr listy). Z daľch spomeňme eřte Klubov listy, Plesov listy a řtudentsk listy.

Televízne meņinov vysielanie sa javí v Česku dlhodobo vznym a nevyrieřenm problémom, keďže v podstate nejestvuje napriek viacerým snahám. Naopak rozhlasov vysielanie v řttnom českom rozhlase pre Slovákov řijcch v eskej republike je v poslednom období na jednotlivých frekvenciách spravidla dvakrát třdenne po 15 minút. Daľej Slovensko-esk klub pripravuje program „Rozumiete správne po slovensky?“ v Rádiu Ethno. V minulosti niekoľko mesiacov pôsobilo (nielen pre esko) internetov rádio Slovensk svet.

Z webových stránok nařch krajanov treba spomenúť najvraznejřie ako:

- Internetov portál Obce Slovákov v eskej republike www.slovaci.cz je t. . nefunkn, ale jednotlivé pobokov portály sú na internete k dispozicii, napr. www.slovaci-brno.cz, www.obecslovakovpraha.cz, www.slovacikv.cz, www.obecslovakov.karvina.info

- Internetov portál Klubu slovenskej kultúry www.klubsk.net

- Internetov portál Slovensko-eskho klubu www.czsk.net

- V řirřej súvislosti aj internetov portál Svetového zdruřen Slovákov v zahraničí, kde funkciu predsedu vykonáva a zároveň je řefredaktorom tohto portálu Vladimír Skalský z Česka www.slovacivosvete.com

- Z daľch uřitonch portálov spomeňme eřte www.somvpraha.sk, www.slovakemb.cz či vřeobecno-informan internetov portál Úradu pre Slovákov řijcch v zahraničí www.uszz.sk alebo dařie vřeobecn krajsk portály, kde mořno taktieř nájsť dleřit informácie aj o krajanoch v niřřie uvedených řttoch: www.exil.sk, www.diaspora.sk

- Okrem toho v rámci platformy socilnch sietí (najastejřie Facebook) existuje viacero skupn, napr. Slováci v Česku, či rovnako pri daľej spomínaných krajinách (Slováci v Poľsku a pod.).

Ako sme už uviedli, príslušníci slovenskej menšiny v Poľsku patria k tým špecifickým, ktorí neopustili svoje územie a predsa sa ocitli v inom štáte, dokonca hneď dvakrát (roky 1920, 1945), a to proti svojej vôli. Disponujú iba jediným médiom, ktorým je mesačník *Život*. Vychádza od roku 1958 a dlhé desaťročia sa oň delili s početne menšou českou enklávou v Poľsku. Šéfredaktorom bola vždy dlhšie obdobie osobnosť, ktorá celkom prirodzene poznačila tvár časopisu. Postupne sa vystriedali Adam Chalupec, Ján Špernoga a Agáta Jendžejková.³⁾

Rozsahom i kvalitou patril *Život*, po polygrafickom i obsahovom skvalitnení, medzi naše popredné krajanské periodiká vo svete. Zameriava sa na informácie z krajanského prostredia v Poľsku, ale aj na Slovensku či vo svete. Zohráva nezastupiteľnú úlohu v živote krajanov. Redakcia získavala dopisovateľov pozoruhodným až netradičným spôsobom, keď ich volili na výročných členských schôdzach Spolku Slovákov v Poľsku. Ako málokde vo svete, svoj časopis chápu krajanovia ako symbol ich slovenskej národnej identity. Príbeh Slovákov v Poľsku patrí skôr k tým smutným, keďže násilná polonizácia a často antislovakizmus nepridali v minulosti na kvalite slovensko-poľských vzťahov v týchto oblastiach.

Internetový portál tamojších Slovákov možno nájsť na: www.tsp.org.pl

MAĎARSKO

Už stáročia sú pertraktované slovensko-maďarské vzťahy, pričom zažili svoje lepšie i horšie obdobia. Časť slovenskej menšiny patrí k autochtónnemu obyvateľstvu, ďalšia časť sa sťahovala na Dolnú zem v rámci vnútornej migrácie vo vtedajšom Uhorsku počnúc koncom 17. storočia. Je všeobecne známou skutočnosťou, že počet slovenských krajanov sa po katastrofálnom asimilačnom procese v minulom storočí, spôsobenom podivnou politikou v rôznych obdobiach maďarských režimov, znížil z približne polmilióna na niekoľko tisíc príslušníkov slovenskej menšiny.

Tesne po nežnej revolúcii to konštatoval aj odborník z nášho mediálneho výskumného ústavu Maxmilián Horanský. *„Paradoxom však je, že na rozdiel od zámorských Slovákov, sa podarilo našim susedom nielen násilne potlačiť jazykové povedomie Slovákov, ale dokonca i povedomie etnické...“*⁴⁾ Nie príliš rozdielny pohľad ponúka i nasledujúce konštatovanie: *„Keď porovnáme kedysi kvitnúce slovenské obce a mestá na Dolnej zemi, čiže v dnešnom Maďarsku, s ich súčasným stavom, musíme konštatovať, že vinou stopäťdesiatročnej maďarizácie sa stali slovenským cintorínom... Osud Slovákov v Maďarsku patrí k najtragickjším v strednej Európe. Je to dôsledok otrasnej maďarskej politiky...“*⁵⁾ Napriek tomu aj v posledných desaťročiach krajanovia zaznamenali, s väčším či menším úspechom, viaceré aktivity na poli vlastných médií.

V Maďarsku vychádza jeden z troch slovenských krajaných týždenníkov vo svete vôbec. Týždenná periodicitu sa ukazuje v našich krajaných podmienkach skôr ako svetlá výnimka. Ostatné periodiká vychádzajú s prevažne mesačnou či štvrtročnou periodicitou. V Maďarsku sa krajanania usilovali nájsť prostriedky na obnovenie svojich periodík na regionálnej či lokálnej úrovni, resp. aspoň ako prílohy v týchto periodikách.

Zo zaujímavých slovenských krajaných periodík spomeňme obdobie rokov 1988-1992, keď pod vedením šéfredaktora Alexandra Kormoša vyšlo 15 čísel literárneho, spoločensko-politického štvrtročníka SME, ktorý pre absenciu štátnej finančnej podpory musel zaniknúť. Už samotné názvy rubriek svedčili o nápaditosti: Cesty (beletria), Dotyčnice (preklady), Váhy (recenzie a kritiky), Zrkadlá (publicistika), Dialóg (slovensko-maďarská problematika). Časopis po zmene režimu zohrával v rozvoji tamojšej krajankej literatúry a z pohľadu ochrany menšinových práv kardinálnu úlohu. Navyše išlo o jediné literárne periodikum, ktoré iné národnosti v Maďarsku nemali.

Vlajkovou lodou medzi tamojšími médiami bol farebný týždenník Ludové noviny, vychádzajúci od roku 1957. Charakterizuje ich vysoká profesionálna úroveň, pričom obsah tvorí širokospektrálny pohľad na slovenský život v Maďarsku. Obsahovo sa Ludové noviny vyprofilovali na kultúrno-spoločenský, národnostný týždenník, spolupracujúci s takmer všetkými slovenskými inštitúciami v Maďarsku.

Medzi novšie časopisy patrí Budapeštiansky Slovák, ktorý vydáva miestna slovenská samospráva od roku 1996, pričom ide o jednu z ich najdôležitejších aktivít. V ekumenickom duchu pre špecifické potreby slovenských veriacich v Maďarsku vychádzal v období 1992-1996 náboženský mesačník Cesta, Pravda a Život. „V hlavnom meste Slovákov“ v Békéšskej Čabe vychádzali metodický časopis Slovenčinár, ďalej mesačník Čabän, ktorý vydávala Čabianska organizácia Slovákov.

Z lokálnych periodík koncom minulého storočia spomeňme časopis Pilíšan vydávaný v Mlynkoch, Komlóšsky mesačník vychádzajúci ako slovenská príloha Komlósi hirmondó. V Maďarsku po dlhšom čase išlo o jediné miestne noviny, ktoré mali aj slovenskú prílohu.⁶⁾ Ako jednostranová slovenská príloha týždenníka Szarvas és vidéke vychádzal od roku 1997 v Sarvaši Novinkár nad Kerešom.

Medzi významné krajané novinárske osobnosti môžeme zaradiť osobnosti akými sú Imrich Fuhl, Alexander Kormoš, Gregor Papuček, Alžbeta Hollerová-Račková, Oldrich Kníchal, Michal Hrivnák, Mária Fazekašová, Ildika Fúziková-Klauszová.

Z najznámejších internetových portálov treba spomenúť www.luno.hu, www.slovaci.hu

Maďarská štátna televízia vysiela týždenne polhodinový slovenský magazín s názvom Domovina. Obdobne krajanania pripravujú aj slovenské vysielať Maďarského rozhlasu.

SRBSKO

Diametrálne odlišné možnosti reálneho rozvoja (nielen) v krajskej mediálnej oblasti zaznamenávame pri slovenskej menšine v Srbsku. Ich predkovia sa sem prisťahovali v rámci prvej vystahovaleckej slovenskej vlny po porážke Turkov. Všetky periodiká vychádzali výlučne v slovenskom jazyku, pričom len výnimočne vychádza novinársky prejav v srbskom jazyku. Dokonca aj inzerciu publikujú v drvivej väčšine v slovenčine. K ďalšej pozoruhodnosti patrí fakt, že tamojšie slovenské periodiká si nekonkurujú, ale naopak, informujú o sebe a spolupracujú. Tradíciou, počtom i obsahom sa zaraďujú medzi elitu slovenskej krajskej žurnalistiky vo svete. *„Slováci v Južoslávii dnes predstavujú v rámci slovenského národa veľmi čínorodý a životaschopný región so svojimi špecifickými znakmi... (ktoré) pribúdajú tým, že sa nachádza mimo súvislého slovenského územia... ani jedna časť slovenského národa nedosiahla takú hospodársku a národnokultúrnu úroveň a súdržnosť, akú dosiahla (v Srbsku) časť slovenského národa.“*⁷¹⁾

Jediný slovenský týždenník v Srbsku vychádza pod názvom Hlas ľudu v Novom Sade. Počiatky siahajú do roku 1944. Na jeho stránkach sa odzrkadľuje multikulturálnosť, vzájomné ovplyvňovanie, zblížovanie a prelínanie týchto procesov. Zároveň významnou mierou prispieva vďaka svojej tradícii, pokrytiu a periodicite k obmedzeniu asimilácie. Mládežnícky spoločensko-zábavný časopis Vzlet sa stal dokonca povinnou učebnou pomôckou na hodinách slovenského jazyka. K časopisom magazínového typu priradujeme mesačník Rovina. K obľúbeným náboženským evanjelickým periodikám patria Evanjelický hlásnik, Evanjelické slovo, Cesta života.

Najstarší detský slovenský časopis nezačal vychádzať na Slovensku, ale ešte v roku 1864 v srbskej Vojvodine. Na túto tradíciu nadväzuje Zornička, ktorá má mimoriadny význam pre vznik a vývin súčasnej prózy a poézie pre deti tamojších Slovákov. Nielen srbskí Slováci oprávnené považujú Nový život za kľúčový literárny mesačník, keďže na jeho stránkach publikovali aj slovenskí autori z Maďarska, Rumunska aj Slovenska. Svoje miesto v ňom našla aj alternatívna tvorba či výtvarné umenie. V Kovačici vychádza ďalší literárny časopis Klasy.

Okrem uvedených periodík vychádzajú viaceré regionálne a lokálne periodiká s dôrazom na náboženský alebo kultúrno-spoločenský aspekt. Ide o Kysácke noviny, Padinské zvony, Úsvit, Otvorené dvere, Bubeník, Igric, Auróra, Liber, Sládkovič, Knižničný informátor, Nový rod, Ethos. Z významných novinárskych osobností spomeňme aspoň mená ako Paľo Sabo Bohuš, Oto Filip, Juraj Bartoš, Michal Ďuga, Svetluša Hlaváčová, Miroslav Demák, Miroslav Dudok, Vítazoslav Hronec.

K najznámejším internetovým portálom patria:

www.hlasludu.com, www.rada.org.rs, www.vojvodina.sk, www.vzlet.rs
www.kulpin.net, www.slovackizavod.org.rs

Bohatým programom sa môžu krajanovia pochváliť aj v rámci televízneho a rozhlasového vysielania. Slovenská redakcia Televízie Vojvodina v rámci RTV Panoráma pripravuje každý deň svoj denník. Okrem toho v piatok a v nedeľu vysielajú 3-4 relácie pre deti, o folklóre, kultúre, rodinný magazín či vysielanie pre dedinu najmä o poľnohospodárstve. Okrem toho ďalšie pravidelné slovenské relácie vysielajú na TV Petrovec, Televízia obce Kovačica, Televízia Pančevo či Novosadská televízia.

Rádio Nový Sad a tiež Rádio Stará Pazova vysielajú viacero rôznorodých, najmä slovenských hudobných relácií každý deň.

RUMUNSKO

Rovnako Slováci v Rumunsku patria k prvej vlne vysťahovalcov na Dolnú zem. V ich prípade išlo až o polovicu 18. storočia, keď niektorí predtým už absolvovali „medzipobyt“ v iných častiach na Dolnej zemi (druhotná kolonizácia z územia súčasného Maďarska). Dokonca niektoré fakty svedčia o tom, že Slováci tam mohli žiť ešte od čias Svätopluka a odolávali niekoľko storočí splynutiu s okolím.⁸)

Títo krajanovia tvoria významnú súčasť dolnozemskej Slovákov. Napriek relatívne nevelkému počtu periodík, tieto sa stali dôstojnými tlačovými reprezentantmi našich krajanov. Znáмым je tzv. nadlacky fenomén, kde v tomto nevelkom mestečku, kolíske slovenskej spisby v Rumunsku, žije a tvorí značné množstvo slovenských spisovateľov, novinárov, básnikov, umelcov s množstvom publikovaných pôvodných diel.

Za vlajkovú loď považujeme jednoznačne mesačník Naše snahy, ktoré sa širokospektrálne venujú okrem spolkových tém, kultúre, literatúre, školstvu i cirkevnému životu našich krajanov v Rumunsku. Ďalej tu vydávajú cenný bilingválny slovensko-rumunský literárny štvrťročník Rovnobežné zrkadlá – Oglinzi paralele, kde obidve jazykové časti periodika zväčša pozostávajú z pôvodnej slovenskej literárnej tvorby autorov žijúcich v Rumunsku. Ďalej tu vychádza zaujímavý mesačník slovenskej mládeže v Rumunsku s krátkym, ale výstižným názvom My.

Samostatnú kapitolu tvoril časopis s príznačným a tradičným názvom Dolnozemský Slovák, pri ktorého vydávaní sa spojili dolnozemskí slovenskí novinári z Rumunska (Ondrej Štefanko ako šéfredaktor), z Maďarska (Michal Hrivnák) a z vtedajšej Juhoslávie (Miroslav Demák). Tento ojedinelý spoločný krajanový časopis poukazoval na spoločné črty slovenskej dolnozemskej kultúry, histórie, pedagogiky.

Okrem najvýznamnejšej postavy slovenskej žurnalistiky v Rumunsku Ondreja Štefanka, hodno spomenúť ďalšie osobnosti ako Štefan Dovál, Radovan Karkuš, Anna Karolína Dováľová.

Bukureštská televízia v rámci národnostnej relácie Spolunaževanie sporadicky zaraďuje programy v slovenskom jazyku. Z ďalších elektronických

slovenských masmédií sú zastúpené hodinové vysielanie temešvárskeho rozhlasu (raz za týždeň) a polhodinové vysielanie zo štúdia v Rešici. Internetové krajské portály v Rumunsku nie sú známe.

CHORVÁTSKO

Relatívne nevelká slovenská menšina v Chorvátsku s približne 200-ročnou históriou dokázala svoju životaschopnosť, najmä v posledných 20. rokoch. V roku 1992 začal vychádzať časopis Prameň, ktorý sa postupom času výrazne skvalitnil, pričom vykonal veľa pozitívneho pri informovaní a upevňovaní slovenského ducha a revitalizácii slovenskej národnosti v Chorvátsku. Medzi jeho šéfredaktorov patrili Jozef Kvasnovský a v súčasnosti Andrej Kuric.

Slovenské rozhlasové vysielanie pripravujú krajanovia jedenkrát týždenne na viacerých okruhoch chorvátskych rádión (Osijek, Našice, Dakovo, Ilok, Slatina). Zo známych internetových funkčných portálov uvádzame: www.savez-slovaka.hr, www.msilok.sk

Poznámky:

¹⁾ Juraj Vojtek, Imrich Jenča, Pavol Holeštiak, Ján Višňovský: Dejiny svetových novinárstiev (anglického a amerického). Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava, 2010, s. 172.

²⁾ Pavol Holeštiak: Slovenské médiá vo svete. Vzlet, Čadca, 2002, s. 37.

³⁾ Katarína Potocká: Slováci v Poľsku a ich krajské médiá. Oravské kultúrne stredisko – ŽSK, Dolný Kubín, 2009, s. 86.

⁴⁾ Maxmilián Horanský: Slovenské krajské periodiká. Novinársky študijný ústav, Bratislava, 1990, s. 44.

⁵⁾ Milan Ferko, Richard Marsina, Ladislav Deák, Imrich Kružliak: Starý národ – mladý štát. NBS vo vydavateľstve Litera, Bratislava, 1994, s. 120.

⁶⁾ Kol. autorov: Z minulosti Slovenského Komlóša. Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, Bratislava, 1997, s. 306.

⁷⁾ Nový život, 1999, roč. 51, č. 7-8, s. 244.

⁸⁾ Kol. autorov: Slováci v Rumunsku. Zborník. Dom zahraničných Slovákov, Bratislava, 1995, s. 26.

KULTURA A VZDĚLÁVÁNÍ MENŠIN Z POHLEDU ČESKÉ KOMUNITY NA SLOVENSKU

JIŘÍ VÝBORNÝ

Chci vyjádřit několik myšlenek v zastoupení české menšiny, žijící na Slovensku. O její existenci koluje celá řada zkreslených informací až předsudků, proto považuji za potřebné říci na úvod několik základních informací na lepší orientaci v problematice. Podrobnější informace o Češích na Slovensku včetně statistik a zajímavostí z historie najdete na webu www.cesi.sk.

Především musím připomenout, že české krajanské hnutí v SR se začalo etablovat až po rozdělení federace na jaře 1993. Tato skutečnost je zajímavá z pohledu vývoje jiných národnostních menšin i krajanů ve světě a odlišuje českou krajanskou komunitu v SR tím, že nevznikla na základě nějakých jazykových či kulturních potřeb, ale hlavním motivem k jejímu vzniku byly sociální, resp. sociálně-ekonomické problémy vyvolané náhlým rozdělením federace (nešlo jen o tradičně diskutované státní občanství, ale především množství problémů od toho se odvíjejících: zdravotní ošetření – včetně členů rodiny, důchody, spoření, slevy na cestovním, domovy důchodců, atd.). Postupně tyto spolky, resp. jejich místní organizace (do 25 členů), vznikly v necelé dvacítce slovenských měst. S postupným řešením většiny těchto problémů a zejména po společném vstupu do Evropské unie v roce se tento hlavní motiv aktivit částečně vytratil, a to se – společně s přirozeným odchodem nejaktivnějších „otců-zakladatelů“ – projevuje částečně i na tom, že činnost některých spolků jakoby vyhasínala. Několik z nich už činnost ukončilo, případně o tom uvažují.

Tato skutečnost jen jakoby dávala argument jednomu z předsudků ve společnosti – tak slovenské i české – a to, Češi přišli na Slovensko vlastně až po vzniku společného státu a jsou tam vlastně cizím elementem, nikdy tam nevytvořili vlastní národnostní území. I proto považujeme za potřebné dávat do povědomí tuto skutečnost (a na naší webstránce se ji snažíme dokumentovat na konkrétních příkladech), že Češi byli na Slovensku už dávno před vznikem ČSR. A zde vzniká zajímavá sociologická otázka, proč nikdy předtím neměli – a většina z nich ani v současnosti nemá – potřebu vyčleňovat se z majoritní společnosti jako národnostní menšina, vytvářet vlastní organizovanou komunitu. A to ani v případech, kdy se na určitém

území vyskytl větší počet příslušníků české národnosti. Na rozdíl například od Slováků v Čechách, kteří se na tomto principu sdružovali už od 19. století, jen co jich začalo více přicházet do českých měst za studiem a za prací.

Moje odpověď není ani odborná ani podložena vědeckými studii, jen empirickou zkušeností z každodenního života, ale poměrně jednoduchá. Potvrzuje ji i současná absolutní většina Čechů a Moravanů na Slovensku (z téměř 50 000 podle sčítání lidu 2001 se v krajských spolicích angažovalo doposud maximálně 5 000 osob. Češi na Slovensku se zkrátka na Slovensku (ale zkušenosti ze světa ukazují, že i jinde) cítí „jako doma“, nepotřebují dávat najevo jiný původ, naopak vždy se snažili sžít s domácím prostředím. Zkušenost ukazuje, že už od nejstarších záznamů o přítomnosti českého prvku na území současného Slovenska, dříve nebo později se takováto komunita asimilovala s většinovým prostředím. V našem spolku máme členy, jejichž předkové přišli na Slovensko v 19. století i dříve, hovoří česky (zejména v evangelickém prostředí se čeština používá dodnes ve starých knihách), ale sami přiznávají, že tím, že celý život žijí ve slovenském prostředí, jejich děti a vnuci chodí do slovenských škol, sami se už považují za Slováky. Samozřejmě, ještě výraznější je to ve smíšených rodinách, zvláště je-li slovenština mateřským jazykem (a čeština pouze „otecštinou“).

Nezájem o českou menšinu na Slovensku ovlivňuje i skutečnost, že současná střední a mladší generace vlastně ani nepocituje potřebu nějakého spolku či podobných kolektivních aktivit. Koneckonců současný životní styl ani neposkytuje časový prostor nad rámec rodina a zaměstnání, a pokud se najde čas na nějaké kolektivní hobby, takové kroužky či sdružení vznikají nikoli na národnostní příslušnosti (šachisté, turisté, hudební skupina, apod.). Jak možná víte, právě tento víkend – přesněji k půlnoci z pátku na sobotu – probíhá na Slovensku sčítání lidu, takže i my jsme velice zvědaví na aktuální stav naší menšiny. I když – a to se můžete na naší stránce také dočíst – podrobnější studium výsledků posledního sčítání 2001 ukázalo, že lidé v těchto otázkách mají dost „guláš“ a stovky občanů se označovali za jinou národnost, než by odpovídala jejich mateřskému jazyku, takže osobně se nad různými statistikami jen usmívám, jak to kdysi kdosi formuloval, je to jen „přesný souhrn nepřesných čísel“.

Kdo jsou Češi na Slovensku?

Podle oficiálních statistik je česká komunita poměrně rovnoměrně rozložena na celém území Slovenska, v žádném regionu však její podíl nepřevyšuje dvě procenta. Platí jakási úměra, čím větší město, tím více obyvatel se hlásí k české národnosti. Trochu raritou je obec Macov u Dunajské Stredy, kde se ve 20. letech v rámci kolonizace neobydlených území jižního Slovenska usadilo několik rodin z oblasti České Lípy a Hané, a poměrně velká část obyvatel se nadále hlásí k české národnosti, přestože v obci se už hovoří jen slovensky, případně maďarsky. Jak jsem už zmínil, k české národnosti se hlásí především potomkové přistěhovalců z různých

časových období, nejen z důvodu pracovních umístěnek nebo vojenské základní služby v době Československa. Málo se například ví o tom, že po definitivním připojení Bratislavy do ČSR na Slovensko přišla například početná skupina vídeňských Čechů s rodinami, řemeslníci, úředníci, atd. I v současnosti na Slovensko přicházejí nové vlny přistěhovalců, většinou však jde o manažery, resp. odborné pracovníky zahraničních firem, kteří pobyt na Slovensku chápou jen jako jednu z kapitol v další kariéře.

O české kultuře na Slovensku je asi zbytečné se podrobněji rozvádět, pokud jde o tzv. dovezenou kulturu. I když po rozdělení federace došlo k výraznému omezení příjmu českých rozhlasových a televizních stanic na území SR, zejména dále od moravských hranic, alespoň v tomto případě se potvrdilo, že volný trh vše vyřeší a dnes většina kabelových a satelitních operátorů poskytuje i programy českých TV stanic, přestože někteří kvůli tomu mají na krku soudní spory (souhlas na distribuci českých kanálů). Na straně druhé sledovanost českých stanic se v domácí konkurenci pohybuje na úrovni pouhých 1-2% diváků. Zejména větší města mají poměrně bohatě zastoupení i „živou“ kulturu v podobě častých vystoupení českých hudebních skupin a interpretů, výstav, apod. V této oblasti aktivně působí i České centrum.

Máme však zřejmě hovořit o čistě národnostní kultuře. Původní český či moravský folklor na Slovensku asi nikdo nehledá, přesněji většinou nechybí v repertoáru domácích internetů. I v oblasti kultury (stejně jako v dalších sférách) působí řada významných osobností, které však nikdy nedávají najevo, že nejsou Slováci, takže nikdo ani neví, že možná doma v soukromí se hlásí k české či moravské národnosti. Českou menšinu na kulturním poli vlastně zastupuje jen Ženský sbor při Českém spolku Košice, spolupracujeme však s dalšími umělci a skupinami, jež mají vícenárodnostní složení (např. skupině Starý orchestrion v Bratislavě jsme pomohli vydat CD s hudebně vzdělávacím pásmem „Čeští básníci o Moravě“).

Podobná situace se týká i vzdělávání. Na Slovensku neexistuje žádná česká škola, přestože za první republiky byla řada škol téměř výlučně s českým pedagogickým sborem. Postupně se však čeština z výuky vytrácela a s nástupem vlastních pedagogů (a také v důsledku nuceného odchodu českých zaměstnanců ze Slovenska po roce 1938), se čeština ze slovenského školství prakticky vytratila (s výjimkou některých vysokoškolských skript či hostujících pedagogů). Od vzniku spolku jsme konfrontováni s touto otázkou, avšak naše průzkumy ukázaly, že – až na jednotlivé výjimky – vlastně ani o výlučně českou základní či střední školu není zájem. Ve větších městech je to hlavně otázka dojíždění malých dětí do takové školy, v menších by se taková škola neuživila pro nedostatek žáků. Už několik let jsou snahy zřídit tzv. Českou školu bez hranic, ale přes opakovaná setkání několika jednotlivců se tento projekt nepodařilo zatím rozběhnout. Důvodem nezájmu je i skutečnost, že česká generace na Slovensku je převážně v důchodovém

věku a jak už bylo řečeno, jejich děti a vnuci buď už nemají k češtině takový vztah, většinou však nevnímají nějaký zásadní rozdíl mezi slovenským a českým vzděláním, tím spíše, že ani se slovenským nemají žádné problémy při uplatnění na českém trhu. Mnohé mladé rodiny českých manažerů zase upřednostňují vzdělání svých dětí – mohou-li si to finančně dovolit – nikoli ve slovenských školách, ale v soukromých mezinárodních školách s výukou v angličtině, resp. němčině. I proto otázky národnostního vzdělávání nejsou v popředí agendy české menšiny na Slovensku.

Mnohem více nás trápí rovnoprávnost českého a slovenského jazyka ve veřejném styku, kde situace v České republice je daleko liberálnější. Proto bychom považovali za správné, aby recipročně stejným způsobem slovenská strana respektovala češtinu (v médiích, povinné překlady českých pohádek, dvojnásobné poplatky za ověření listin vydaných v Československu v češtině, apod.).

KOŠICE A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

MARTINA TOKÁRČIKOVÁ

V Košiciach žije približne štvrt milióna obyvateľov. Je to druhé najväčšie mesto Slovenska. Kedysi to bolo piate najväčšie mesto bývalého Československa. Nachádza sa tu mnohonárodnostná menšina. Košice ako metropola východného Slovenska si od počiatku ponechala punc multikultúrneho mesta, čo dokazuje aj demografické zloženie obyvateľstva. Po poslednom sčítaní ľudu z roku 2001 z celkového počtu obyvateľov v Košiciach - 236 093 sa prihlásilo 210 340 k slovenskej národnosti a 25 753 ostatným národnostným menšinám. Zo sčítania vyplynulo, že najpočetnejšou národnostnou menšinou v Košiciach je maďarská 8 940 a ďalej sú rómska 5 055, česká 2803, rusínska 1 279, ukrajinská 1 077, nemecká 398, ruská 165, moravská 143, poľská 125, bulharská 91, židovská 35, srbská 37, rumunská 18, chorvátska 11, rakúska 4, iná 643, nezistená 4 936.

Národnostné zloženie obyvateľstva mesta prešlo historickými zmenami a menilo sa podľa politických okolností, keď záviselo od toho, koľko občanov sa prihlásilo k slovenskej a koľko k maďarskej národnosti. S populáciou 28 884 v roku 1891, iba polovica (49,9%) Košičanov deklarovala maďarčinu ako ich materinský jazyk, 33,6% slovenčinu a 13,5% nemčinu. V roku 1910 z populácie 44 211 až 75,4% sa deklarovalo Maďarmi, 14,8% Slovákmi, 7,2% Nemcami a 1,8% Poliakmi. Po roku 1918 v prvej Česko-slovenskej republike sa národnostná štruktúra menila výrazne v prospech slovenskej národnosti. Taktiež pribudlo Čechov, ktorí pôsobili v štátnych inštitúciách. Pred druhou svetovou vojnou mali Košice aj čulú židovskú komunitu. V rokoch 1944-1945 okolo 10 000 Židov bolo deportovaných stranou Šípových krížov do Osvienčimu.

Nedá mi nespomenúť, že mesto Košice je medzinárodne známe aj ako stredisko rómskej menšiny, ktorá sa sústreďuje v mestskej časti Luník IX. Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity tu má zriadenú regionálnu kanceláriu. Rómske divadlo Romathan je jediné svojho druhu na Slovensku.

KULTÚRNE A SPOLKOVÉ AKTIVITY MAĎARSKEJ MENŠINY V KOŠICIACH – HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ

Podľa posledného sčítania ľudu v roku 2001 žije v Košiciach okolo 10 tisíc ľudí, ktorí sa hlásia k maďarskej národnosti. Podľa odhadov je však ich počet až štyrikrát vyšší. Mnohí z nich nepotrebujú svoju národnostnú identitu prejavovať navonok. Traduje sa, že ak sa kohokoľvek v metropole

východu opýtate na národnosť, odpovie vám – som Košičan. Súvisí to najmä s multikulturalizmom, ktorý v meste pretrváva do dnešných dní. Mesto bolo od stredoveku zložené multietnicky. Viac sa tu dalo hovoriť o nemeckom, maďarskom či českom vplyve ako o slovenskom. Ten nastal až v polovici 19. storočia s prebúdžajúcim sa národným obrozením. Zlom nastal v polovici minulého storočia. Demografická krivka obyvateľov mesta rástla predovšetkým po 2. svetovej vojne, keď sa do Košíc sťahovali obyvatelia z vidieka za prácou. Súviselo to s rozvojom najmä ťažkého priemyslu – podniky VSS, VSŽ.

Kultúrny život maďarskej menšiny v Košiciach do roku 1989 existoval iba pod hlavičkou štátneho Csemadoku. Organizácia rozvíjala rozmanitú činnosť. Starším Košičanom utkvel v pamäti najmä amatérsky divadelný súbor, ktorý hral predovšetkým klasické hry maďarských autorov. Fungoval v 50., 60. a 70. rokoch. Predstavenia hrali aj v športovej hale, kde sa na „amatérov“ prišlo neraz pozrieť 3000 divákov. Pri Csemadoku neskôr vznikli malé javiskové formy, ktoré získali množstvo medzinárodných ocenení. Pod štátnu organizáciu patril aj maďarský ľudovo-umelecký folklórny súbor – Nové pokolenie. Zanikol po smrti hlavného choreografa asi pred 10 rokmi.

Neskôr v roku 1969 vzniklo v meste divadlo Thália, ktoré patrilo pod maďarské oblastné divadlo v Komárne. Osamostatnilo sa až začiatkom 90. rokov. Thália patrí pod Krajskú samosprávu (Úc KSK), je však financovaná prostredníctvom ministerstva kultúry. Ročne zahrá 6 premiér. Je to tiež zájazdové divadlo, ktoré hostuje po celom Slovensku – najmä v Dunajskej stredě, Komárne či v pohraničných oblastiach pri Košiciach.

V súčasnosti sa záujmovo umelecká činnosť presunula na pôdu škôl. V Košiciach sa maďarský jazyk vyučuje na Maďarskom gymnáziu Šándora Máraiho, na strednej odbornej škole s vyučovacím jazykom maďarským, na základnej škole a taktiež v materskej škole. Ďalšia škôlka má otvorenú 1 triedu s vyučovaním v maďarskom jazyku. Celkovo sú to teda 2 stredné školy, 1 základná a 1 materská. Navštevuje ich približne 1000 detí.

Maďarské menšinové médiá existovali v Košiciach predovšetkým pod verejnoprávnym rozhlasom a televíziou. STV z Košíc pripravovala alebo pripravuje správy (Hírek) a národnostný magazín. Maďarské národnostné vysielanie na okruhoch SRo sa zúžilo na vysielanie rádia Patria. Z Košíc sa však už prakticky nevysiela. Reportéra má však napríklad v Rožňave. Maďarský print tu po desaťročia prakticky neexistoval. Vychádzal iba týždenník Zora východu a išlo o preklad agitačnej tlače Komunistickej strany. 10 rokov od založenia sa však dožíva Košický pozorovateľ, ktorý vychádza v náklade 1000 kusov. Distribuovaný je do celého regiónu. Od Rožňavy po Čiernu nad Tisou.

Po zániku Csemadoku v roku 1989 vzniklo množstvo občianskych združení a spolkov. Celkovo ich je v súčasnosti asi 40, napríklad Košický občiansky

klub, kluby dôchodcov, kluby bývalých študentov gymnázií, pastorizačné centrá – rímskokatolícke aj evanjelické. Civitas Cassoviensis združuje všetky občianske združenia s maďarskou národnostnou tematikou. Spolky pracujú na dobrovoľnej báze. Do roku 2011 ich na základe grantových systémov finančne zabezpečovalo Ministerstvo kultúry SR. Od januára prešli pod Úrad vlády SR. Často sa však obracajú so žiadosťami o peňažnú podporu priamo do Maďarska. Mnohí ľudia sú vo viacerých spolkoch súčasne. Život menšiny sa aj napriek tomu roztrieštil medzi záujmové združenia a v poslednom čase je čoraz často skloňované problematické financovanie.

NÁRODNOSTNÉ SPOLKY

Potrebu národnostných menšín, žijúcich na území Košíc, vyriešil Klub národnostných menšín, ktorý je komunálnym združením národnostných spolkov existujúcich v tomto meste. Združenie je jedným z praktických vyjadrení pomenovania Košíc ako mesta tolerancie. Sídli v meštianskom dome na Mäsiarskej ulici číslo 35, kde strávil svoje detstvo košický rodák, svetoznámy autor maďarskej národnosti Sándor Márai. V dome bola zriadená v roku 1998 spomienka na tohto košického lokálpatriota - Pamätná izba Sándora Máraiho.

Klub združuje košické pobočky týchto slovenských národnostných spolkov:

Český spolok na Slovensku

Karpatskonemecký spolok na Slovensku

Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku

Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku (Csemadok)

Nadácia Dobrá rómska víla KESAJ

Poľský klub - Spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku

Rusínska obroda

Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky

Židovská náboženská obec

ČESKÝ SPOLOK NA SLOVENSKU

je organizácia združujúca českú národnostnú menšinu v Slovenskej republike a jej priaznivcov. Pôsobí v desiatich regiónoch SR. V Košiciach a ich okolí združuje viac ako 500 členov. Bohatou činnosťou kultúrnou, spoločenskou a vzdelávacou usiluje o zachovanie a rozvíjanie národnostnej entity Čechov a Moravanov na Slovensku a v duchu vzájomnej tolerancie prispieva k dobrým vzťahom medzi všetkými národnostnými menšinami v Košiciach a regióne východného Slovenska. Na pôde Českého spolku v Košiciach pôsobí spoločenský klub, detský a ženský spevácky zbor. Spolok pre svojich členov vydáva dvojmesačník Stříbrný vítr.

KARPATSKONEMECKÝ SPOLOK NA SLOVENSKU

bol založený v roku 1990 ako združenie občanov SR nemeckej národnosti, nemeckého pôvodu alebo nemeckého materinského jazyka. Za svoj hlavný cieľ považuje revitalizáciu a rozvoj nemeckého jazyka a kultúry v zmysle tradícií viac ako 800-ročnej histórie nemeckého osídlenia na území dnešnej SR. Spomedzi známych podujatí celoštátneho významu možno spomenúť napr. Sviatok kultúry a vzájomnosti v Kežmarku či pravidelné stretnutia Prešporákov v Bratislave. Spolok sa významnou mierou podieľal na vzniku samostatného Múzea kultúry karpatských Nemcov v Bratislave. KNS sa organizačne člení na päť regiónov, ktoré zodpovedajú historickým oblastiam osídlenia, s 36 miestnymi skupinami. V Košiciach sídli predsedníctvo KNS i Miestna skupina Košice. Táto má 302 členov a v jej rámci pôsobí zmiešaný zbor a záujmová skupina mládeže. Dom stretávania na Lichardovej 20 poskytuje nielen priestory pre klubovú činnosť, ale aj služby malej knižnice nemeckej literatúry.

KULTÚRNY ZVÄZ BULHAROV A ICH PRIATELOV NA SLOVENSKU

Prvé zmienky o prítomnosti Bulharov na území mesta Košice pochádzajú z roku 1896. Pôvodne zväz združoval okolo 500 členov - záhradkárov, ktorí bývali v Košiciach a blízkom okolí. V súčasnosti zväz združuje 120 Bulharov a ich priateľov z Košíc a širokého okolia. Primárnou úlohou klubu je šírenie bulharskej kultúry a tradícií na Slovensku. Medzi najväčšie úspechy patrí organizovanie tradičných bulharských národných sviatkov Babin den, Trifon Zarezan, marcový večierok pri príležitosti zvrhnutia tureckej nadvlády a štátneho sviatku Bulharskej republiky. Už druhý rok organizuje Týždeň bulharskej kultúry v Košiciach pri príležitosti sviatku Cyrila a Metoda. Súčasťou osláv je aj Týždeň bulharskej kuchyne. Oslavy sa konajú v máji. Súčasťou činnosti je aj organizovanie detských podujatí vo forme kvízov, oslavy Dňa detí a vianočných osláv v duchu bulharskej kresťanskej tradície. Členovia zväzu sa zúčastňujú na tradičných športových a turistických podujatiach. Zväz aktívne napomáha aj pri stretnutiach oficiálnych predstaviteľov Slovenskej republiky a Bulharskej republiky na rôznych úrovniach.

MAĎARSKÝ SPOLOČENSKÝ A KULTÚRNY ZVÄZ NA SLOVENSKU (CSEMADOK)

je od vlád a politických strán nezávislá organizácia, ktorá na princípe samosprávy napomáha udržiavať maďarskú národnú identitu, kultúru a sebavedomie Maďarov, žijúcich na území Slovenskej republiky. Zväz napomáha k spolunažívaniu so slovenským národom ako aj s menšinami a etnickými skupinami, žijúcimi na území Slovenskej republiky. Organizuje kultúrny život Maďarov na Slovensku a chráni ich záujmy, zveľaďuje kultúru materinského jazyka a ich prirodzený vzťah k uvedenej maďarskej kultúre, prispieva k rozmachu kultúrneho, umeleckého a vedeckého

života a k rozvoju vzdelávania v materinskom jazyku. Združuje všetkých, ktorí svojou činnosťou materiálne a iným spôsobom podporujú kultúrny, spoločenský a vedecký život Maďarov na Slovensku.

NADÁCIA DOBRÁ RÓMSKA VÍLA KESAJ

je nezávislá, mimovládna, nezisková organizácia. Jej činnosť je zameraná na podporu zdravotných, sociálnych, charitatívnych, dobročinných akcií zameraných na upevňovanie a rozvoj duchovných hodnôt detí a dospelých, výpomoc sociálne slabým a odkázaným skupinám, podporu a organizovanie výchovno-vzdelávacích, kultúrnych aktivít a podujatí pre verejnosť, podporu a vydávanie periodickej tlače a iných tlačovín zameraných na propagáciu zdravého spôsobu života, na ochranu a uplatňovanie ľudských práv, na zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt, na upevňovanie duchovných hodnôt rómskeho etnika a ostatnej slovenskej verejnosti a na poskytovanie bezplatnej právnej pomoci príslušníkom etnických menšín v SR. Bola založená v roku 1993 v Košiciach.

POLSKÝ KLUB - SPOLOK POLIAKOV A ICH PRIATELOV NA SLOVENSKU

je spoločenská a kultúrna organizácia občanov Slovenskej republiky poľskej národnosti, občanov Poľskej republiky žijúcich na území Slovenskej republiky ako aj občanov ako aj občanov hlásiacich sa k poľskému kultúrnemu odkazu. Členmi organizácie sa môžu stať aj občania iných štátov s trvalým alebo prechodným bydliskom na území Slovenskej republiky. Organizácia si za cieľ vytýčila vytvárať podmienky pre spoločenský, kultúrny, vedecký a športový vývoj jej členov a priaznivcov a propagáciu, resp. šírenie poľskej kultúry a osvety. Poľský klub má v súčasnosti tri regionálne sídla - v Bratislave, v Martine a v Košiciach. Ustanovujúci kongres sa konal v lete v roku 1994. Podľa štatistických údajov Veľvyslanectva Poľskej republiky žije v SR okolo 3 300 občanov Poľskej republiky, k poľskej národnosti sa na území SR hlási približne 20 až 30 tisíc občanov. Z podujatí Poľského klubu - Košice majú najvyšší ohlas na dni poľskej kultúry v Košiciach, ktoré sa uskutočnili už dvakrát.

RUSÍNSKA OBRODA

Miestna organizácia Rusínskej obrody v Košiciach vyvíja kultúrno-osvetovú činnosť podľa finančných možností a to predstavenia divadla Alexandra Duchnoviča z Prešova, prednášky a besedy o dejinách karpatorusov, príležitostné aktivity a schôdze výboru a aktivistov. Jej aktivisti sa stretávajú zvyčajne mesačne a prerokúvajú aktuálne otázky a úlohy v oblasti kultúrno-osvetovej. V posledných rokoch nastal útlm činnosti pre nedostatok finančných prostriedkov. Miestna organizácia Rusínskej obrody nemá vlastné priestory pre svoju činnosť.

ZVÄZ RUSÍNŮV-UKRAJINCŮV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Mestská organizácia Zväzu Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky (do roku 1990 Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich) v Košiciach ako národnostno-kultúrna organizácia sa vo svojej činnosti orientuje na rozvoj kultúry Rusínov-Ukrajincov. V súlade s uvedeným Mestská rada ZRUS pre svojich členov a ďalších obyvateľov mesta pripravuje programy rozličného žánru, ako napr. besedy, literárne večery, stretnutia s piesňou, podujatia zábavného charakteru, akcie pre deti a mládež, koncerty a vystúpenia súborov záujmovej umeleckej činnosti a pod. V rámci zväzu pracujú i súbory ZUČ - ochotnícky divadelný súbor DUMKA a Ukrajinský spevácky zbor KARPATY, ktoré úspešne reprezentujú organizáciu a mesto Košice na ústredných zväzových akciách, ako aj na iných podujatiach celoslovenského charakteru. Mestská organizácia ZRUS v Košiciach má v súčasnom období 7 základných organizácií s takmer 500-člennou základňou.

ŽIDOVSKÁ NÁBOŽENSKÁ OBEC

združuje ľudí židovského vierovyznania a ľudí hlásiacich sa k židovským tradíciám. Počiatky rozvoja židovskej komunity na území mesta Košíc sú zaznamenané v polovici 19. storočia aj so stavbou prvých synagóg. Postupne dochádza k nárastu členov ŽNO v Košiciach na asi 13 000 pred deportáciami v roku 1944. ŽNO v súčasnosti je v dôsledku tragických udalostí holokaustu nesmierne zdecimovaná a čiastočná. Avšak táto malá komunita prezentuje dobrú vôľu podieľať sa na vytváraní hodnôt a spoločenského života v Košiciach.

PAMÄTNÁ IZBA SÁNDORA MÁRAIHO (1900 - 1989)

Významný maďarský spisovateľ Sándor Márai prežil podstatnú časť svojho detstva na Mäsiarskej ulici č. 35. Jeho rodné mesto Košice znamenalo preňho trvalý orientačný bod v živote a žriedlo nevysychajúcich inšpirácií. Vrúcny vzťah k svojmu rodnému mestu vykresluje napríklad v dielach Košickí mešťania, Košická patrola, Vyznania jedného občana. Sándor Márai ako významný svetoobčan bol zástancom občianskej spoločnosti a nepriateľom totalitných režimov: fašizmu a bolševizmu. Napísal viac ako päťdesiat diel, najviac románov. Patril medzi najvzdelanejších spisovateľov svojho obdobia. Zomrel v roku 1989 v San Diegu (USA). Na dome (Mäsiarska ulica č. 35), kde prežil svoje detstvo, bola v roku 1991 umiestnená dvojjazyčná pamätná tabuľa a v roku 1998 vytvorená pamätná izba.

AKTUÁLNY VÝVOJ RIEŠENIA PRIORITNÝCH ZÁUJMOV SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ

VLADIMÍR SKALSKÝ

Slovensko-slovenské vzťahy, teda vzťah medzi Slovenskou republikou a Slováckmi žijúcimi v zahraničí, sa ako každý živý vzťah vyvíjajú a objavujú sa v nich nové problémy, výzvy, či tie staré dostávajú iné váhy. Sú však aj naozaj dlhodobé priority. Valné zhromaždenie Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí ako strešná organizácia slovenského sveta, zahŕňajúce viac než stovku rozhodujúcich spolkov a inštitúcií z 24 krajín na štyroch kontinentoch, ich pomenovalo – vlastne opätovne – jasne: zjednodušenie volieb zo zahraničia a televízne vysielanie o Slováckoch v zahraničí a pre nich. Dotknime sa oboch...

VOLBY

Dlhoročná požiadavka Svetového združenia Slovákov v zahraničí, zavedenie volieb prostredníctvom internetu, sa dostala do programového vyhlásenia slovenskej vlády. Podľa neho by sa cez internet malo určite voliť už v parlamentných voľbách v roku 2014 - pochopiteľne, zvýšilo by to komfort nielen voličov zo zahraničia, ale i všetkých doma, na Slovensku. Súčasne však treba prijať aj nový volebný kódex, ktorý zjednotí spôsob hlasovania. Súčasný systém je totiž nielen zložitý, ale aj nelogický. Zo zahraničia sa dá prostredníctvom pošty voliť do Národnej rady Slovenskej republiky, napríklad prezidenta však už nie; takisto sa zo zahraničia nedá zúčastniť na iných typoch volieb či na referende. Súčasný model voľby zo zahraničia veľmi sťažuje. Pochopiteľne, je veľmi nepraktické, že volič zo zahraničia sa musí najprv najmenej 50 dní pred voľbami zaregistrovať, potom poslať ďalšiu obálku so samotným lístkom. Nehľadiac na to, že pri tomto systéme teoreticky hrozí aj úmyselné či neúmyselné neskoré doručenie alebo stratenie zásielky, narušenie princípu tajnej voľby a iné komplikácie.

Diskurz sa skutočne rýchlo posunul veľmi konkrétnym smerom. Pod vedením ministra vnútra Daniela Lipšica vznikla odborná komisia, ktorá má nový model volebného systému pripraviť. Jej členom je i autor tohto príspevku, ktorý tak môže tlmočiť stanoviská a poznatky Svetového združenia Slovákov v zahraničí, ale aj organizácie Európania vo svete, ktorá zmapovala volebnú legislatívu v krajinách EÚ.

Dôležitými aspektmi sú bezpečnosť a tajnosť volieb. Zabezpečenie je samozrejme extrémne vážna otázka, v čase internetového bankovníctva a dátových schránok, umožňujúcich právne úkony voči štátnej správe, je to však riešiteľné. Dokazujú to aj príklady zo zahraničia. Parlamentné voľby sa cez internet už konajú v Estónsku, podľa programového vyhlásenia českej vlády by ich mali pripravovať v Česku, rôzne typy volieb elektronickou formou vyskúšali aj vo Francúzsku, v Holandsku, v Kanade, vo Švajčiarsku, v USA, vo Veľkej Británii, či v Katalánsku.

Práve estónsky model by sa mal stať základom slovenského. Tiež by mal byť založený na jednotnom osobnom identifikátore, teda na elektronickej karte, ktorá zrejme postupne nahradí občianske preukazy. Z finančných i organizačných dôvodov by sa zatiaľ zrejme vydávala len na požiadanie a tým, ktorí majú dostať nový preukaz, napríklad vzhľadom na dovŕšenie príslušného veku. Zrejme však bude musieť existovať obdobný identifikátor aj pre občanov bez trvalého pobytu na Slovensku – ten nemôže mať všetky atribúty občianskeho preukazu. Komisia musí posúdiť objem osobných údajov, ktoré bude treba spracovať. Vyriešiť treba i to, aby nebolo možné hlasovať kartou človeka po jeho skone v zahraničí, o ktorom sa štátna správa nemusí dozvedieť. Veľmi zásadné je, ako hlasovanie autorizovať, ale súčasne následne anonymizovať. Podstatné je i to, aby nebolo možné pri tomto hlasovaní neúmerne zjednodušiť kupovanie hlasov, napríklad v rómskych osadách.

Bohužiaľ treba konštatovať, že voľby cez internet sa na Slovensku pripravujú pomaly, volebný kódex má iba odkazovať na samostatnú normu, ktorá sa zatiaľ intenzívnejšie nepripravuje, a tak, hoci ako riešenie pre budúcnosť sú tieto voľby deklarované, do NR SR sa v roku 2014 zrejme týmto spôsobom ešte voliť nebude. Čo s tým? Svetové združenie Slovákov v zahraničí predložilo v tejto situácii Ministerstvu vnútra SR nasledujúci rámcový zámer:

I. Volebné právo občanov SR v zahraničí

Zachovať a rozšíriť na všetky druhy volieb a referendum (v prípade komunálnych a regionálnych volieb u občanov s trvalým bydliskom na území SR)

Odôvodnenie: Volebné právo je atribútom občianstva; je potrebné systémovo zjednotiť úpravu pre všetky druhy hlasovania.

II. Spôsoby uplatnenia volebného práva Slovákov v zahraničí

A. Hlasovanie prostredníctvom internetu

1. Do budúca pre SZSZ hlavná forma (i za situácie, že by sa táto forma dočasne či trvalo umožnila iba zo zahraničia).

2. V kódexe explicitne zmeniť pri všetkých druhoch volieb okrem komunálnych (v prípade regionálnych samozrejme len pre občanov s trvalým bydliskom)

Odôvodnenie: Tento spôsob uplatnenia volebného práva bude zo zahraničia výrazne najkomfortnejší a najefektívnejší, významne zvýši volebnú účasť.

V zahraničí nehrozí hromadné kupovanie hlasov, ktoré je najväčšou obavou pri voľbách prostredníctvom internetu na území SR. Zahraničné skúsenosti, najmä v Estónsku, dokazujú, že je to realizovateľné a bezpečné.

B. Hlasovanie na území SR

Umožniť, aby občan bez trvalého bydliska na Slovensku, ak sa v čase volieb nachádza na území SR, mohol hlasovať v ktoromkoľvek volebnom obvode. (Samozrejme netýka sa regionálnych a komunálnych volieb. Vykonalie volebného práva sa patričným spôsobom vyznačí, napr. do pasu.)

Odôvodnenie: Táto úprava už v prípade volieb do NR SR existovala, zrušila sa nedopatrením pri novelizácii volebného zákona. Využívala ju nezanedbateľná časť voličov. Naviac, občania SR žijúci v zahraničí s trvalým bydliskom v SR môžu samozrejme voliť vo svojom obvode, takže tým budú občania bez trvalého pobytu v SR zrovnoprávnení.

C. Hlasovanie na zastupiteľských úradoch

Než nebude umožnené hlasovanie prostredníctvom internetu (A), umožniť hlasovanie na zastupiteľských úradoch či iných určených miestach v zahraničí v súčinnosti s veľvyslanectvami SR.

Odôvodnenie: Je to obvyklá forma, ktorá sa využíva v mnohých krajinách, napr. i v Českej republike, ktorá má najbližší právny systém. Významne zvýši komfort a volebnú účasť najmä v hlavných mestách a miestach konzulátov, čo sú miesta najvyššej koncentrácie slovenského obyvateľstva.

D. Hlasovanie poštou

1. Umožniť zaslať žiadosť o zapísanie do osobitného zoznamu voličov u voličov s trvalým pobytom mimo územia Slovenskej republiky a žiadosť o voľbu poštou u voličov, ktorý má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a v čase volieb sa zdržiava mimo jej územia, nielen poštou, ale aj prostredníctvom elektronickej komunikácie (e-mailu) vrátane naskenovaných príloh.

Odôvodnenie: Celý rad obecných úradov to umožnil už v prípade volieb do NR SR v roku 2010, túto možnosť treba preto zjednotiť a upraviť priamo v príslušnej norme. Zjednoduší to proces hlasovania poštou, čo sa dlhodobo deklaruje ako cieľ. Namiesto zasielania dvoch listov bude potrebné zaslanie iba jedného, čo zvýši komfort voličov a zníži ich náklady.

2. Volič s trvalým pobytom mimo územia Slovenskej republiky k žiadosti o zapísanie do osobitného zoznamu voličov priloží:

a) čestné vyhlásenie, že nemá trvalý pobyt na území Slovenskej republiky (v slovenskom jazyku),

b) fotokópiu časti platného cestovného dokladu Slovenskej republiky s osobnými údajmi, alebo fotokópiu osvedčenia o štátnom občianstve Slovenskej republiky, ak jeden z týchto dvoch dokumentov má, alebo fotokópiu časti cestovného dokladu inej krajiny s osobnými údajmi, ku ktorej pripojí svoje rodné číslo. (tzn. k súčasnej úprave sa dodá text: „ak jeden z týchto dvoch dokumentov má, alebo fotokópiu časti cestovného dokladu inej krajiny s osobnými údajmi, ku ktorej pripojí svoje rodné číslo“)

Odôvodnenie: Mnohí občania SR v zahraničí nemajú platný cestovný doklad SR a osvedčenie o štátnom občianstve SR platí len 6 mesiacov. V prípade týchto voličov SR ich občianstvo preverí na základe dodaných údajov MV SR.

3. Zvážit, či je možné proces zápisu do osobitného zoznamu voličov ešte zjednodušiť pre tých, ktorí už boli zapísaní do osobitného zoznamu voličov pri predchádzajúcich voľbách.

Odôvodnenie: Medzi jednotlivými voľbami a referendumami sú často krátke intervaly a je otázne, či je potrebné opakovane dokladať fotokópie dokladov.

4. Preveriť, či je možné skrátenie lehoty 50 dní pred voľbami, do ktorej musí byť doručená žiadosť o zapísanie do osobitného zoznamu voličov u voličov s trvalým pobytom mimo územia Slovenskej republiky a žiadosť o voľbu poštou u voličov, ktorý má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a v čase volieb sa zdržiava mimo jej územia.

Odôvodnenie: Lehota je príliš vzdialená voľbám, mnoho voličov si v tom čase ešte neuvedomuje ich blízkosť a potrebu podniknúť akékoľvek kroky. Neskôr už nemá tú možnosť.

III. Informačná kampaň k voľbám zo zahraničia

Určiť orgán, zodpovedný za vedenie informačnej kampane, oboznamujúcej so spôsobom hlasovania, vyčleniť na túto kampaň primerané prostriedky a spolupracovať so zastupiteľskými úradmi, Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Svetovými združením Slovákov v zahraničí a krajskými spolkami.

Odôvodnenie: Bez efektívnej kampane nie je možné účinne informovať občanov SR žijúcich v zahraničí, zvlášť ak túto informáciu potrebujú vzhľadom na určené lehoty (vid. napr. II.B.4). Náklady na takúto kampaň budú v porovnaní s celkovými nákladmi na zabezpečenie volieb minimálne vzhľadom na možnosti ZÚ a ďalších spolupracujúcich inštitúcií, existenciu krajských médií a možné využitie prostriedkov elektronickej komunikácie, internetu a menovite sociálnych sietí.

Aktuálne sa rozhoduje o tom, či sa tieto zámery podarí do pripravovaného volebného kódexu vteľiť, prípadne koľko z neho, a v neposlednom rade, v akom termíne.

TELEVÍZNE VYSIELANIE

Pokiaľ ide o televízne vysielanie pre Slovákov v zahraničí a o nich, je to rozsiahla a dlhoročná problematika. Najprv teda krátke expoé. V Slovenskom rozhlase existuje krajské vysielanie ako súčasť vysielania SRo do zahraničia – takzvaného Radia Slovakia International (RSI), o ktorom na tejto konferencii hovorila Ingrid Slaninková. Toto vysielanie bolo viackrát ohrozené a zachraňované aj spoločným snažením SZSZ a Úradu pre Slovákov žijúcich

v zahraničí. Pokiaľ ide o televízne vysielanie, hoci je prisľúbené v Konceptii štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015, a to s termínom realizácie v roku 2011, ani po mnohých rokovaniach a projektoch sa ho nepodarilo realizovať. Existuje projekt manažmentu Slovenskej televízie, ktorý počíta so satelitným blokovým vysielaním samostatného kanálu, teda s vytváraním, povedzme, osemhodinového bloku programov spravodajstva, publicistiky, pre deti a mládež a podobne z vlastnej tvorby STV a archívu, kde nie sú problémy s autorskými právami a cyklického vysielania tohoto bloku v priebehu celých 24 hodín. Tento projekt je finančne najnáročnejší. MK SR prišlo aj s projektom distribúcie dotovaných individuálnych prijímačov vysielania STV a SRo priamo krajanom, čo by podľa právnych expertíz problém s autorskými právami riešilo. Projekt je však veľmi zložitý realizovať s ohľadom na náročnú distribúciu a bohužiaľ sa zdá, že ministerstvo o ňom v tejto chvíli ako o aktuálnom neuvažuje. Existujú projekty vysielania prostredníctvom internetu, a to vnútri STV i v súkromných spoločnostiach. Na jednom takom sa SZSZ aktívne podieľa spolu so spoločnosťou Media planet, odkaz na toto vysielanie, založené najmä na vysielaní lokálnych televízií, TV Patriot, parlamentného vysielania i plánovanej vlastnej tvorbe, nájdete aj na stránkach www.slovacivosvete.sk.

Aktuálna situácia je taká, že sa zrealizovalo zlúčenie Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu do jednej inštitúcie - RTVS, ako aj značné úspory. Tento plán chce SZSZ vnímať skôr ako príležitosť, než ako ohrozenie. Pokiaľ ide o SRo, vysielanie RSI bolo historicky šírené tromi cestami, na krátkych vlnách, satelitne a prostredníctvom internetu. Pristúpilo sa však k zrušeniu vysielania na krátkych vlnách. I SZSZ uznalo, že význam tohoto vysielania postupne klesá. Za ešte oveľa dôležitejšie považuje posilnenie ďalších dvoch foriem, na ktorom sme sa aj dohodli s vedením RTVS. A to najmä posilnenie vysielania prostredníctvom internetu, vrátane jeho preklápania na sociálne siete ako Facebook a Twitter, na čom sme sa aj dohodli. Takéto stránky by sme mali prevádzkovať v spolupráci RTVS a SZSZ, ktoré bude zabezpečovať aj distribúciu tohto vysielania na jednotlivé stránky a fóra Slovákov v zahraničí. Ako príležitosť vnímame, že takáto stránka môže byť v rámci jednej inštitúcie veľmi prirodzene doplnená aj o TV vysielanie, na čom sme sa tiež zhodli. Vzniknúť by mala aj nová televízna publicistická relácia o Slovákoch žijúcich v zahraničí, tiež v spolupráci RTVS a SZSZ. Okrem iného by mala využívať aj príspevky z existujúcich krajských televízií či slovenských vysielaní verejnoprávnych televízií v jednotlivých krajinách, pochopiteľne na zmluvnom základe medzi STV a týmito subjektami. Doplní tak cykly dokumentov, ktoré sa už realizujú a na ktorých sa i podieľame.

Nové smery pôsobia možno skromnejšie, sú však zrejme realistickejšie a majú do budúcnosti potenciál prerásť do média nového formu, spájajúceho interaktivitu internetu a rozhlasové i TV vysielanie.

PRAHA SLOVENSKÁ

MAPA SLOVENSKÝCH MIEST V PRAHE

VOJTECH ČELKO, VLADIMÍR SKALSKÝ

(AUTORI LEGENDY MAPY)

MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK PETŘÍN 205, PRAHA 1

SOCHA OD BOHUMILA KAFKU PRI HVEZDÁRNI (1880 KOŠARISKÁ -1919
IVÁNKA PRI DUNAJI, POCHOVANÝ NA BRADLE)

Astronóm, diplomat, politik, vojenský činiteľ, generál francúzskej armády, syn evanjelického kňaza.

V rokoch 1898-1901 študoval stavebné inžinierstvo na pražskej technike, v rokoch 1901-1904 astronómiu a filozofiu na českej univerzite v Prahe. Bol členom spolku Detvan, stúpencom hlasizmu. Po absolutóriu 1904 odišiel do Francúzska, kde sa stal spolupracovníkom významného astronóma P. J. Jansena vo hviezdárni v Meudone pri Paríži a v observatóriu na Mont Blancu. Publikoval viacero vedeckých štúdií. Vykonal astronomické a meteorologické pozorovania na rôznych miestach sveta, okrem iného v Turkestane, v Alžírsku, na Tahiti, v Južnej Amerike a súčasne plnil spravodajské a diplomatické poslanie vo francúzskom záujme - napríklad v roku 1913 vybudoval v Ekvádore meteorologickú a rádiotelegrafickú sieť a tým nepriamo upevnil francúzsky vplyv v tejto krajine.

V roku 1912 získal francúzske štátne občianstvo a v roku 1914 bol menovaný rytierom Čestnej légie. Hoci na jar 1914 prekonal ťažkú operáciu žalúdka, po vypuknutí 1. svetovej vojny dobrovoľne vstúpil do francúzskej armády. Na jar 1915 absolvoval letecký výcvik, založil meteorologickú službu vo francúzskej armáde, od mája 1915 sa zúčastnil na bojoch na arraskom fronte a v septembri 1915 v Srbsku, kde u neho prepukol nový nápor choroby a musel byť prevezený do nemocnice v Ríme, v januári 1916 bol opäť operovaný v Paríži. Neskôr vypracoval generálny plán organizácie meteorologickej služby na celom francúzskom fronte. Koncom roku 1915 nadviazal kontakty s T. G. Masarykom a rodiačim sa československým odbojom, ktorému poskytol neoceniteľné služby svojimi kontaktmi vo vplyvných francúzskych kruhoch i svojimi diplomatickými schopnosťami. Od roku 1916 bol členom, neskôr podpredsedom Národnej rady československej. V rokoch 1916-1918 sa podstatne zaslúžil o vytvorenie československých légii v Rusku, vo Francúzsku a v Taliansku. V súvislosti s tým opakovanie navštívil Taliansko, v lete 1916 podnikol cestu do Ruska a od júla do novembra 1917 vyvíjal

diplomatickú aktivitu v USA. V júni 1918 bol menovaný brigádnym generálom od augusta 1918 do januára 1919 zotrval pri československej armáde na Sibíri. Dňa 14.10.1918 bol menovaný ministrom vojenstva v dočasnej československej vláde v Paríži, 14.11.1918 v prvej československej vláde. Pri návrate do vlasti 4. mája 1919 sa stal obeťou nešťastia pri Bratislave.

Bohumil Kafka sa zoznámil s M. R. Štefánikom počas svojho pobytu v Paríži a priateľsky sa stykali v rokoch 1904-1908. Aj vzhľadom na túto skutočnosť bol Bohumil Kafka vyzvaný zúčastniť sa na súťaži na zhotovenie pomníku venovanom M. R. Štefánikovi. Sám o tom neskôr v roku 1938 napísal: „Uviedomoval jsem si onen krásný mýtus, kterým široká veřejnost a prostý lid lne s láskou a obdivem k tomuto Slovákovi, jehož duchovní zrak k hvězdám sa obracel, a který hlubkou láskou lnul ke své rodné zemi. Muže povahy vrozeně statečné, který se nelekal žádných překážek, a který pro velké ideje dovedl bez váhání nasadit i život. Přál bych si, aby v každém, kdo se zahledí na tento pomník, vyvolány byly city lásky k vlasti a umění, kterými jsem dílo tvořil, - aby vyvolány byly city a myšlenky, jimiž žil heroicky padl národní hrdina slovenský – Milan Rastislav Štefánik.“ Socha bola zhotovená v roku 1933 a odliata do bronzu Karlom Bartákom v roku 1934.

Socha je tretinovým modelom Štefánikovho pomníku pre Bratislavu. Ten český lev (tzv. kocúr) je v zmenšenom modeli tiež v Prahe a nachádza sa na nádvorí Strahovského kláštora.

ŠTEFÁNIKOVA HVEZDÁREŇ PETŘÍN 205, PRAHA 1

PAMÄTNÁ TABULA VENOVANÁ M. R. ŠTEFÁNIKOVI

Hvezdáreň bola postavená a uvedená do prevádzky pre členov Českej astronomickej spoločnosti od roku 1928, pre verejnosť od 5. mája 1929, deň po desiatom výročí tragickej smrti M. R. Štefánika. K postaveniu hvezdárne na Petříne a k jej otvoreniu prispeli dve okolnosti. Prvou bola nepochybne snaha uctiť pamiatku spoluzakladateľa československého štátu generála M. R. Štefánika. Svedčí o tom aj publikácia básnika Rudolfa Medka, „Štefánik“, vydaná už v roku 1921 Českou astronomickou spoločnosťou. Druhou okolnosťou bola ponuka závodu Carl Zeiss v Jene z roku 1923, ktorý ponúkol Prahe zdarma projekčné planetárium, keď postaví preň budovu.. Hvezdáreň bola postavená na starom gotickom a tereziánskom opevnení v rokoch 1926-1928 pod záštitou magistrátu hlavného mesta Prahy a Českej astronomickej spoločnosti. Vybavená bola zo „Štefánikovho fondu“, ktorého predsedom bol básnik pluk. Dr. Machar a protektorom prezident T. G. Masaryk. Medzi mestom a ČAS bola podpísaná dohoda o zriadení hvezdárne a v januári 1929 poskytlo ministerstvo školstva subvenciu 50 tisíc korún na zriadenie hvezdárne. Hvezdáreň bola pre verejnosť otvorená slávnostným zhromaždením na počesť M. R. Štefánika 5. mája 1929.

ŠTEFÁNIKOVA ULICA PRAHA 5 – SMÍCHOV

HLAVNÁ ULICA NA SMÍCHOVE

Spája námestie Kinských a Anděl. Toto meno niesla v rokoch 1919-1940 a 1945-1952, potom znovu od roku 1990. Dňa 12. apríla 1940, na základe vyhlášky kultúrno-politického oddelenia ríšskeho protektora v spolupráci s pražskou nemeckou univerzitou, boli odstránené všetky názvy ulíc podľa mien nepriateľských osôb a takisto všetky názvy spojené i s menom generála M. R. Štefánika.

ŠTEFÁNIKOVA PASÁŽ

PRAHA 5 – SMÍCHOV

Vedie zo Štefánikovej ulice do obchodného centra Nový Anděl. Na budove č. 13-15/246 je od roku 2004 pamätná tabuľa.

ŠTEFÁNIKOV MOST

PRAHA 1

Spája nad Vltavou Revoluční třídu a Letenský tunel. Bol postavený v rokoch 1949-1951. Projektantmi boli Vlastimil Hofman a Otakar Širc.

ŠTEFÁNIKOVA KOLEJ NA VÝŠINÁCH 2, PRAHA 7

DNES KOLEJ MIKOLÁŠA ALEŠA

Pri riešení ubytovacích problémov prvých študentov, ktorí po vytvorení Československej republiky prichádzali študovať do Prahy v neusporiadaných poprevratových pomeroch, boli k dispozícii rôzne spolkové kancelárie, v slovenskom poslaneckom klube, v starom hradčianskom kapucínskom kláštore a v ďalších provizóriách. Tento stav sa vyriešil tým, že z prostriedkov Pálffyovskej základiny v Častej, určených na prospechové štipendium pre slovenských študentov, na návrh školského referenta Antona Štefánka a s povolením ministra Vavra Šrobára bol zakúpený pražský hotel Belvedér na Letnej. Keď túto budovu zvýšili o jedno poschodie, prispôsobili internátnym účelom a odovzdali do správy Československej jednoty, našlo v nej ubytovanie približne osemdesiat študentov zo všetkých slovenských žúp. Internát pomenovali Kolej M. R. Štefánika a od prvých chvíľ svojej existencie sa stal centrom slovenských študentov v Prahe. Slovenskí študenti bývali, pravda, aj v súkromí a v iných internátoch, ale Štefánikova kolej bola jediným, výlučne slovenským internátom. Budova lákala aj ostatných slovenských študentov na priateľské posedenia, príležitostné debaty, či do čítárne, kde boli k dispozícii takmer všetky noviny a časopisy, slovenské nevynímajúc. V priebehu svojej existencie poskytla budova ubytovanie vyše 700 slovenským študentom. Existuje o tom kniha Dušana Kováča Kolejáči.

VLADIMÍR CLEMENTIS NA VALECH 283/16, PRAHA 6

PAMÄTNÁ TABULA NA DOME, KTORÝ BOL PRED ZATKNUTÍM JEHO POSLEDNÝM BYDLISKOM (1902 TISOVEC - 1952 PRAHA)

Politik, publicista a diplomat, štátny tajomník MZV, československý minister zahraničných vecí. V rokoch 1921-1925 študoval práva na Univerzite Karlovej v Prahe, absolvoval študijné pobyty na univerzitách v Nemecku a vo Francúzsku, v rokoch 1926-1930 pracoval ako advokátny koncipient, v rokoch 1930-1939 bol advokátom v Bratislave. V roku 1924 vstúpil do KSČ, v rokoch 1935-1938 bol poslancom Národného zhromaždenia. V rokoch 1924-1935 bol spoluzakladateľom a vedúcim redaktorom revue DAV. V období rokov 1939-1940 bol činný v československom zahraničnom odboji vo Francúzsku, do roku 1945 pôsobil ako redaktor československej sekcie v BBC vo Veľkej Británii pod pseudonymom Pavel Hron. V roku 1939 bol vylúčený z KSČ pre nesúhlas so sovietsko-nemeckým paktom, o pár rokov neskôr v roku 1945 bol znovu prijatý. Od apríla 1945 do marca 1948 bol štátnym tajomníkom ministerstva zahraničných vecí, od marca 1948 do marca 1950 ministrom zahraničných vecí, a v rokoch 1945-1951 poslancom NZ.

V rokoch 1945-1949 bol členom ÚV KSČ, o rok neskôr obvinený zo slovenského buržoázneho nacionalizmu, v januári 1951 zatknutý a v novembri 1952 odsúdený v procese s „protištátnym sprisahaneckým centrom Rudolfa Slánskeho na trest smrti a vzápätí popravený. V roku 1963 bol právne i stranícky rehabilitovaný. Bol autorom viacerých publikácií - Slovensko kedysi a teraz, Odkazy z Londýna, Nedokončená kronika.

DOMINIK TATARKA NÁM. JIŘÍHO Z LOBKOVICZ 20, PRAHA 3

PAMÄTNÁ TABULA (1913 DRIENOVÉ – 1989 BRATISLAVA)

Prozaik, esejista, publicista. Jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenskej literatúry a kultúry 20. storočia. Signatár Charty 77.

Svojím dielom a životnými postojmi najvýraznejšie stelesňoval pojem angažovaného intelektuála. Narodil sa v rodine roľníka ako predposledný zo siedmich detí a jediný syn. Na otca, ktorý v roku 1915 padol na ruskom fronte, mu nezostali nijaké priame spomienky. Matka sa znovu nevydala a tak od útleho detstva žil obklopený ženami. Študoval na gymnáziu v Nitre a v Trenčíne, kde v roku 1934 zmaturoval. Na Univerzite Karlovej v Prahe absolvoval francúzštinu a češtinu. Krátko po podpísaní mníchovskej dohody odišiel na štipendijný pobyt na parížsku Sorbonnu, ale vzhľadom na medzinárodnú situáciu sa musel v marci 1939 predčasne vrátiť domov. Ako profesor slovenčiny a francúzštiny pôsobil na gymnáziu v Žiline (1939-1940) a Martine (1940-1944). Po vypuknutí SNP sa stal členom revolučného národného výboru v Martine a vstúpil do komunistickej strany. Po potlačení povstania ustúpil do hôr a pripojil sa k partizánom. Ocitol sa i pred hlavňami nemeckej popravnej čaty, ale vďaka prestrelke vyvolanej partizánmi sa mu

podarilo ujsť. (Táto epizóda sa opakovane objavuje v jeho diele.) Po vojne krátky čas pôsobil ako úradník v štátnych službách, neskôr ako novinár v Národnej obrode, Pravde a ako funkcionár Zväzu československých spisovateľov. Po prežití vojnej traumy si ideu slobody stotožnil s komunistickou víziou a po februári 1948 sa všestranne dal do služieb „prerábania“ skutočnosti i ľudí na jej obraz. Po spoznaní pravej podstaty komunistickej totality za chruščovovského odmäku uverejnil v Kultúrnom živote satiru na kult osobnosti a občiansky konformizmus s názvom Démon súhlasu. V časoch „pražskej jari 1968“ sa výrazne angažoval za presadenie demokratizačných zmien. Po auguste 1968 sa postavil proti okupácii ČSSR a stal sa trvalým oponentom a kritikom znovunastolenej totality. V 1969 vystúpil z komunistickej strany, v roku 1971 bol vyškrtnutý zo Zväzu slovenských spisovateľov a až do smrti bol prenasledovaný režimom. Napriek tomu pestoval úzke vzťahy s českým disidentským hnutím, publikoval v samizdate a ako jeden z mála Slovákov podpísal Chartu 77.

Uverejňovať začal ako gymnazista v časopise Svojet. Počas pražských štúdií sa písaniu umeleckej prózy takmer nevenoval. Až v roku 1939 začal v Slovenských pohľadoch, okrem literárnokritických článkov a úvah, uverejňovať poviedky, ktoré súborne vyšli v knihe V úzkostiach hľadania. V románe Farská republika vykreslil frustrujúce pôsobenie totalitného režimu Slovenskej republiky na psychiku hlavnej, sčasti autobiografickej postavy stredoškolského profesora Tomáša Menkinu. Román bol na jednej strane pamfletom na pokrytectvo oficiálneho klerikalizmu, na druhej strane priniesol ideologickú faloš nového typu – pátos revolučného romantizmu „všetky cesty vedú ku komunizmu“. I napriek takémuto ideovému stanovisku bola nasledujúca Tatarkova kniha fejtónov a čít Ludia a skutky označená ako „priama pomoc reakcii“ a zošrotovaná. Novonastolenej doktríne socialistického realizmu sa Tatarka usiloval vyhovieť románom Prvý a druhý úder – prvým úderom je protifašistický odboj, druhým povojnová obnova, tzv. výstavba socializmu. Dielu bol však vyčítaný „naturalizmus“. V románe o združstevňovaní Radostník a v budovateľskom románe Družné letá sa však už „úspešne“ prispôbil oficiálnemu modelu literatúry. Po vyliečení z komunisticko-utopických ilúzií napísal „fantastický traktát z konca stalinskej epochy“ o všeobecnom pritakávaní moci Démon súhlasu. Rozhovory bez konca znamenali návrat k autorovej fundamentálnej téme osamelosti človeka a jej prekonania ľudskou účasťou a porozumením. V novele Prútené kreslá sa vrátil do čias svojho parížskeho pobytu. Trilógia, pre ktorú sa zaužíval názov Písačky, vznikla už v samizdatovom období a jej jednotlivé časti vyšli v exilových vydavateľstvách.

MARTIN KUKUČÍN ĽUBLANSKÁ 5/49, PRAHA 2

PAMÄTNÁ TABULA S BUSTOU. AUTOR J. HARCUBA (1860 JASENOVÁ - 1928 LIPIK – CHORVÁTSKO)

Jeden z najvýraznejších predstaviteľov literárneho realizmu.

Jeho prozaické dielo sa orientovalo na dve pôvodne okrajové literárne témy: na všeobecné črty etnickej slovacity a na dedinského človeka s jeho životným prostredím a zvykoslovnými tradíciami. Touto tematickou orientáciou, ako aj novým literárnym jazykom a osobitým humorom, rozšíril obzory realistickej umeleckej metódy a v rozhodujúcej miere pozitívne inšpiroval literárne prostredie svojej i ďalších generácií prozaikov. Narodil sa v rodine slobodných sedliakov, tzv. šoltýsov. Po stredoškolských štúdiách (Revúca, Martin, Banská Bystrica) a po absolvovaní učiteľského ústavu v Kláštore pod Znievom pôsobil v Jasenovej ako učiteľ (1878-1884), v roku 1885 zmaturoval na gymnáziu v Šoproni, potom študoval medicínu v Prahe (1885-1893). Lekársku dráhu začal v Selciach na chorvátskom ostrove Brač (1894-1907). Tam sa v roku 1904 oženil a o 4 roky neskôr odišiel aj s manželkou do južnej Ameriky. V Santiagu (Chile) si urobil nostrifikačné skúšky a odtiaľ odišiel ako lekár do odľahlého chilského mesta Punta Arenas, kde žil do roku 1922. Po vzniku ČSR sa napriek všeobecnému očakávaniu do vlasti nevrátil. V roku 1926 sa s chorou manželkou usadil v chorvátskych kúpeľoch Lipik, pričom na Slovensko prichádzal iba ako hosť študovať materiály k svojim románom z národnej histórie. V roku i on 1928 vážne ochorel a v tom istom roku zomrel v nemocnici Pakraci pri Lipiku. Pochovaný bol do provizórnej hrobky v Záhrebe, odkiaľ boli jeho telesné pozostatky v roku 1928 prevezené a uložené na Národnom cintoríne v Martine. V Prahe Martin Kukučín napísal podstatnú časť svojho novelistického diela, inšpirovaného rodným krajom. V Prahe získal užitočný odstup od tém domova, rozhľad po svetovej literatúre, intelektuálne sa vyhranil v diskusiách v spolku Detvan. Z pražského prostredia vyťažil rad próz. Sú medzi nimi „malé črty z veľkého mesta“, humoresky, spomienkové prózy, ale tiež novela osudovej tragiky o rozvrate vinohradskej rodiny Zápisky zo smutného domu. Ako pražský divadelný referent martinských Národných novín štylizoval s jemným humorom reportáž Dve hodiny medzi zákonodarcami, rokovanie českého zemského snemu do podoby kuriózneho divadla. Jeho prózy, inšpirované Prahou, vyšli knižne pod titulom Pražské motívy (1953) a český výber Pražské siluety (1988).

Na pamätnej tabuli s bustou sa nachádza myšlienka, ktorá sa prelína celým jeho dielom: „Čech učiť Slováka, Slováka Čecha a dobrú podstatu jedného vštepiť do druhého.“

MARTIN BENKA MÁNESOVA 49, PRAHA 2 – VINOHRADY

PAMÄTNÁ TABULA S BUSTOU. AUTOR F. ŠTEFUNKO (1888 KIRIPOLEC - 1971 MARTIN)

Maliar, grafik, ilustrátor, výtvarný pedagóg, vysokoškolský profesor.

Ludovú školu navštevoval v Kostolišti, maďarskú základnú školu v Malackách, v rokoch 1906-1908 bol učňom maliarstva a natieračstva v Hodoníne, potom odišiel do Viedne. V rokoch 1909-1913 študoval na súkromnej škole krajinárskej Aloisa Kalvodu v Prahe. Po štúdiách až do roku 1939 bol v Prahe slobodným umelcom. Potom sa usadil v Martine. V rokoch 1940-1941 pôsobil ako vedúci oddelenia kreslenia a maľovania na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave.

Bol predsedom Spolku slovenských výtvarných umelcov a venoval sa výlučne maliarstvu. B roku 1958 sa presťahoval do nového ateliéru, spojeného s jeho galériou v Martine. O dva roky neskôr odovzdal štátu šesťtisíc svojich diel ako protihodnotu za vybudovanie svojej martinskej obrazárne.

Do bližšieho styku s výtvarným umením prišiel počas učenia v Hodoníne, kde navštívil výstavu Združenia moravských výtvarných umelcov. Svoj výtvarný záujem prehľboval po príchode do Viedne, kde navštevoval dvorské múzeum a skicoval na predmestiach. V tamojšej Kutovej dielni sa oboznámil s temperovými farbami a v bytoch maľoval veľké nástenné maľby v secesnom štýle. V súkromnej maliarskej škole českého maliara E. Neumanna dorábala a predával majstrove obrazy. Neskôr naňho vplýval viedenský český redaktor J. J. Langner, ktorý mu sprostredkoval prijatie na Kalvodovu maliarsku školu v Prahe.

Bol zakladateľom moderného slovenského výtvarného prejavu v maľbe a kresbe. Už od včasnej mladosti inklinoval k maliarstvu a najmä krajinárstvu. Ako prvý Slovákom sa venoval gobelínovej tvorbe a scénickému výtvarníctvu. Vypracoval návrhy na výzdobu keramiky a skla pre sklárne v Lednických Rovniach, tvoril úžitkovú a príležitostnú grafiku. Písal fejtóny, články o výtvarnom umení. Knižne vydal svoju autobiografiu.

Venoval sa aj hudbe, najmä hre na husliach, ako samouk si osvojil základy kompozície.

ALEXANDER DUBČEK VINOHRADSKÁ 1, PRAHA 1

PAMÄTNÁ TABULA S BUSTOU. AUTOR AKAD. SOCHÁR ANTON BANÍK NA NOVEJ BUDOVE NÁRODNÉHO MÚZEA, KTORÁ JE BÝVALOU BUDOVOU FEDERÁLNEHO NÁRODNÉHO ZHROMAŽDENIA (1921 UHROVEC – 1992 PRAHA)

Slovenský politik a štátnik.

V roku 1925 spolu s rodičmi, členmi družstva Interhelpo, sa vysťahoval do Sovietskeho zväzu. Až do roku 1933 žil v kirgizskom Pišpeku (Frunze), do roku 1938 v Nižnom Novgorode (Gorkij), kde vyštudoval strednú školu.

Potom sa vrátil na Slovensko. V rokoch 1938-1940 sa vyučil za sústružníka a v rokoch 1941-1944 pracoval v Škodových závodoch v Dubnici nad Váhom. V roku 1939 vstúpil do ilegálnej Komunistickej strany Slovenska a zapojil sa do komunistického odboja, v ktorom bol významným činiteľom jeho otec Štefan Dubček. V roku 1944 sa aktívne zúčastnil na SNP, pri ústupových bojoch bol ranený. Po skončení vojny do roku 1946 pracoval v droždiarni v Trenčíne. V rokoch 1949-51 bol tajomníkom OV KSS, neskôr vedúcim tajomníkom OV KSS v Trenčíne. V rokoch 1951-1952 bol vedúcim odboru ÚV KSS v Bratislave, v rokoch 1953-1955 vedúcim tajomníkom KV KSS v Banskej Bystrici, v rokoch 1955-1958 na vysokej straníckej škole pri ÚV KSSZ v Moskve. V rokoch 1958-1970 bol členom ÚV KSS, zastával rôzne funkcie v straníckom aparáte. V rokoch 1963-1968 zastával funkciu prvého tajomníka ÚV KSS, v rokoch 1968-1969 prvého tajomníka ÚV KSČ.

Alexander Dubček bol jedným z hlavných predstaviteľov reformného prúdu v KSČ v šesťdesiatych rokoch. Vedúcou osobnosťou a symbolom „pražskej jari“ v roku 1968, tešiaci sa mimoriadnej popularite doma i v zahraničí. Zosobňoval dobové snahy o demokratizáciu, humanizáciu v racionalizácii socialistického spoločenského a politického systému v Československu, s využitím tunajších špecifík a tradícií (socializmus s „ľudskou tvárou“), ale pri zachovaní jeho sociálne ekonomickej podstaty. Tento program a pravé konkrétne kroky k jeho realizácii sa márne snažil obhájiť pred odmietavými reakciami politickej reprezentácie ZSSR i väčšiny ďalších štátov Varšavskej zmluvy. Na prelome júla a augusta 1968 viedol delegáciu KSČ na rokovanie s politbyrom ÚV KSSZ v Čiernej nad Tisou a potom na schôdzke predstaviteľov komunistických strán krajín sovietskeho bloku v Bratislave. V noci z 20. na 21. augusta 1968 sa spolu s väčšinou predsedníctva ÚV KSČ postavil proti sovietskej invázii do Československa a odsúdil okupáciu. Po obsadení Prahy bol s niekoľkými ďalšími čelnými predstaviteľmi zatknutý a odvečený do Sovietskeho zväzu, kde sa v dňoch 23. – 26. 8. 1968 zúčastnil na kremelských rokovaniach medzi československou straníčkou a štátnou reprezentáciou a 26. 8. 1968 pod nátlakom spolupodpísal tzv. moskovský protokol o dočasnom pobyte sovietskych vojsk na československom území a o „normalizácii“ pomerov v Československu. V nasledujúcich mesiacoch sa snažil uskutočňovať retardačnú politiku proti silnejúcemu náporu Moskvy a jej domácich prisluhovačov, nakoniec bol však 17. 4. 1969 donútený odstúpiť z funkcie prvého tajomníka a postupne vyradený z politického rozhodovania. Od 28. 4. 1969 do 15. 10. 1968 bol predsedom Federálneho zhromaždenia, od decembra 1969 do júna 1970 veľvyslancom v Turecku. Pri straníckych previerkach bol vylúčený z KSČ a označený za vedúceho predstaviteľa „pravícovo oportunistických síl“. V rokoch 1970-1985 pôsobil ako technický, hospodársky pracovník Západoslovenských štátnych lesov, potom odišiel do dôchodku. V 70. a 80. rokoch udržiaval kontakty s opozičným hnutím a opakovane vystupoval s kritikou normalizačného režimu. Po nástupe „perestrojky“ sa snažil nadviazať kontakty s M. S. Gorbačovom.

Politicky sa vyvíjal od reformného komunizmu k demokratickému socializmu západoeurópskych sociálnych demokracií. V novembrových dňoch 1989 znova vstúpil do politického života, podporil Občianske fórum a Verejnost proti násiliu, predniesol prejavy na manifestáciách v Bratislave a v Prahe.

V rokoch 1989–1992 bol členom Verejnosti proti násiliu, v rokoch 1990-1992 predsedom Federálneho zhromaždenia ČSFR, od roku 1992 predsedom a poslancom za Sociálno-demokratickú stranu Slovenska.

Aktívne sa podieľal na obnove demokratického parlamentu a významne sa exponoval v zápase za zachovanie spoločného československého štátu. Pre svoje, v zásade sociálnodemokratické postoje a reformnú komunistickú minulosť bol napádaný zo strany pravicových liberálov a konzervatívcov. Dňa 1. 9. 1992 utrpel vážne zranenia pri autonehode na diaľnici neďaleko Humpolca, následkom ktorých za dva mesiace v pražskej nemocnici Na Homolke zomrel.

Za pozornosť stojí aj samotná budova pri Václavskom námestí, na rohu Wilsonovej a Vinohradskej ulice, ktorou prechádzali dejiny československých vzťahov. Federálne zhromaždenie vzniklo na základe Ústavného zákona o československej federácii v roku 1969. Federálne zhromaždenie zaniklo vlastným uznesením v roku 1992. Po novembri 1989 mu predsedali dve výrazné slovenské osobnosti – Alexander Dubček a Michal Kováč, neskorší prezident Slovenskej republiky. Budova neskôr slúžila ako sídlo Rádia Slobodná Európa, dnes súčasť Národného múzea.

MILAN HODŽA ZAPOVA 7, PRAHA 5 – SMÍCHOV

PAMÄTNÁ TABULA S RELIÉFOM. AUTOR VOJTECH IHRISKÝ, (1878 SUČANY - 1944 CLEARWATER, USA)

Slovenský politik, československý štátnik, historik, štátovedec, novinár a publicista.

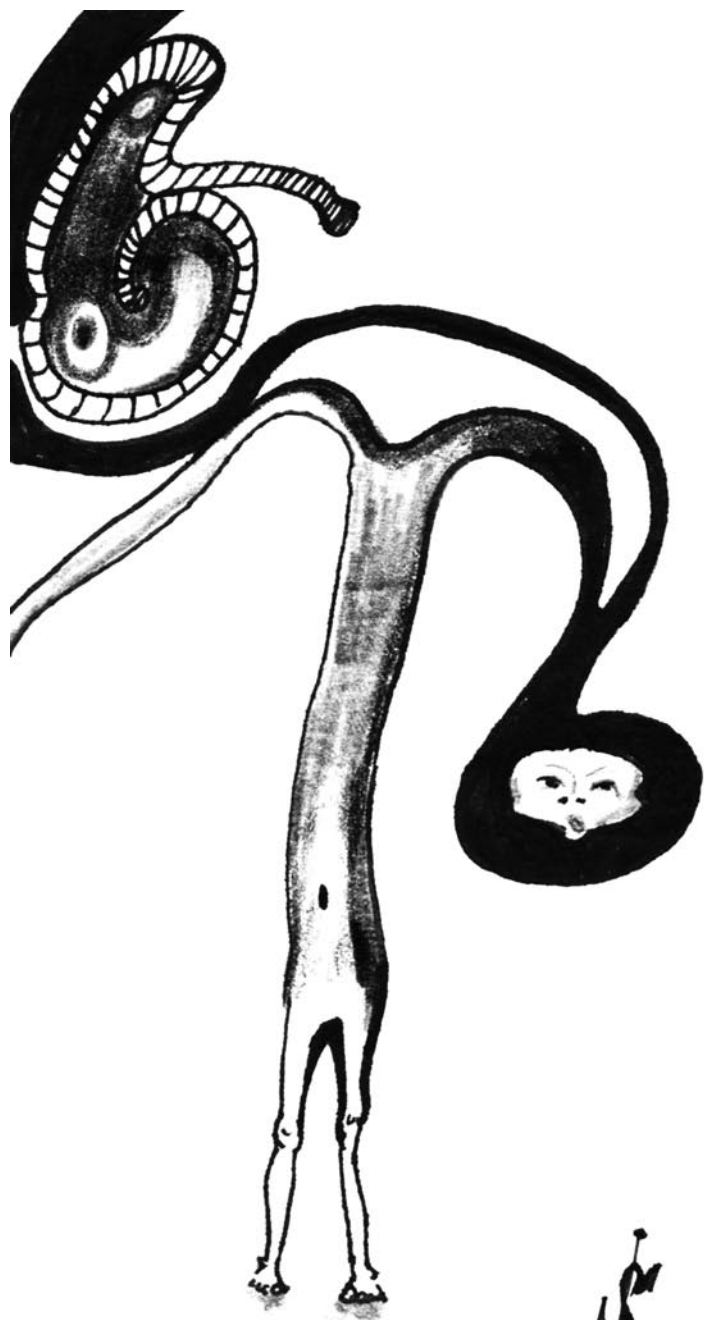
Pôvodne bol poslancom uhorského snemu, neskôr československého národného zhromaždenia. Bol významným ideologickým a politickým predstaviteľom slovenského i medzinárodného agrárneho hnutia. Pôsobil ako minister rôznych rezortov v rade československých vlád. V rokoch 1918-1938 bol poslancom Národného zhromaždenia, prvým Slovákom vo funkcii predsedu československej vlády (1935-1938), ministrom zahraničných vecí (1939), tiež stúpencom stredoeurópskej integrácie, autorom projektu Podunajskej federácie.

Pochádzal z významnej národne uvedomelej evanjelickej rodiny. Vyštudoval na gymnáziu v Banskej Bystrici, Šoproni a Sibini, práva na univerzitách v Budapešti a Kluži, slovanskú filológiu a históriu na viedenskej univerzite. Už ako študent pracoval v národných spolkoch a venoval sa žurnalistike. V Budapešti redigoval Slovenský denník i Slovenský týždenník. Prostredníctvom žurnalistiky prešiel k politike. Postupne sa prepracoval k vlastnému politickému programu so základnou myšlienkou prebudovať

Uhorsko na demokratický štát, k čomu malo napomôcť všeobecné volebné právo a aktívny podiel všetkých národností na verejnom živote. Ako dvadsaťsedemročný sa stal poslancom uhorského snemu, kde v rokoch 1905-1910 zastupoval dolnozemskej Slovákov. V parlamente nadviazal spoluprácu so zástupcami nemaďarských národov Uhorska. Presadzoval záujmy roľníkov v Slovenskej národnej strane, kde bol od roku 1906 podpredsedom a orientoval sa na založenie samostatnej slovenskej agrárnej strany. V roku 1908 organizoval prvý slovenský roľnícky snem. Pred prvou svetovou vojnou úzko spolupracoval s následníkom trónu arcivojvodom Františkom Ferdinandom d'Este, ktorý usiloval o odstránenie dualizmu a o federalizáciu monarchie. Počas prvej svetovej vojny pôsobil v rokoch 1915-1915 ako dôstojník rakúsko-uhorskej armády v Trenčíne, vo Vespríme, v rokoch 1915-1916 ako šéf vojenského cenzúrneho úradu pre Chorváty a v rokoch 1916-1918 ako redaktor tlačovej kancelárie vo Viedni. Vtedy napísal knihu Československý rozkol, venovanú kultúrnym a politickým vzťahom medzi Čechmi a Slovákmi (1920). Zároveň sa vo Viedni zúčastnil na vypracovaní projektu samostatného československého štátu a jeho vnútornej organizácie. Koncom októbra 1918 sa stal členom Slovenskej národnej strany a účastníkom na Martinskej deklarácii (Deklarácia národa slovenského). Po vzniku Československa pôsobil najprv ako zmocnenec československej vlády v Budapešti, pokračoval vo svojej predvojnovnej politike organizovaní roľníctva a stal sa jedným z prvých mužov Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárnej strany). Ako čelný predstaviteľ tohto najsilnejšieho československého medzivojnového politického subjektu sa podieľal na tvorbe a realizácii hospodárskej politiky ČSR. Je považovaný za tvorca teórie agrárnej demokracie. Jeho vláda prijala 21. 9. 1938 berchtesgadenské ultimátum a 22. 9. 1938 odstúpila.

Po Mníchove emigroval do Švajčiarska, neskôr do Francúzska, kde založil Slovenskú národnú radu ako reprezentantku slovenských demokratických síl v exile. V názore na budúce štátoprávne pomery v obnovenom Československu sa dostal do konfliktu s Dr. Edvardom Benešom. Preferoval vytvorenie stredoeurópskej federácie, ktorá by čelila veľmocenským vplyvom a zároveň by negovala niektoré tienisté stránky medzivojnového „versailleského“ usporiadania. V roku 1942 vydal v Londýne na túto tému knihu Federation in Central Europe. V roku 1941 presídlil do USA. Krátko pre svojou smrťou varoval pred sovietyzáciou strednej Európy v memorande Europe at the Crossroads, zaslanom na americké ministerstvo zahraničných vecí. Počas svojho života publikoval tisíce článkov, polemík a štúdií.

V Hodžovej vile, ktorú postavil staviteľ Ing. František Novočeský, sa odohrávali dôležité stretnutia a rokovania. Po vytvorení protektorátu bola vila skonfiškovaná, sám Milan Hodža bol v Bratislave odsúdený justíciou slovenského štátu in contumaciam na osemnásť rokov väzenia „za organizovanie zahraničného odboja ozbrojenou mocou“. Po vojne býval vo vile štátny tajomník za Demokratickú stranu Ján Lichner a po februári 1948

2007

slúžili tunajšie priestory detským jasliam, neskôr zdravotníckemu stredisku. Až november 1989 priniesol zmenu vlastníckych vzťahov. V reštitúcii objekt pripadol Hodžovmu vnukovi Prof. Johnovi Pálkovi, ktorý žije v Seattli v USA a ten ho predal. V súčasnosti je rezidenciou luxemburského veľvyslanca.

ANNA HORÁKOVÁ - GAŠPARÍKOVÁ NA OŘECHOVCE 71, PRAHA 6

(1896 MARTIN - 1987 MARTIN)

Historička, manželka a spolupracovníčka literárneho historika a folkloristu Jiřího Horáka. V rokoch 1924-1929 vyštudovala históriu na FFUK v Prahe, v rokoch 1929-1936 pôsobila ako súkromná archivárka u T. G. Masaryka. Je autorkou syntetickej práce Tisícročné Slovensko, písanej zo stanoviska československej jednoty, vyzdvihujúcej význam reformačných tradícií v histórii slovenského národa. Venovala sa tiež literárnej histórii a rozsiahlou editorskou prácou sa podieľala na propagácii slovenskej kultúry v zahraničí. Spomienky na T. G. Masaryka zachytila vo svojich niekoľkokrát prepisovaných memoároch U Masarykov, ktoré obsahujú rad pozoruhodných historických svedectiev. V skrátenej podobe vyšli v Bratislave v roku 1995. Bol jej udelený Rad T. G. Masaryka in memoriam a svoj martinský dom zanechala Slovenskému národnému múzeu na výstavné účely. Sú v ňom materiály k dejinám Čechov na Slovensku.

PAVEL JOZEF ŠAFÁRIK KARLOVA ULICA, PRAHA 1, BUDOVA KLEMENTÍNA, KRAKOVSKÁ 1362/14, PRAHA 2

PAMÄTNÁ TABUĽA

CINTORÍN NA OLŠANOCH (1795 KOBELIAROVO – 1861 PRAHA)

Básnik, historik, etnograf, slavista, univerzitný profesor.

Vedúca osobnosť slovenskej a českej vedy v období národného obrodzenia. Zomrel v Prahe, v Krakovskej ulici, na dome je dnes pamätná tabuľa, pochovaný je na Olšanských cintorínoch.

ĽUDOVÍT ŠTÚR ŽOFÍN, SLOVANSKÝ OSTROV

PAMÄTNÁ TABUĽA, (1815 UHROVEC - 1856 MODRA)

Kodifikátor spisovnej slovenčiny, politik, básnik, publicista, jazykovedec, novinár, redaktor, pedagóg.

Pamätná tabuľa na budeve Žofína na Slovanskom ostrove pripomínajúca jeho účasť na Slovanskom zjazde v roku 1848, na ktorom sa s veľkým ohlasom zúčastnil napriek tomu, že naňho kvôli organizovaniu tejto aktivity vydali uhorské úrady zatykač.

Václav Novotný sa v roku 1835 rozhodol vybudovať na Slovanskom (vtedy sa nazýval Barvířský) ostrove jednoposchodovú klasicistnú budovu a pomenoval ju podľa matky cisára Františka Jozefa I. Žofín. V roce 1884

kúpila celý ostrov aj so Žofínom obec a v nasledujúcich dvoch rokoch prebudovala stavbu do dnešnej podoby novorenesančného paláca s bohato zdobenými interiérmi reprezentačných sál, ktorými 150 rokov kráčali dejiny českej (a nielen českej) kultúry.

Žofín bol aj dejiskom recepcií k štátnemu sviatku Slovenskej republiky a Slovenských plesov.

CYPRIÁN MAJERNÍK NAD KRÁLOVSKOU OBOROU 102/5, PRAHA 7 – BUBENEČ

PAMÄTNÁ TABULA S BUSTOU. AUTOR BUSTY ZDENĚK J. PRECLÍK
HROB NA SLAVÍNE, (1909 VELKÉ KOSTOLANY - 1945 PRAHA)

Významný maliar.

Ludovú školu navštevoval vo Veľkých Kostolnoch, meštianku v Pezinku, študoval na Strednej hospodárskej škole v Košiciach, v roku 1926 bol žiakom v súkromnej škole Gustáva Mallého v Bratislave, kde sa pripravil na výtvarné štúdiá. V rokoch 1926-1931 absolvoval všeobecnú školu profesora Loukotu a špeciálku Jakuba Obrovského na AVU v Prahe. Po štúdiách žil s menšími prestávkami v Prahe. Jeho maliarske začiatky nesú stopy vplyvu J. Obrovského, kombinované poučením na H. Matissovi a A. Derainovi. Ako študent sa pokúsil o literárnu tvorbu. Pobyt v Paríži znamenal v ňom objav a oboznámenie sa s dielom Chagalla a s predstaviteľmi moderny Picassom a de Chirico. Na rozdiel od starších slovenských maliarov, ktorí život slovenskej dediny monumentalizovali, alebo baladizovali, videl realitu slovenského vidieku odsentimentalizovane. Popri vidieckych motívoch spracovával aj kompozície z mestského, najmä artistného prostredia. Jeho obľúbenými témami boli ležiace akty, kvetinové alebo ovocné zátišia, spomienky na Paríž, uličné a kaviarenské výjavy. Španielske motívy - reakcia na občiansku vojnu - sa objavujú v jeho don Quijotoch, býčích zápasoch, pierotoch. Na vojnu reagoval rôznymi variantmi utečencov. Pod náporom zdravotnej krízy skončil svoj život skokom z okna pražského bytu.

FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK KOSTOL SV. KARLA BOROMEJSKÉHO, POD PETŘÍ- NOM, PRAHA 1 – MALÁ STRANA

(1830 SKALICA – 1914 GRAZ, RAKÚSKO, POCHOVANÝ V SKALICI)

Najplodnejší slovenský historik 19. storočia.

V rokoch 1888-1892 najprv pôsobil v redakcii katolíckych novín Čech, potom bol duchovným správcom nemocnice Milosrdných sestier sv. Karla Boromejského, Pod Petřínem. Jeho duchovné meno bolo Viktor. Pôsobil v kapucínskom ráde, vyštudoval filozofiu, teológiu, v Györi bol vysvätený za kňaza a v roku 1899 zložil v Prahe rigoróznu skúšku z teológie. Po prepustení z kapucínskeho rádu pôsobil u biskupa Štefana Moyzesa v banskobystrickej diecéze, bol profesorom bohosloveckého seminára a kazateľom, diecéznym ordinárom. Spracoval zbierky Matice slovenskej. Ako opatrovatel zbierok

Matice slovenskej bol prvým archivárom celoslovenského charakteru. Vo vývoji slovenskej historiografie, napriek všetkým dobovým omylom a poplatnosti romantizmu, predstavuje veľkú osobnosť. Svoje dielo vytvoril za nesmierne ťažkých politických a materiálnych podmienok. Celú svoju činnosť zasvätil budovaniu historického povedomia Slovákov a obrane ich národnej existencie. V jeho práci národná horlivosť prevyšuje kritickosť historika. V roku 1870 sa stal dopisujúcim členom Kráľovskej českej spoločnosti náuk.

ŠTEFÁNIKOV DOM NÁM. I. P. PAVLOVA Č. P. 486

DNES HOTEL LÉGIE

Bol postavený v roku 1929 podľa projektu architektov J. Kerharta a J. Zázvorku ako stredisko spoločenského života Zväzu čs. dôstojníctva pre spolkovú činnosť a ubytovanie. Finančné prostriedky boli získané zo zbierky Zväzu československého dôstojníctva - stavebného fondu. Poskytoval priestory pre spolkovú činnosť - klubovne, spoločenská sála, čítareň, jedáleň. Zahŕňal penzión pre ubytovanie členov Zväzu československého dôstojníctva a ich rodiny - 56 izieb, apartmány, jedáleň, kaviareň, vináreň, reštaurácia, tanečná sieň. Po roku 1949, po zrušení Zväzu československého dôstojníctva, bol využívaný ako ubytovňa a zázemie posádkového domu armády. Názov bol odstránený. Po roku 1989 bol prevedený do majetku Československej obce legionárskej.

NIEKDAJŠIE NAKLADATELSTVÍ LEOPOLDA MAZÁČA SPÁLENÁ 53, PRAHA 1

Vydávalo Edíciu mladých slovenských autorov v rokoch 1925-1937 a časopis Elán, ktorý v Prahe vydával J. Smrek v rokoch 1930-1938 spolu s L. Mazáčom.

Nakladateľ L. Mazáč sa v medzivojnovom období rozhodujúcou mierou zaslúžil o vydávanie a šírenie slovenskej literatúry na Slovensku a v Čechách. S okruhom slovenských literárnych spolupracovníkov – P. Kompiš, Š. Letz a hlavne J. Smrek a výtvarníkov M. Galanda, M. Benka, A. Jasusch, Š. Bednár – zorganizovali v Prahe fórum, ktoré sústreďovalo významnú časť súvekej slovenskej literatúry a výtvarnej tvorby a umožňovalo popri klasických dielach aj realizáciu nových literárnych prúdov a tendencií. V roku 1924 na podnet J. Zibrína financoval Sborník mladej slovenskej literatúry, ktorý zostavil J. Smrek

Úspech zborníka podnietil J. Smreka založiť a redigovať Edíciu mladých slovenských autorov (EMSA), ktorá v rokoch 1925-1938 patrila k najúspešnejším edíciám slovenskej medzivojrovej literatúry, dala priestor mladej generácii a poskytovala moderný typ knihy aj z grafickej stránky. Vyšlo v nej 61 kníh.

Významným počínom pre rozvoj slovenskej kultúry bolo aj vydávanie

mesačníka pre literatúru a umenie Elán (1930-1939), ktorý založil a redigoval J. Smrek. Časopis dával priestor mladým slovenským autorom, rozvíjal literárnu a umeleckú kritiku, sprostredkoval kontakty s novými prúdmi v zahraničí. Nezanedbateľná bola aj výtvarná a typografická stránka jeho vydaní, v ktorých často dosahoval vynikajúcu úroveň.

V roku 1934 bolo otvorené Slovenské kníhkupectvo a nakladateľstvo v Prahe s výstavnou sieňou, v ktorej umožnilo vystavovať slovenským výtvarníkom. L. Mazáč ako podporovateľ slovenskej literatúry vypísal v roku 1936, pri príležitosti kongresu slovenských spisovateľov, súbeh na slovenský román a poéziu a v roku 1939 založil Mazáčov sociálny fond s vkladom jeden milión korún.

KOLOWRATSKÝ PALÁC VALDŠTEJNSKÁ 10, PRAHA 1

V časoch 1. republiky Predsedníctvo ministerskej rady (v dnešnej terminológii Úrad vlády), kde v rokoch 1935-1938 pôsobil aj prvý a jediný prvorepublikový slovenský predseda československej vlády Milan Hodža. Dnes slúži budova Senátu parlamentu ČR.

JÁN SMREK ÁTRIUM BÝVALÉHO DOMU SLOVENSKEJ KULTÚRY, PURKYŇOVA 4, PRAHA 1

PAMÄTNÁ TABULA, (1898 ZEMIANSKE LIESKOVÉ - 1982 BRATISLAVA)

Básnik, prekladateľ, autor poézie pre deti, vydavateľ. Vlastným menom Ján Čietek.

V detstve osirel a bol vychovávaný v rodine Samuela Zocha v Modre. Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa dostal cez Istanbul až na palestínsky front. Na Slovensko sa vrátil až v roku 1919 cez Ukrajinu, Bukovinu a Halič. Po ukončení učiteľského ústavu v Modre študoval evanjelické bohoslovie, ale po šiestich semestroch štúdium zanechal. Nejaký čas pôsobil ako publicista v Národných novinách. Vydával literárne zborníky a v období 1925-1927 založil a redigoval Edíciu mladých slovenských autorov (EMSA), ktorú v Prahe vydával Leopold Mazáč. Smrek sa presťahoval do Prahy v roku 1930 a založil tu mesačník Elán. Po rozbití Československa v roku 1939 sa vrátil do Bratislavy, kde s prestávkami pokračoval vo vydávaní Elánu až do roku 1947. Po februári 1948, pretože pracoval ako exponent Demokratickej strany na povereníctve kultúry a osvety, upadol do nemilosti. V tomto období sa venoval prekladaniu z maďarčiny, ruštiny a francúzštiny. Ján Smrek je autorom mnohých básnických zbierok, najmä zbierky Básnik a žena, ktorá si získala mimoriadnu obľubu. Zaujímavá je tiež zbierka Proti noci, ktorá vyšla až v roku 1993 a je svedectvom o básnikových postojoch v časoch komunistickej diktatúry. Vo verejnosti je menej známe, že je autorom libreta k Cikkerovej opere Beg Bajazid a Mr. Scrooge. Smrek napísal pamäti Poézia, moja láska. Pôvodne uvažoval o piatich dieloch, ale nakoniec z toho boli

jeden a časť druhého dielu. Pražské obdobie v nich zachytené je, ale nie kompletne, len roky 1930-1935.

POMNÍK OPERÁCII ANTHROPOID ZENKLOVAL UL., PRAHA 8 - LIBEŇ

Pomník operácii Anthropoid bol slávnostne odhalený v stredu 27. mája 2009 o 10. hodine a 35 minúte, na minútu presne po 67 rokoch od uskutočnenia atentátu na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha. Pomník bol navrhnutý ako monumentálny symbol odhodlanosti, statočnosti a vedomia o nebezpečnosti činu, ktorý parašutisti v roku 1942 vykonali.

Tretí muž „Tretej ríše“, šéf hlavného úradu ríšskej bezpečnosti Reinhard Heydrich a hlavný architekt holokaustu, ktorý 28. septembra 1941 nahradil ako zastupujúci ríšsky protektor Konstantína von Neuratha, sa v Protektoráte Čechy a Morava uviedol vlnou nebývalého teroru. Na túto skutočnosť reagovali predstavitelia československého exilu v Londýne a na samom sklonku roku 1941 vyslali do protektorátu desant ANTHROPOID, ktorý mal jediný cieľ Heydrichovu likvidáciu.

Dvadsiaty siedmy máj 1942 sa do dejín európskeho protinacistického odboja zapísal ako jeden z najvýznamnejších dní. Na starostlivo vybranom mieste, v prudkej zákrute vtedajšej Kirchmayerovej triedy (dnes Zenklova), na vtedajšom pražskom predmestí Libni, čakali na zastupujúceho ríšskeho protektora Jozef Gabčík a Jan Kubiš s úmyslom zabiť ho. Heydrichov automobil sa v zákrute objavil presne vo chvíli, keď ho predchádzali ďalšie dve električkové súpravy. Gabčík odhodil svoj plášť a zamieril na terč, sediaci na sedadle spolujazdca, stlačil spúšť. Jeho zbraň však zlyhala. Heydrich sa rozhodol útočníka osobne zatknúť a prikázal okamžite zastaviť. To využil Kubiš, siahol do aktovky a vrhol po ňom bombu. Výbuch zdemoloval pravú zadnú stenu auta, roztrhol pneumatiku a vyvrátil dvere. Časti karosérie, ktoré prerazili sedadlo spolujazdca, vnikli spolu s čalúnením hlboko do Heydrichovho chrbta. Na miesto atentátu sa okamžite začali zbíhať ľudia a obaja parašutisti boli nútení čo najrýchlejšie uniknúť. Heydricha dopravili nákladným autom do blízkej mestskej nemocnice. Atentátnici boli dopadnutí po zrade rtm. Karla Čurdu, člena desantu OUT DISTANCE v ranných hodinách 18. júna v českom pravoslávnom chráme sv. Cyrila a Metoda v Resslovej ulici v Prahe 2.

Autormi pomníka sú sochári David Moješčík a Michal Šmeral a architektka Miroslava Tůmová. Základnou myšlienkou je symbol vo forme trojuholníkového tvaru klinu československej vlaky. Postavy stoja na jeho hrane vo výške deviatich metrov v takmer sebevražednom postoji, čo zodpovedá vykonanému činu. Dve postavy predstavujú československých vojakov a tretí zástupcu civilného obyvateľstva, ktoré v odboji hralo svoju nezastupiteľnú úlohu. V zemi pred pomníkom je zabudovaná bronzová tabuľa s nápisom „Na tomto místě uskutečnili dne 27. května 1945 v 10.35

hodin hrdinní českoslovenští parašutisté Jan Kubiš a Jozef Gabčík jeden z nejvýznamnějších odbojových činů druhé světové války - atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Svůj úkol by nikdy nemohli splnit bez pomoci stovek českých vlastenců, kteří za svou statečnost zaplatili vlastními životy.“

NÁRODNÝ PAMÄTNÍK ATENTÄTU NA HEYDRICHA RESSLOVA UL., PRAHA 2

POD KOSTOLOM SV. CYRILA A METODA, PREDTÝM SV. KARLA BOROMEJSKÉHO

Barokový kostol na rohu Resslovej ulice a Na Zderaze bol postavený v rokoch 1730-36, podľa projektu Killiána Ignáca Dienzenhofera a Ignáca Bayera. V roku 1783 bol zrušený a premenený na kasárne a skladište. V rokoch 1934-35 bola budova kostola adaptovaná na účely československej cirkvi pravoslávnej. V roku 1935 bol kostol slávnostne zasvätený sv. Cyrilovi a Metodovi a stal sa sídlom pravoslávneho biskupa Gorazda. Počas okupácie sa zapísal do histórie odboja. Ukrývali sa tu siedmi parašutisti, ktorí sa zúčastnili na prípravách a atentáte na Reinharda Heydricha.

V kostole sa ukrývali: rotmajster Josef Valčík zo skupiny Silver A, nadporučík Adolf Opálka zo skupiny Out Distance, rotný Jaroslav Švarc zo skupiny Tin, čatár ašpirant Josef Bublik, čatár Jan Hrubý zo skupiny Bioscope a rotmajstri Jozef Gabčík a Jan Kubiš zo skupiny Anthropoid.

Jozef Gabčík a Jan Kubiš spáchali 27. 5. 1942 atentát na Heydricha. Pátracie akcie okupantov znemožňovali ich odchod z Prahy. K parašutistom patrili ešte Karel Čurda zo skupiny Out Distance, ktorý sa po výsadku odišiel skrýť k svojej matke do južných Čiech. Ten vyzradil Nemcom všetko, čo vedel o výcviku a ľuďoch, ktorí im pomáhali a u ktorých sa skrývali. Nasledovali vypočúvania a objavenie úkrytu v kostole. Príslušníci SS a Gestapa obklúčili kostol a okolie a 18. júna 1942 skoro ráno sa začal boj. Hrdinovia Opálka, Kubiš a Švarc bojovali s Nemcami na chóre, ostatní štyria obrancovia v krypte. Proti presile Nemcov nemohli zvíťaziť a tak po vyčerpaní munície použili posledný náboj k ukončeniu života vlastnou rukou. Keď Nemci prenikli do kostola päť parašutistov bolo už mŕtvych a dvaja zomreli cestou do nemocnice. Okrem mnohých ďalších, ktorí poskytli parašutistom pomoc, boli popravení aj predstavitelia pravoslávnej cirkvi a cirkevnej obce, ktorí sa na ukrytí parašutistov podieľali. Pravoslávna cirkev bola v septembri 1942 zakázaná. Po vojne bol kostol v rokoch 1945-1947 opravený a sprístupnená bola i krypta. Pamiatku parašutistov pripomína bronzová pamätná tabuľa s reliéfnou postavou parašutistu a duchovného a s menami hrdinov a ich ochrancov od Františka Bělského ktorá bola zasadená v roku na stenu kostolnej krypty.

V Chráme sv. Cyrila a Metoda bol 28. 9. 1995 otvorený Národný pamätník obetí heydrichiády – miesto zmierenia.

JÓZEF GABČÍK

(8. 4. 1912 - 18. 6. 1942)

Rotmajster pechoty, plukovník in memoriam, parašutista. Veliteľ skupiny ANTHROPOID.

Narodil sa v obci Paluvsie neďaleko Žiliny. Vyučil sa za kováča a zámočníka. V rokoch 1934-1937 pôsobil u pešieho pluku 14 v Košiciach. Od roku 1937 bol zamestnaný v továrni na výrobu chemických bojových látok v Žiline, pri prevádzkovej havárii sa nadýchal bojových chemických látok a len šťastnou náhodou neprišiel o zrak. Po tejto udalosti bol preložený do Trenčína, kde pôsobil ako skladník bojových chemických látok až do svojho úteku do zahraničia. Pred prevzatím skladu zástupcami wehrmachtu zámerne poškodil prepravné zásobníky a hrozilo mu zatknutie. Preto 3. júna 1939 prekročil hranice do Poľska a na československom konzuláte v Krakove sa prihlásil do československej armády. Po niekoľkých týždňoch v tábore v Bronowiciach odplával na lodi Chrobry do Francúzska, kde musel vstúpiť do Cudzineckej légie. V prvých dňoch vojny opustil Alžírsko a nastúpil do služby v československej zahraničnej armáde v Agde. Zúčastnil sa na francúzskom ťažení a za prejavenu statočnosť bol vyznamenaný. Po príchode do Veľkej Británie bol zaradený k 1. práporu 1. československej zmiešanej brigády, kde konal službu ako zástupca veliteľa 2. čaty 3. roty. Ako jeden z prvých sa dobrovoľne prihlásil k plneniu bojových úloh na okupovanom území, prešiel špeciálnym výcvikom a bol zaradený do operácie ANTHROPOID.

HELA VOLANSKÁ RYBNÁ 27, PRAHA 1,

SÚKROMNÝ BYT, (1912 LODŽ - 1996 PRAHA)

Prozaička, autorka reportáží.

Narodila sa v židovskej rodine ako Chaja Wolfowitz. Slovenkou sa stala voľbou. Študovala medicínu na Univerzite Komenského v Bratislave, kde v roku 1940 promovala. V rokoch 1941-1943 pracovala na chirurgickom oddelení Štátnej nemocnice v Žiline, zapojila sa do odboja, bola väznená v Ilave, odkiaľ ju z rasových dôvodov internovali do koncentračného tábora v Novákoch. Po vypuknutí SNP a táborovej vzbure sa dostala na povstalecké územie. Po potlačení Povstania odišla s partizánskou skupinou do hôr, kde ju zastihol koniec vojny. Do roku 1946 žila v Bratislave, odkiaľ sa presťahovala do Prahy. Jej najvýznamnejší román Ako na cudzej svadbe je sugestívny autobiografický príbeh, ktorý nesie v sebe vieru v lepšiu budúcnosť bez antisemitizmu, sociálnej nerovnosti a neznášanlivosti. Z politických dôvodov bola v období normalizácie perzekvovaná. Román pôvodne vyšiel v samizdate a bol preložený do češtiny a nemčiny.

VOJTECH ZAMAROVSKÝ

FRANCOUZSKÁ 22, PRAHA 2 – VINOHRADY, SÚKROMNÝ BYT, (1919 TRENČÍN
- 2006 PRAHA)

Autor literatúry faktu a prekladateľ, jeden z najčítanejších autorov vo svojom žánri.

Venoval sa najstarším dejinám ľudstva. Jeho tvorbu charakterizuje erudícia a schopnosť kritického prístupu k faktom. Absolvoval Právnickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave, diaľkovo študoval na Vysokej škole obchodnej v Bratislave a v Prahe. Pôsobil v Bratislave (Slovenská národná banka, Povereníctvo priemyslu), od 1946 v Prahe, kde pracoval na Generálnom sekretariáte Hospodárskej rady a na Štátnom plánovacom úrade. Z politických dôvodov musel v roku 1953 odísť. Pôsobil ako administratívny vydavateľský pracovník, od roku 1956 žil v slobodnom povolání v Prahe, od roku 1998 v Trenčíne.

ZUZKA ZGURIŠKA

PATOČKOVA 79, PRAHA 6 - BŘEVNOV
SÚKROMNÝ BYT, (1900 MYJAVA - 1984 PRAHA)

Spisovateľka-humoristka.

Slovenská literatúra sa nemôže pýšiť autormi, v ktorých tvorbe by prevládal humor. Už od štúrovských dôb, keď literatúra suplovala aj iné oblasti života, sa to považovalo za nepatričné. Zuzka Zguriška, vlastným menom Ľudmila Dvořáková, rodená Šimovičová, sa narodila v rodine učiteľa. Vyštudovala učiteľský ústav, krátko i učila. Do roku 1945 žila v Bratislave, po vojne sa presťahovala do Prahy, kde jej manžel bol až do februára 1948 vysokým štátnym úradníkom na predsedníctve vlády. V Zguriškinej tvorbe, ktorá námetovo čerpala výlučne z myjavského kopaničiarskeho sveta poznajúc ho z autopsie, bola najúspešnejšou kniha Bičianka z doliny. Vykreslila v ňom vnútorný svet postáv, optimistickú filozofiu kopaničiarov, ich racionálny a nesentimentálny prístup k tragickým polohám života, obdivuhodnú vitalitu, ktorá im pomáhala preniesť sa ponad všeličo, čo rušivo zasahovalo do ich osudu. Kritika ho považovala za „kopaničiarsky román“, Alexander Matuška použil výraz „jazda kráľov“. Tento román bol v roku 1938 ocenený v súbehu vydavateľstva Družstevní práce. V obsiahlej trilógii Metropola pod slamou, Mestečko na predaj a Zbojnícke chodníčky presúva pozornosť z kopaníc na rodné mestečko. Zobrazuje najmä spoločensko-politické a historické súvislosti tohto regiónu v rokoch 1900-1945. Pre mládež napísala historicko-dobrodružnú dilógiu Husitská nevesta a Kráľova zajatkyňa, myjavským ochotníkom venovala veselohru Mor na farme. Do slovenčiny preložila Haškov román Osudy dobrého vojaka Švejka, použijúc namiesto pražského slangu myjavské nárečie. Najväčšiu obľubu si u čitateľov získala svojimi príhodami z myjavských kopaníc, keď sa humorným pohľadom snažila zobrazit novú sociálnu realitu. Tieto obrázky zhrnula do kníh Ženích s mašinou, Dvanásť do tučta, Obrázky z kopaníc. Svoje pamäti zaznamenala

v knihe Strminou liet. Sú prameňom k poznaniu jej života, tvorby a doby.

V časoch, keď bol jej manžel v Prahe zamestnaný ako prezidiálny šéf predsedníctva vlády, bývali na Hasvanskej 8, Praha 7 – Letná.

IVAN DÉRER

NAD ÚDOLÍM 31, PRAHA 4 - HODKOVIČKY,

SÚKROMNÝ BYT, CINTORÍN VEĽKÁ CHUCHLE, POCHOVANÝ

(1884 MALACKY - 1973 PRAHA)

Slovenský politik, československý štátnik, viacnásobný minister, publicista, právnik.

Počas Protektorátu a po druhej svetovej vojne až do svojej smrti žil vo vile, ktorú nechal postaviť jeho zať Dr. Jaroslav Černý. Študoval na gymnáziu v Bratislave, právo na univerzite v Budapešti. Od roku 1907 pôsobil ako advokátsky koncipient, od roku 1910 ako advokát v Bratislave. V rokoch 1919-1920 zastával funkciu referenta Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, od mája do septembra 1920 bol ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska v Bratislave. V rokoch 1921-1922 a 1926 bol ministrom pre zjednotenie zákonov a unifikáciu správy, 1929-1934 ministrom školstva a národnej osvety, 1934-1938 ministrom spravodlivosti, 1946-1948 prezidentom Najvyššieho súdu v Brne. V roku 1948 odišiel do dôchodku. V roku 1954 bol v Prahe odsúdený na tri a pol roka väzenia, v roku 1955 bol amnestovaný.

Pod vplyvom otca mal blízko k hlasizmu, patril k príslušníkom jeho mladšej generácie okolo časopisu Prúdy. Zúčastňoval sa na národných, kultúrnych a politických podujatiach, propagoval československú spoluprácu a jednotu, prispieval do novín a časopisov. Roky 1912-1914 venoval redigovaniu Národného hlásnika. Po vypuknutí prvej svetovej vojny bol uväznený za protivojnový článok, počas vojny udržiaval styky s niektorými predstaviteľmi českého politického života. V roku 1918 bol účastníkom na martinskej Deklarácii slovenského národa. Neskôr sa stal členom Slovenskej národnej rady, ktorá ho ako svojho delegáta vyslala do Prahy, kde sa stal členom Národného výboru československého, potom Revolučného Národného zhromaždenia. Pomáhal pri budovaní základov nového štátu na Slovensku ako pracovník Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. V Československej republike bol popredným politickým exponentom v sociálnodemokratickej strane, kde od začiatku zastával významnú úlohu pri realizovaní politiky československej národnej jednoty, odmietal úsilia o koncipovanie samostatnej demokratickej slovenskej politiky, ktorú pokladal ako prejav hungarizmu, za čo ho v tridsiatych rokoch kritizovali i vo vlastnej strane, najmä jej mladšia generácia. Všetky ekonomické, sociálne, politické problémy považoval iba za prechodné nedostatky vládnuceho režimu, odmietal posilnenie slovenskej samosprávy. Východisko videl v tom, že viac Slovákov bude pracovať v centrálnej štátnej správe v Prahe. Bol odporcom ľudákov autonomistického hnutia. Ako čechoslovakistický a centralistický

orientovaný politik sa zúčastnil na perzekvovaní ľudákov a autonomistov, dokonca navrhoval rozpustenie HSLS. Po vzniku Slovenskej republiky zostal v Prahe z obavy pred pomstou ľudákov, vstúpil do ilegálneho druhého odboja. V rokoch 1944-1945 bol nacistami väznený na Pankráci a v Terezíne. Po 1946 i po februári 1948 podporoval úsilie pravicových sociálnych demokratov. Podobne ako pravicoví sociálni demokratickí vodcovia v českých krajinách prijal aj on s ideou československej štátnosti vo všetkých zásadných otázkach i štátnu ideológiu a jej základné zložky – centralizmus a čechoslovakizmus, ktorý dôsledne uplatňoval vo svojej činnosti. Od vstupu do sociálnej demokracie viedol boj proti jej ľavicovému krídlu, neskôr proti KSČ. Ešte v roku 1968 pri vzniku formálnej československej socialistickej federácie proti nej vystúpil. Na čechoslovakizme sa zakladala aj jeho publicistická tvorba. Autor viacerých knižných prác a článkov Spomienok Antiferlinger – vyšla len jedna časť. Vyznamenaný mnohými domácimi a zahraničnými medailami, v roku 1969 Radom republiky.

ZEDWITZOVSKÝ PALÁC – BÝVALÝ DOM SLOV. KULTÚRY PURKYŇOVA 4, PRAHA 1

V roku 1985-1993 budova paláca slúžila ako Dom slovenskej kultúry, ako významná inštitúcia na šírenie slovenskej kultúry a česko-slovenského kultúrneho kontextu.

Je vystavaný pravdepodobne tesne po roku 1701 ako trojkrídlavá novostavba nad úrovňou terénu s využitím staršej gotickej pivnice, ktorá patrila k starému susednému domu na rohu Purkyňovej a Vladislavovej ulice (č.p. 52). Pôvodný barokový dom č.p. 53 sa okrem východného krídla od dnešného rekonštruovaného Domu slovenskej kultúry v dispozícii príliš nelíšil. Jeho základné dispozičné riešenie je átriové s priechodom na ose hlavného krídla v konštrukcii ako šírkový dvojtrakt; baroková je aj väčšina klenieb. Do gotickej pivnice bolo treba vložiť novú stenu, na miestach dnešného schodišťa bolo dvojramenné schodište, ľavé východné krídlo bolo riešené obdobne ako západné, ale bolo užšie a dlhšie. Západné dvorné krídlo konštrukčne vrastalo do hlavnej budovy a udávalo asi i zlom hlavnému priečeliu. V roku 1789 boli č.p. 52 a 53 spojené a v tom istom roku opäť rozdelené predajom dvom majiteľom. Podľa údajov zo Zapisnej knihy pražských staviteľov došlo zrejme po roku 1797 k prestavbe domu, ktorú robil staviteľ Ignác Paliardi. Medzi rokmi 1797 a 1803 dochádzalo k častým zmenám majiteľov. Rýchle, zrejme špekulačné predaje, viedli k výraznému stavebnému zlepšeniu. Súčasná ranoklasicistická fasáda, klenba v zadnej polovici priechodu, manzardové druhé poschodie, štukatúry v interiéroch a iné stavebné detaily možno zaradiť do tejto stavebnej etapy vývoja domu.

Dom zostal po takmer celom 19. storočí stavebne nezmenený. Až v rokoch 1894-1895 došlo k veľkej prestavbe, uskutočnenej známym staviteľom Sakarom. Bolo zbúrané ľavé krídlo a za ním dvorný prístavok, vystavané nové krídlo. Pod ním bola zriadená kotoľňa na ústredné kúrenie, postavená

pavlač pozdĺž dvornej fasády. Začiatkom dvadsiateho storočia dochádzalo v dôsledku zmien majiteľov k účelovým vnútorným prestavbám. Od roku 1911 do roku 1913, keď sídlila v budove Jednota výtvarných umelcov, boli urobené drobnejšie vnútorné adaptácie a až v rokoch 1920-1921 sa uskutočnili rozsiahlejšie stavebné zásahy, urobené staviteľom B. Bečkom, V zadnej časti parcely bol pristavený prízemný záhradný altán. Napriek ďalším čiastočným stavebným úpravám budova postupne upadala a pustla. V roku 1927, keď sa do časti jej miestností presťahovalo nakladateľstvo Dr. Štorcha-Mariena Aventinum, vyskytli sa v prízemných klenbách a v hlavnej a strednej stene budovy trhliny, zabiehajúce až na poschodia. V Aventínskej manzarde sa stretávali mladí umelci – Vilém Závada, Adolf Hoffmeister, František Muzika, Jan Zrzavý, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, bratia Čapkovci a ďalší, ktorí významne ovplyvňovali český kultúrny život. Vrcholné obdobie umelecko-vydavateľskej činnosti Aventina bolo prerušené v roku 1934 hospodárskou krízou, ktorá viedla nielen k zmene majiteľa budovy, ale aj k jej ďalšiemu pustnutiu. V roku 1935 uskutočnil nový majiteľ len drobnejšie vnútorné adaptácie. V starnúcej budove bola v roku 1949 na prízemí zriadená knihárska prevádzka, ktorá bola v roku 1953 rozšírená. Na jeseň v roku 1967 bola uskutočnená generálna oprava fasád, odkvapov a vonkajších okien. K dôkladnejšej rekonštrukcii budovy sa pristúpilo až pri výstavbe metra trasy B.

Dom bol pred rekonštrukciou značne poškodený časom, zásahmi predchádzajúcich používateľov, demoláciou protifašného bloku domov a razením tunela pre pohyblivé schody stanice metra pod jeho základmi. Po rekonštrukcii sa malá palácová architektúra medzi šesťpodlažnými okolitými objektmi zo začiatku tohto storočia stala kompozičným akcentom

priestoru nového námestia. Dostala aj novú obsahovú náplň. Bol tu umiestnený stánok slovenskej kultúry v Prahe, ktorého poslaním bolo prispievať k vzájomnému poznávaniu národných kultúr Čechov a Slovákov, propagácii slovenskej kultúry ako aj činnosti Klubu slovenskej kultúry. Bola tu predajňa Diela, výtvarná sieň, reštaurácia, v pivnici vináreň. Na prvom poschodí Štefánikova a Novomeského sála, v druhom poschodí administratívne priestory a na povale ateliér. Dom slovenskej kultúry bol slávnostne sprístupnený 13. novembra 1985 a jeho činnosť bola ukončená 31. 12. 1993.

PAMÁTNÍK NÁRODNÍHO PÍSEMNICTVÍ STRAHOVSKÉ NÁDVOŘÍ 1/132, PRAHA 1

Po podmienenom prepustení v roku 1955, rehabilitácii v roku 1963 a pred návratom do Bratislavy, tu v rokoch 1956-1962 žil básnik, publicista, esejista a politik Laco Novomeský.

OBECNÍ DŮM NÁM. REPUBLIKY 5, PRAHA 1

V Grégrovom sále bol 28.10.1918 prijatý prvý zákon Československého štátu. Prítomný bol aj Vavro Šrobár.

Obecní dům, najkrajšia secesná stavba Prahy, bol po rozdelení Česko-Slovenska aj desjiskom ČeskoSlovenských bálov.

HOTEL PARÍŽ U OBECNÉHO DOMU 1080/1, PRAHA 1

Dlhoročný riaditeľ - spisovateľ Ján Bohúň (1906-2000) založil v hoteli štýlovú „slovenskú izbu“, kde sa podávali slovenské špeciality.

Ján Bohúň študoval na gymnáziu v Ružomberku. V rokoch 1925-1927 bol redaktorom Pravdy. Napísal spomienky na novinárske obdobie v rokoch 1963-1964. Potom pracoval ako úradník v Ružomberku. V roku 1938-1944 bol chatárom v Nízkych Tatrách a na Martinských holiach, kde sa zúčastnil na SNP. Po roku 1945 sa stal riaditeľom hotela Paríž v Prahe, kde žil aj po roku 1970, keď odišiel na dôchodok. Funkcia riaditeľa hotela Paríž ho plne absorbovala a ubytoval každého slovenského prosebníka o nocľah (literátov, novinárov, hercov, športovcov) a venoval im nesmierne veľa zo svojho času. Škoda, že títo hostia vychutnávali dobré „parížske“ jedlá, pochvalovali si čisté izby, využívali, aby im všeličo vybavil a podliehali skvelému rozprávačskému umeniu pána (súdruha riaditeľa). Málokomu však prišlo na um, aby jeho bohaté a pestré zážitky zachytil na magnetofón. Jeden z mála, kto zaznamenal aspoň zlomok, sa oprávnenne vyjadril, že by toho bolo na niekoľko kníh, žiaľ namiesto toho si svoj talent vyrozprával. Ako napísal Štefan Drug: „Ján Bohúň patrí medzi mnohých nadaných slovenských ľudí, ktorí svoje mnohostranné schopnosti - v jeho prípade nesporný rozprávačsky a literárny talent pre iné životné povinnosti nestihol v plnej miere uplatniť.“ Jeho manželka Helena Bohúňová zomrela v roku 1996. Popol obidvoch manželov bol rozptýlený.

Člen skupiny davistov, spoluzakladateľ Bloku inteligencie Slovenska. Písal verše, fejtóny a rozprávky pre deti. Publikoval najprv v novinách a časopisoch. V roku 1926 vydal rozprávkové knihy pre deti Babička rozpráva, Rozprávky zo života zvierat, Najkrajšie rozprávky sveta. V roku 1940 v časopise Nový svet zverejňoval na pokračovanie dobrodružný román Liptovská tragédia. Po dlhšej odmlke až v šesťdesiatych rokoch začal publikovať poviedky v časopise Život a knižne vydal novelu s tematickou protifašistického boja Zranená jazva. Jeho faktograficky cenné spomienky na davistické hnutie vyšli v zborníku DAV v roku 1965.

HANA GREGOROVÁ A DAGMAR PRÁŠILOVÁ - GREGOROVÁ NA VRŠKU 5, PRAHA 5 - SÚKROMNÝ BYT (1885 MARTIN – 1958 PRAHA, 1916 BUDAPEŠŤ - 2004 PRAHA)

Hana Gregorová - prozaička, osvetová pracovníčka, obhajkyňa emancipačných práv slovenských žien.

Patrí medzi výnimočné osobnosti slovenského života, ktorá zaujala nielen svojou literárnou, ale aj verejnou činnosťou. Od detstva túžila po vyššom vzdelaní, ktoré jej nebolo umožnené, a preto sa celý život sama vzdelávala. Bola priekopníčkou ženského hnutia na Slovensku a už jej prvá próza *Ženy*, vydaná v roku 1912, vzbudila búrku nevôle v konzervatívnom Martine. Hana Gregorová mala veľmi blízky vzťah k českej kultúre a s mnohými osobnosťami českého kultúrneho a verejného života si vytvorila celoživotné priateľstvá. Tešila sa úcte a pozornosti. Napríklad Hana Benešová, manželka druhého československého prezidenta Edvarda Beneša, napísala úvodné slovo k českému vydaniu jej románu *Čas nezastavíš*. Po boku svojho manžela, spisovateľa Jozefa Gregora Tajovského, sa často vyslovovala aj k politickým problémom. Jozef Gregor Tajovský na odporúčanie hlasistov odišiel do Prahy, kde s podporou Československej jednoty vyštudoval obchodnú akadémiu (1898-1900). Počas štúdií bol členom vysokoškolského spolku *Detvan* a napísal tu viaceré svoje prózy a štvordejstvomú veselohru *Ženský zákon*, ktorá patrí ku kmeňovému repertoáru slovenských divadiel. Hana Gregorová je autorkou niekoľkých zbierok noviel *Môj svet*, *Pokorní ľudia*, *Zo srdca*. V románoch *Vlňu duše* a *Čas nezastavíš* podáva obraz malomeštiactva a emancipačných snáh na poprevratovom Slovensku. Písala aj rozprávky pre deti a cestopisné črty. Gregorovský dom v Bratislave sa v medzivojnovom období stal miestom, kde sa stretávali významné osobnosti vtedajšieho kultúrneho života a neobišli ho mnohé návštevy z Čiech i zahraničia. Do Prahy prišla za vydatou dcérou a žila u nej natrvalo od úmrtia Jozefa Gregora Tajovského v roku 1940 až do svojej smrti.

DAGMAR GREGOROVÁ - PRÁŠILOVÁ

Spisovateľka, publicistka.

Bola dcérou Hany Gregorovej a Jozefa Gregora Tajovského. Narodila sa v Budapešti, žila v spoločensky exponovanom gregorovskom dome v Bratislave. Od roku 1936, keď sa vydala za JUDr. Vladimíra Prášila, presťahovala sa do Prahy. O fenoméne domácnosti Gregorových napísala v knihe *Gregorovský dom*. Spracovala a vydala listy svojich rodičov pod názvom *Listy - Príbeh manželstva J. G. Tajovského a H. Gregorovej*. V tomto diele nadviazala na svoju o viac než dvadsať rokov starú knihu s podobným námetom, pritom sa samozrejme venovala vlastnej tvorbe a rodine. V Prahe vyštudovala dramatickú školu a neskôr i sociálno-právnu školu, ale jej ambície sa stále upierali k literatúre. Do roku 1948 spolupracovala s rozhlasom i niekoľkými slovenskými a českými periodikami. Vydala rukopis *Abychom si s deťmi rozuměli*.

IVAN MARKOVIČ LEGEROVA ULICA, PRAHA 2 - LEGIONÁRSKE DOMY - SÚKROMNÝ BYT

(1888 MYJAVA - 1944 BUCHENWALD)

Právnik, novinár, politik.

Po štúdiách na univerzitách v Budapešti a v Lipsku bol advokátnym koncipientom v Budapešti. Pred prvou svetovou vojnou bol príslušníkom mladej hlasistickej generácie. V roku 1909-1914 zastával funkciu šéfredaktora časopisu Prúdy.

V prvých týždňoch vojny Ivana Markoviča zatkli v Novom Meste nad Váhom a hneď odvelili na front. Podarilo sa mu dostať do ruského zajatia už v prvom roku vojny. Medzi prvými Slovákami vstúpil už roku 1918 do Českej družiny, neskôr premenovanej na Československý strelecký pluk, ktorý tvoril základ česko-slovenského vojska. Do Ruska prišiel ako veliteľ stotiny a čoskoro sa dostal do štábu zahraničného odboja. Popri nesporných kvalitách k tomu určite prispeli aj osobné priateľské vzťahy s M. R. Štefánikom a Bohdanom Pavlů. Mal nemalý podiel na víťazstve masarykovského smeru a v apríli bol zvolený do rady Zväzu československých spolkov. Po páde cárizmu začiatkom mája 1917 vznikla odbočka Československej národnej rady pre Rusko. Na jar 1918 odišiel do Paríža, kde sa stal tajomníkom Národnej rady československej a šéfredaktor časopisu Československá samostatnosť a La Nation Tchéque, v rokoch 1919-1938 bol spolu s Ivanom Dérerom vedúcim predstaviteľom Československej sociálnodemokratickej strany delnickej na Slovensku, v rokoch 1921-1938 podpredseda Československej obce legionárskej, v rokoch 1919-1925 a v rokoch 1929-1939 poslanec Národného zhromaždenia. V roku 1920 sa stal ministrom národnej obrany, v rokoch 1922-1925 ministrom pre zjednotenie zákonov a unifikáciu štátnej správy, v rokoch 1935-1938 podpredsedom poslaneckej snemovne.

V kritických dňoch po mníchovskom diktáte sa zúčastnil na rozhovore s predstaviteľmi ľudákov o riešení postavenia Slovenska, ktoré by udržalo a neoslabovalo štátnu jednotu. Po stroskotaní rozhovorov v Prahe, ktoré mali svoju dohru 6. októbra 1938, bol Markovič definitívne vyradený z ďalšieho politického diania. Po vyhlásení autonómie a viedenskej arbitráži žil v Bratislave. V marcových dňoch 1939 odcestoval do Prahy, na spiatočnej ceste v Brne ho zastihli správy o Homolovom puči na Slovensku aj o tom, že Tisova vláda ho chystá deportovať do Ilavy. Vrátil sa do Prahy krátko predtým ako do nej vpochodovali hitlerovské vojská. Gestapo Markoviča zatklo 1. septembra 1939, v deň vypuknutia vojny s Poľskom. Bol odvečený zo svojho bytu do koncentračného tábora Dachau, neskôr do Buchenwaldu, kde zahynul. Markovič napísal spomienkové knihy Slováci v zahraničnej revolúcii a Slovensko pred prevratom.

JOZEF LENÁRT NA MÍČÁNCE 42, PRAHA 6 - SÚKROMNÝ BYT (1923 LIPTOVSKÁ PORÚBKA - 2004 PRAHA)

Slovenský komunistický politik, predseda československej vlády v rokoch 1963-1968.

Pôvodným povoláním bol chemik. Nemal vlastných súrodencov. Jeho otec pracoval ako robotník na miestnej píle a chudobné pomery doma ovplyvnili Lenártovu povahu na celý život. V jedenástich rokoch na zápal slepého čreva zomrel jeho otec. Matka sa čoskoro vydala a do domácnosti pribudli okrem otčima Michala Capka aj jeho dve deti Zuzana a Michal. J. Lenárt, medzitým gymnaziálny študent, žil v stiesnených pomeroch, takže musel zanechať gymnaziálneho štúdia. Pokračoval v Batizovciach, kde v tom čase Baťa otváral novú fabriku. Pod Tatrami získal nielen prácu, ale aj ďalšie vzdelanie, keďže v Baťových závodoch bola aj učňovská škola. V roku 1941 bol preložený spod Tatier do protektorátneho Zlína. Tu absolvoval večernú priemyslovku, špecializoval sa na odbor chémie a popri štúdiu pracoval. Negatívne na neho zapôsobila situácia v Protektoráte. Niekoľkokrát sa stal svedkom čítania zoznamov ľudí, ktorí boli popravení.

Po dvoch rokoch štúdia a práce v Zlíne sa Lenárt vrátil do Svitú, kde sa zapojil do protifašistického odboja a v roku 1943 vstúpil do KSS. Zúčastnil sa na bojoch počas Slovenského národného povstania i na zlučovacom zjazde KSS a sociálnej demokracie v septembri 1944 v Banskej Bystrici. Do straníckych štruktúr sa zapojil najprv na miestnej úrovni vo Svite a v Poprade, do aparátu KSS v Bratislave sa dostal až po prevzatí moci komunistickou stranou vo februári 1948. V „Bielom dome“ na Hlbokej ceste, sídle KSS v Bratislave, bol inštruktorom pre priemysel, obchod a peniaze. Práve tu si ho všimol vtedajší predseda KSS Viliam Široký a navrhol ho do funkcie riaditeľa Obuvníckych závodov 29. augusta v Baťovanoch (dnes Partizánske). Po jedenapoločnom pôsobení v obuvníckych závodoch postúpil vyššie, stal sa námestníkom ministra ľahkého priemyslu. Svoje skúsenosti od Baťu a z postu riaditeľa ho predurčili do tejto štátnej funkcie. Mladý Lenárt akiste vyhovoval vedeniu, pretože po dvojročnom pôsobení na ministerstve bol vybraný na štúdium na Vysokú stranícku školu ÚV KSSZ v Moskve. Po návrate z Moskvy sa stal krajským vedúcim tajomníkom KSS v Bratislavskom kraji (1956-1958) a od roku 1958 zastával funkciu tajomníka ÚV KSS pre vedu, školstvo a umenie. Lenárt sa vo funkcii ideologického tajomníka zaradil medzi garnitúru politikov, s ktorými 1. tajomník a prezident Antonín Novotný počítal ako náhradou za staré gottwaldovské vedenie. To bolo skompromitované účasťou na politických procesoch. J. Lenárt bol v októbri 1962 zvolený za predsedu Slovenskej národnej rady. Dovtedajší predseda SNR Rudolf Strechaj, predloha Mňackovej knihy Ako chutí moc, v lete 1962 zomrel. SNR bola vtedy bez väčších právomocí, stala sa orgánom len symbolizujúcim, nie napŕňajúcim suverenitu národa. Lenárt sa po Viliamovi Širokom stal v septembri 1963 československým premiérom. Rozbehol

ekonomickú reformu, v tejto funkcii pôsobil ako technokrat. Počas Pražskej jari Lenárt často menil názory, nakoniec sa priklonil ku konzervatívnej časti vedenia a po auguste 1968 podporil rozbiehajúcu sa normalizáciu. Vo februári 1970 sa stal prvým tajomníkom ÚV KSS. Viac ako osemnásť rokov bol prvým mužom strany na Slovensku, podieľal sa na všetkých stránkach režimu. Aj keď zastával vysokú funkciu v Bratislave, žil v Prahe v Dejvicích, vo vile, ktorá bola postavená s finančnou pomocou Antonína Novotného. V roku 1988 sa aj funkčne vrátil do Prahy, stal sa tajomníkom ÚV KSČ pre hospodárstvo. V tejto funkcii ho zastihol pád režimu. V roku 1989 odovdel a v deväťdesiatych rokoch žil s dcérou a dvoma vnukmi. Vo februári bol 1990 vylúčený z KSČ. Predal svoju vilu a býval v Prahe 6, Na Petřínách 66. Zomrel po operácii srdca v nemocnici na Homolke.

DR. JÁN ČECH
HAASOVA L/3093, PRAHA 4 - MODŘANY -
SÚKROMNÝ BYT

(1915 TISOVEC - 1998 PRAHA)

Odbojár, politik, hospodársky pracovník.

Študoval na gymnáziu v Rimavskej Sobote, do roku 1940 na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V rokoch 1940-1944 bol pracovníkom Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, v rokoch 1945-1950 predsedom Osídlovacieho úradu a Fondu národnej obnovy pre Slovensko, v rokoch 1950-1957 riaditeľom Slovenského tabakového trustu, ďalšie tri roky pracovníkom Povereníctva potravinárskeho priemyslu v Bratislave. V rokoch 1963-1969 pracoval v Ústrednom výskumnom ústave potravinárskeho priemyslu, od 1969 na Federálnom ministerstve poľnohospodárstva výživy, bol riaditeľom odboru Federálneho výboru pre poľnohospodárstvo a výživu v Prahe.

Už počas štúdií bol ľavicovo orientovaný, bol členom Československej sociálnodemokratickej strany. Po roku 1938 sa zapojil do odbojovej činnosti, bol členom ilegálneho ÚV sociálnodemokratickej strany. Zúčastnil sa na prípravách SNP. Po jeho vypuknutí bol členom SNR, spoluorganizátorom zlučovacieho zjazdu KSS a sociálno-demokratickej strany, na ktorom bol zvolený za člena ÚV KSS a podpredsedom KSS. Po ústupe do hôr bol ako organizátor partizánskeho hnutia zatknutý, podarilo sa mu však utiecť a vrátiť sa k svojej partizánskej jednotke. Po roku 1945 sa ako riadiaci pracovník zúčastnil na povojnovej obnove slovenského priemyslu. V rokoch 1945-46 pôsobil ako podpredseda SNR a ako člen Dočasného národného zhromaždenia.

JAROSLAV VLČEK
 KODAŇSKÁ 25, PRAHA – VRŠOVICE - SÚKROMNÝ BYT
 (1860 BANSKÁ BYSTRICA - 1930 PRAHA)
 POCHOVANÝ NA NÁRODNOM CINTORÍNE V MARTINE.

Klasik literárnej histórie, literárny kritik, editor, spolutvorca generačného nástupu slovenského literárneho realizmu.

Po gymnaziálnom štúdiu v Banskej Bystrici a po absolvovaní štúdia slavistiky a germanistiky na FFUK v Prahe pôsobil ako stredoškolský profesor v Brne a v Prahe. V roku 1901 sa stal profesorom UK v Prahe. V roku 1919 bol zvolený za správcu Matice slovenskej. Od roku 1918 z postu prednostu slovenského oddelenia ministerstva školstva niekoľko rokov organizoval slovenské stredné a odborné školstvo. V roku 1923 sa vrátil na pražskú Filozofickú fakultu. Jeho systematická kritická činnosť sa spája s časopisom Orol, v ktorom v rokoch 1879-1980 uverejňoval Listy z Čiech. Hodnotil v nich súčasnú českú literatúru a načrtol aj svoju teoretickú reflexiu literárneho realizmu. Svojim literárnym debutom Literatura na Slovensku, jej vznik, rozvoj, význam a úspechy nadviazal na vtedajšie slovakofilske úsilia v Čechách. Z tohto dôvodu za slovenskú literatúru považoval iba tú jej časť, ktorá bola písaná po slovensky. V novej dvojvzväzkovej literárnohistorickej syntéze Dejiny literatúry slovenskej prešiel od zachytenia vývinu umeleckých foriem k zachyteniu vývinu ideí, čo neostalo bez kritickéj odozvy zo strany cirkevných kruhov. Po roku 1918 sa sústredil na edičnú činnosť. Založil edíciu Slovenskí spisovatelia, pre ktorú pripravil vydanie básní Janka Matúšku a Karola Kuzmányho.

JÁN JESSENIUS-JESENSKÝ
 STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ, PRAHA 1
 PAMÄTNÝ NÁPIS VENOVANÝ POPRAVENÝM ČESKÝM PÁNOM
 (1566 VRATISLAV, SLIEZSKO - 1621 PRAHA)

Predstaviteľ humanistickej vzdelanosti, medicíny, filozofie, dejateľ českého protihabsburského odboja.

Po otcovi pochádza z Turca zo zemianskeho rodu. Vychovaný bol v meštianskom prostredí, už v rodisku si osvojil princípy nemeckého protestantského humanizmu, humanistickú a renesančnú kultúru zas počas štúdií v Padove. Celý život prejavoval záujem o kultúrne dianie, najmä v Prahe. Udržoval styky s poprednými humanistickými vzdelancami. Medzi nich patrili Tycho de Brahe, J. Keppler, T. Hájek z Hájku, J. Typotius, M. Bacháček, A. Zalužanský zo Zalužan.

Zásady humanistickej kultúry vštepoval svojim univerzitným poslucháčom, šírili ich v spoločenskom prostredí, v ktorom pôsobil, vlastnými prácami a vydávaním diel iných autorov. Prejavili sa v jeho zmysle pre klasickú kultúru, v kultivovanom a pútavom štýle, v ktorom písal filozofické a spoločenské, ale i lekárske diela. Pôsobil ako praktický lekár vo Wróclavi, bol dvorným lekárom saského kurfirsta Fridricha Viliama v Drážďanoch, vedúcim katedry

anatómie, chirurgom a lekársnym botanikom na univerzite vo Wittenbergu, neskôr rektorom tamojšej univerzity. Pôsobil ako praktický lekár v Prahe, dvorný lekár a historiograf uhorského kráľa Mateja vo Viedni. Pôsobil tiež v Drážďanoch, Bazileji a Tübingene, Siene, v Prahe ako rektor univerzity, na ktorej prednášal históriu.

Venoval sa lekárskej a filozofickej spisbe. Písal básne. Osobitnú skupinu jeho literárnej tvorby predstavujú spisy napísané v súvislosti s jeho politickou a verejnou činnosťou, ktorú rozvinul najmä v Prahe. Stýkal sa s poprednými učencami, príslušníkmi šľachty i meštianstva. Nepodarilo sa mu však preniknúť na dvor Rudolfa II. V roku 1608 sa zúčastnil na korunovácii Mateja II. za uhorského kráľa a vstúpil do jeho služieb, tie však nespĺnili jeho predstavy a preto sa dobrovoľne svojho postavenia vzdal. Po opätovnom usadení v Prahe stal sa popredným predstaviteľom odboja českých stavov proti vláde Habsburgovcov. V roku 1618 sa v ich mene obrátil listom na uhorský snem v Bratislave, aby nevolil Ferdinanda za uhorského kráľa, ale aby uhorské stavy vedno s českými postupovali proti nemu ako rušiteľovi slobôd a náboženstva. Pretože na list nedošla odpoveď, vyslali ho české stavy do Bratislavy osobne, aby informoval uhorský snem o udalostiach v Prahe a získal ho pre spoločný postup, no medzitým uhorský snem zvolil Ferdinanda za uhorského kráľa. Po príchode do Bratislavy v júli 1618 ho zatkli a do konca roka väznili v Bratislave a vo Viedni. Vyslobodili ho na zásah českých stavov a výmenou. Po návrate do Prahy pokračoval v aktivite na univerzite i v boji proti Habsburgovcom, spolupracoval s popredným predstaviteľom direktória a neskorším vicekancelárom Bohuslavom z Michalovic. Na slávnostnej korunovácii Fridricha Falckého českým kráľom predniesol slávnostnú reč s požiadavkou podpory univerzity. V roku 1620 sa okrem iného zúčastnil ako zástupca Čiech na uhorskom sneme v Banskej Bystrici, kde rokovali o podpore so strany Betlenovho stavovského povstania. Betlen ako protihodnotu žiadal sto tisíc zlatých, preto sa vrátil do Prahy a potom s celou sumou do Banskej Bystrice. Betlen však svoj slub neuskutočnil. Počas svojho druhého pobytu v Banskej Bystrici pravdepodobne navštívil príbuzných v Turci. Po prehranej bitke na Bielej hore a po obsadení Prahy cisárskym vojskom ho zatkli medzi prvými, pretože verejne vystupoval proti panovníkovi. Potrestali ho vytrhnutím jazyka, verejným statím a rozštvrením. Popravili ho spolu s ďalšími dvadsiatimi šiestimi českými pánmi na Staromestskom námestí.

VAVRINEC BENEDIKT Z NEDOŽIER KARLOVO NÁMĚSTÍ, PRAHA 1

POCHOVANÝ BEZ OZNAČENIA POD ELEKTRIČKOVOU TRÁTOU
(1555 NEDOŽERY-BREZANY - 1615 PRAHA)

Popredný humanistický vzdelanec, ktorý pochádzal zo Slovenska a vzdelanie získal v Jihlave. Bol autorom po latinsky napísanej prvej systematickej českej gramatiky, dekanom Artistickej fakulty a prorektorom

Univerzity Karlovej. Spolu s ďalšími profesormi bol pochovaný v kaplnke, ktorá dnes neexistuje a jej zvyšky ležia pod električkovou traťou.

WILLIAM BUKOVÝ - BRÜLL

POCHOVANÝ NA NOVOM ŽIDOVSKOM CINTORÍNE V STRAŠNICIACH, IZRAELSKÁ 1, PRAHA 3, PARCELA Č. 23, (17. 1. 1932 LUČENEC – 31. 7. 1968 PRAHA)

Hudobný skladateľ.

Je autorom baletu Hirošima-Rozkaz, ktorý sa uvádzal v Smetanovom divadle v sezóne 1963-1964 v rámci večera troch baletov Námesační od Erwina Schulhofa, Rapsódia v modrom od Georgea Gershwina a Bukového Hirošima.

Je autorom šansónu Povedz mi otec, ktorý pôvodne v češtine naspievala Hana Hegerová na text Jiřího Sobotku Řekni mi mámo. V slovenčine ho naspievali Michal Belák a jeho dcéra Jana Beláková na text Rudolfa Skukálka. Tanečný orchester Juraja Berczellera pieseň nahral v Tatra revue v roku 1962.

Od októbra 2005 má na rodnom dome v Lučenci, Kubínyho nám. 10 pamätnú tabuľu.

IVAN BALLO

VARŠAVSKÁ 295/34, PRAHA 2 – VINOHRADY - SÚKROMNÝ BYT

(7. 4. 1909 DOLNÝ KUBÍN – 23. 4. 1977 PRAHA)

Založil slovenskú hudobnú profesionálnu publicistiku a kritiku. Napísal vyše tisíc referátov, kritik a glos. V Bratislave organizoval hudobný život.

Do roku 1926 študoval na gymnáziu, v rokoch 1926-1929 pracoval v Smetanovej spoločnosti v Prahe. V rokoch 1945-1946 bol zamestnancom Úradu Predsedníctva vlády v Prahe, v rokoch 1946-1951 hlavným odborový radca v kancelárii prezidenta republiky.

Už počas štúdií uverejňoval v slovenských a českých časopisoch hudobné referáty a kritiky. V rokoch 1927-1928 bol hudobným referentom Slovenských pohľadov. Na brnianskej univerzite pripravoval dizertačnú prácu na tému Slovenské prvky v diele Vítězslava Nováka.

Po mníchovskom diktáte sa presťahoval do Prahy. V roku 1939 bol pre účasť na protifašistickom odboji zatknutý gestapom a v Berlíne ho odsúdili na šesť rokov väzenia. V roku 1943 bol prepustený, vrátil sa do Prahy a do roku 1945 sa venoval hymnologickému štúdiu. Vo Viedni sa priatelil s dirigentom Brunom Walterom, ktorému pomohol k úteku pred nacistami. Jeho kritická práca vyniká širokou rozhľadenosťou a zmyslom pre nuansy, štylistikou vycibrenosťou. Pochovaný je v Dolnom Kubíne.

NÁRODNÉ DIVADLO, NÁRODNÍ 2, PRAHA 1

V službách Matice slovenskej sa Jozef Miloslav Hurban na čele jej viacčlennej delegácie zúčastnil 16. mája 1868 na položení základného kameňa českého Národného divadla v Prahe, kde povedal slávnostnú reč v sále na Žofíne. Takmer presne po dvadsiatich rokoch sa vrátil na miesta pamätného meruôsmeho Slovanského zjazdu a pražského povstania, stretol sa s mnohými českými predstaviteľmi a navštívil i Maticu českú. Táto, podobne ako viacerí českí slovansky orientovaní národovci, finančne podporovala aj Maticu slovenskú, patrili k jej členstvu a úzko s ňou spolupracovali. Začiatkom júla 1868 sa Hurban opäť vybral do metropoly nad Vltavou na oslavy Jana Husa, navštívil tiež Kostnicu a Zürich, čo podrobnejšie komentoval vo svojich Cirkevných listoch.

Pri položení základného kameňa Národného divadla išlo v sprievode šesťdesiat drotárov, ktorí v tú chvíľu tiež zastupovali slovenské kraje.

V roku 1918, pri oslavách päťdesiateho výročia položení základného kameňa, viedol ako vedúca osobnosť slovenskej kultúry slovenskú delegáciu do Prahy básnik Pavol Országh- Hviezdoslav. Zúčastnil sa na divadelných slávnostiach. Pri tejto príležitosti 16. mája 1918 predniesol Hviezdoslav v Pantheone Národného múzea legendárny príhovor po prejave Aloisa Jiráka. Jeho prejav bol emotívnym vyznaním ušľachtilej duše, trápenej smutnou prítomnosťou svojho národa, ale veriaci v jeho šťastnú budúcnosť v spoločenstve s českým národom. Bolo takmer symbolické, že v Pantheone vedľa seba sedeli dvaja básnici, ktorí spolu na prahu storočia viedli pozoruhodný básnický dialóg o slovenskom údele a česko-slovenských vzťahoch: meditatívne naladený hymnik Hviezdoslav a prírodný lyrik májovej generácie „pootavský slávik“ Adolf Heyduk, ktorý v Čechách prebudil záujem o Slovensko veršami v duchu slovenskej ľudovej piesne.

BÝVALÁ BUDOVA SLOVENSKEHO VELVYSLANECTVA POD HRADBAMI 1, PRAHA 6 – STŘEŠOVICE

V tejto vile býval v rokoch 1990-1992 predseda federálneho parlamentu Alexander Dubček.

V rokoch 1993-2009 bola sídlom slovenského veľvyslanectva a konzulárneho oddelenia.

BUDOVA SLOVENSKEHO VELVYSLANECTVA PELLÉHO 12, PRAHA 6 – DEJVICE

Po rekonštrukcii pre uvedený účel otvorená v roku 2009.

REZIDENCIA SLOVENSKEHO VELVYSLANCA NAD KAZANKOU 38, PRAHA 8

Pôvodne rezidencia Gustáva Husáka vo funkcii generálneho tajomníka ÚV KSČ.

BUDOVA SLOVENSKÉHO INŠTITÚTU JILSKÁ 16, PRAHA 1 - STARÉ MESTO

Oficiálna slovenská štátna kultúrna ustanovizeň, spadajúca do pôsobnosti veľvyslanectva SR v ČR.

PREDAJŇA SLOVENSKEJ KNIHY JILSKÁ L, PRAHA 1 - STARÉ MESTO

Predajňa slovenských kníh a hudobnín, prevádzkovaná spoločnosťou Škvrna Records Zbyňka Adama. V minulosti sídlila na Purkyňovej 4 v priestoroch Domu slovenskej kultúry, neskôr Slovenského inštitútu.

BÝVALÁ SLOVENSKÁ KNIHA ŠTĚPÁNSKÁ 65, PRAHA 2

V rokoch 1966-1991 predajňa Slovenskej knihy. Legendárne miesto stretávania sa záujemcov o slovenskú kultúru.

DOM NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN VOCELOVAL 602/3, PRAHA 2

Dom zriadil v roku 2007 Magistrát hl. m. Praha s podporou vlády ČR pre 11 menšín, žijúcich v Prahe, vrátane slovenskej. V budove sídlia aj niektoré slovenské spolky, napríklad Klub slovenskej kultúry a ČeskoSlovenská scéna.

SLOVENŠKO-ČESKÝ KLUB, SLOVENSKÝ LITERÁRNÝ KLUB V ČR A REDAKCIA ČASOPISOV SLOVENSKE DOTYKY A ZRKADLENIE/ZRCADLENÍ SALMOVSKÁ 11, PRAHA 2

Hlavná kancelária Slovensko-českého klubu a redakcia časopisu Slovenské dotyky. V budove sídli aj Slovenský literárny klub v ČR a redakcia literárnej revue Zrkadlenie-Zrcadlení.

Slovensko-český klub vznikol s cieľom udržiavať a zvyšovať úroveň česko-slovenských vzťahov. Zvláštny dôraz samozrejme kladie na potreby Slovákov v Českej republike, ktorých združuje predovšetkým. Členmi klubu je však aj celý rad osobností spoločenského a kultúrneho života v Česku i na Slovensku, ktorí stále dovidia ponad riekou Moravu. Po celý čas svojej existencie vydáva časopis - mesačník Slovenské dotyky, Magazín Slovákov v ČR. Ten sa neobmedzuje len na slovenskú tematiku v Českej republike, hoci je neobyčajne rozsiahla a zaujímavá, ale venuje sa česko-slovenským vzťahom vo všetkých oblastiach. Predstavuje osobnosti akokoľvek spojené s oboma našimi krajinami, mapuje život spoločnosti v ČR a SR, vrátane politiky, histórie, legislatívy, medzištátnych vzťahov, neziskového sektoru, či školstva. Veľmi podrobne sa venuje česko-slovenským kultúrnym vzťahom nech už ide o divadlo, film, hudbu, alebo slovesné umenie. Tradíciou sa už stalo vydávanie prílohy Literárne dotyky, ktorá si získala značnú prestíž

v českej i slovenskej spisovateľskej obci. Predsedom redakčnej rady časopisu je už mnoho rokov spisovateľ Ladislav Ballek, ktorý bol od roku 2001 sedem rokov veľvyslancom SR v ČR.

Slovenský literárny klub v ČR a Slovensko-český klub navzájom spolupracujú aj na vydávaní literárneho štvrťročníka Zrcadlenie-Zrcadlení. Ide o česko-slovenskú revue veľkého rozsahu, ktorá zachytáva výnimočný fenomén česko-slovenského literárneho kontextu. Titul je pripravovaný spolu s PEN-klubmi v oboch krajinách a ďalšími spolupracujúcimi inštitúciami redakčným kruhom, v ktorom zasadli špičkové osobnosti oboch literatúr. Predsedá mu Olga Feldeková. Odozva periodika je od samotného začiatku výnimočná.

Klub realizuje aj televízne projekty pre Českú i Slovenskú televíziu, spolupracuje aj s oboma verejnoprávnymi rozhlasmi.

Slovensko-český klub vydáva knihy, ktoré sa zaoberajú rôznymi aspektami česko-slovenských vzťahov a zvlášť slovenského života v Českej republike. Časť z nich predstavuje osobnosti – príkladom môžu byť knihy profilov „30 Slovákov v Českej republike“, 1997, či „Slovensko-české osudy (100+1 osobnosť českej spoločnosti v Českej republike)“, 2001. Ďalšie prinášajú literárnu a výtvarnú tvorbu jednotlivých autorov. Slovensko-český klub vydáva i publikácie súhrnnej povahy. Spomenúť možno hoci antológie „Slovenská literatúra v Prahe 2000“, 2000, „Pražské inšpirácie slovenských spisovateľov (Praha v zrcadle Slovenskej literatúry)“, 2001, spolu so Slovenským literárnym klubom v ČR aj pendant „Rozdíly sblížíjí (Čeští spisovatelé o Slovensku)“, 2005, či s D+Gallery výpravnú výtvarnú publikáciu Čas v súvislostiach, 2005. Osobitnú zmienku si zasluhuje „Čítanka moderní slovenské literatury pro střední školy“, 2003, alebo zborník „Slovenský jazyk na české škole“, 2005, doplnený aj didaktickým CD-ROMom. Vynechať asi nemožno jediné dostupné samostatné české vydanie Proglasu, alebo celkom výnimočnú štúrovskú pentalógiu z pera Zdenky Sojkovej. Slovensko-český klub pomáha na svet aj ďalším knihám iných vydavateľov, vrátane titulov ako Valér Mikula a kol.: „Slovník slovenských spisovatelů“, 1999. V roku 2008 vyšla výpravná veľkoformátová obrazová antológia Milana Jankovského a Jiřiny Diváckej Slovenská kresba a grafika, Zdenka Sojková: Česká otázka a slovenská otázka a zborník Visegrad – Terra Interculturalis, v roku 2009 napríklad príbehový česko-slovenský slovník pre deti Barbory Škovierovej „Pozri, ako je dnes pekne!“

Okrem toho klub vyvíja celý rad kultúrnych aktivít. Asi na prvom mieste treba zmieniť, že organizuje cyklus festivalov Dni slovenskej kultúry po Českej republike. Projekt je ako celok najväčšou slovenskou kultúrnou aktivitou na území Českej republiky. Jednotlivé festivaly prebiehajú v rozsahu od niekoľkých dní po mesiac a zahŕňajú od siedmich do niekoľkých desiatok podujatí z oblasti divadla, literatúry, hudby, výtvarného umenia, folklóru... Myšlienka sa zrodila na základe iniciatívy Kultúrnych služieb mesta Moravská Třebová. Mimoriadne renomé si získal aj festival v Českých Budějoviciach, kde sa jeho súčasťou stal aj Radničný bál, najväčší ples v južných Čechách,

ktorý nadobudol česko-slovenský charakter. Popri vysokej umeleckej hodnote sa festivalom darí získavať veľkú návštevnosť, značnú mediálnu odozvu a spoločenskú úroveň. Opakovane sa na festivaloch zúčastnil prezident SR, ale tiež podpredseda vlády ČR, ministri, veľvyslanci, poslanci a senátori, hajtmani a samozrejme primátori a starostovia miest.

Slovensko-český klub organizuje už tradičné Slovenské salóny v Nostickom paláci, sídle Ministerstva kultúry ČR, ktoré sa rozšírili aj na ďalšie prestížne priestory v Prahe a ďalších mestách. Klub organizuje tiež odborné semináre a konferencie, pamätná bola v roku 1999 konferencia o slovenčine a slovenských reáliách v českom školstve, usporiadaná spolu s MŠMT ČR, Univerzitou Karlovou a Veľvyslanectvom SR v Prahe, ktorá po prvý raz upozornila na stratu dvojjazyčnosti u českých detí.

Slovensko-český klub realizuje aj veľké množstvo širších medzinárodných projektov. Slovensko-český klub vyvíja tiež legislatívne aktivity v ČR i SR. Koordinuje činnosť regionálnych pobočiek v jednotlivých českých a moravských mestách, vznikla aj jeho sesterská organizácia Slovensko-český klub v Slovenskej republike.

Slovenský literárny klub v ČR vydáva okrem časopisu celý rad kníh, organizuje Literárnu súťaž Jána Kollára a prezentácie slovenskej literatúry.

SLOVENSKO-ČESKÝ ART KLUB V ZÁVĚTRÍ 4, PRAHA 7

V roku 2011 bol otvorený nový priestor na prezentáciu slovenskej kultúry. Spravuje ho Slovensko-český klub, pôsobí v ňom aj ČeskoSlovenská scéna. Ide od zániku Domu slovenskej kultúry o jediný multifunkčný slovenský kultúrny priestor.

DOM BELLEVUE SMETANOVO NÁBŘ. 18, PRAHA 1

V preklade z francúzštiny „Krásna vyhládka“. V dome s pohnutou históriou pracovali aj maliari Oskar Kokoschka a Jiří Trnka, pôsobila tam za 2. svetovej vojny nemecká a v roku 1945 aj sovietska armáda. V rokoch 1997-2000 sídlil v dome Slovensko-český klub.

ČESKÝ ROZHLAS JUNGMANNOVA 31, PRAHA 1 Sídlo slovenskej redakcie Českého rozhlasu

KAVÁRNA HLAVOVKA ROH NÁMĚSTÍ MÍRU A ITALSKEJ ULICE, PRAHA 2

Tu sa pred prvou svetovou vojnou uskutočňovali stretnutia slovenských študentov z vysokoškolského spolku Detvan okolo Vavra Šrobára a hlasistov.

KOSTOL SV. MARTINA VE ZDI MARTINSKÁ 8, PRAHA 1

PAMÄTNÁ TABULA JÁNOVI BROKOFFOVI
(1652 SPIŠSKÁ SOBOTA - 1718 PRAHA)

Rodák zo Slovenska, barokový sochár a rezbár.

Predstaviteľ českého baroka, najmä jeho konzervatívnejšieho, v jadre ranobarokového krídla. Vytváral postavy z gréckej mytológie (záhradné sochy Dián, Venuši, Herkulov), sakrálne sochy, alegórie a iné. Jeho diela majú jasnú kompozíciu a hoci sám nedosiahol umeleckú úroveň svojich druhov, z jeho dielne vyšli neskôr dokonalé diela českého barokového umenia, najmä v tvorbe syna Ferdinanda Maximilána.

Nižšie školy navštevoval v Spišskej Sobote, od roku 1675 bol na vandrovke. Pravdepodobne sa vyučil cestou do Prahy, odkiaľ odišiel do Regensburgu. V roku 1680 sa počas morovej epidémie odšahoval do Poběžovic pri Domažliciach na panstvo grófa M. Wunschwitza, ktorý bol jeho mecénom, a ktorý mu ponúkol, aby pri príležitosti 300. výročia Jána Nepomuckého stvárnil tohoto svätca monumentálnym dielom. V roku 1683 bola socha umiestnená na Karlovom moste. Jej model je v pražskom kostole Na Skalke. Pretože ako protestant nemohol vykonávať v Čechách živnosť, konvertoval v roku 1682 na katolícku vieru. Pôsobil v Manětíne, v Jirkově-Borku pri Chomutove, v Tachove. V roku 1692 sa usadil v Prahe, kde sochami vyzdobil Thunovsko-Toskánsky palác na Hradčanoch. V jeho sochárskej dielni vznikla väčšina diel určených pre Karlov most, ale aj pre iné objekty. Práce zo svojej dielne signoval vlastným menom do roku 1715. Po jeho smrti viedla dielňu jeho manželka so synom Ferdinandom Maximilánom.

Okrem sochy sv. Jana Nepomuckého na Karlovom moste vytvoril tiež sv. Alžbetu, sv. Markétu a sv. Barboru na Karlovom moste.

TOSKÁNSKY PALÁC HRADČANSKÉ NÁM., PRAHA –HRADČANY

Brokoffova výzdoba alegorických sôch Siedmich slobodných umení na atike paláca, erby a putti, okolo roku 1695.

GALÉRIA AD71 TUKLATSKÁ 6, PRAHA 10 – STRAŠNICE

Galéria sa zameriava na slovenských umelcov, spoločne s D+Gallery je zásluhou majiteľov dr. Jiřiny Diváckej a Ing. Antona Diváckého najvýznamnejším prezentátorom slovenského umenia v Prahe.

CAFÉ GALERIE ČERNÁ LABUŤ NA POŘÍČÍ, PRAHA 2

Miesto realizovania rôznych slovenských kultúrnych projektov, bývalé sídlo ČeskoSlovenskej scény.

GALÉRIA SOGA
MALOSTRANSKÉ NÁM. 6, PRAHA 1
 Galéria zameraná na slovenské umenie.

GALÉRIA MIRO
JILSKÁ 7A, PRAHA 1
 Galéria zameraná na slovenské umenie, pobočka Galérie v kostole sv. Rocha na Strahovskom nádvorí.

GALÉRIA MIRO
STRAHOVSKÉ NÁDVORIE, KOSTOL SV. ROCHA
PRAHA 1 - HRADČANY
 Galéria zameraná na slovenské umenie sídliaca v priestoroch odsväteného kostola sv. Rocha.

KOSTOL SV. KOSMU A DAMIÁNA
NA SLOVANECH, PRAHA 2
 Rano-barokový, pôvodne farný kostolík osady Podskalí. Prvé sídlo slovenského zboru gréckokatolíckej cirkvi.

KOSTOL NAJSVÄTEJŠEJ TROJICE
SPÁLENÁ 6, PRAHA 1
 Slovenská gréckokatolícka farnosť. Vpravo pred vchodom socha Josefa Michala Brokoffa zo spišskej sochárskej rodiny.

KOSTOL SV. JINDŘICHA
JINDŘIŠSKÁ 973/30, PRAHA 2
 Slovenská katolícka farnosť.

KOSTOL SV. PROKOPA
SADKOVSKÉHO NÁM., PRAHA 3 - ŽIŽKOV
 Každý prvý piatok v mesiaci sa v kostole konajú mládežnícke slovenské sväté omše.

KARLOV MOST
 Sochárska výzdoba Karlovho mostu z veľkej časti z dielne spišského Nemca Jána Brokoffa (1652 Spišská Sobota – 1718 Praha) a jeho synov. Vyzdobil napríklad aj Thunovsko-Toskánsky palác na Hradčanoch

MARIÁNSKY STĹP
HRADČANSKÉ NÁMESTÍ, PRAHA 1
 Výnimočné dielo postavené v rokoch 1724-26 je dielom druhorodeného mimoriadne talentovaného Jánovsho syna Ferdinanda Maximiliána Brokoffa (1688-1731).

KAROLINUM OVOCNÝ TRH 5, PRAHA 1

Sídlo rektorátu Univerzity Karlovej. V čele boli aj tri osobnosti s koreňmi na Slovensku – jazykovedec Vavrinec Benedikt z Nedožier (1555 Nedožery – 1615 Praha), lekár Ján Jessenius (1566 Vratislav – 1621 Praha) a v tomto tisícročí fyzik Ivan Wilhelm (1942 Trnava).

FILOZOFICKÁ FAKULTA KARLOVY UNIVERZITY NÁM. JANA PALACHA 1, PRAHA 1

Kabinet slovakistiky v rámci katedry stredoeurópskych štúdií. Na jeho člene sa vysriedali osobnosti ako Ludvík Patera, Rudolf Chmel či Mira Nábělková.

HUDOBNÁ AKADÉMIA MÚZICKÝCH VIED – LICHTENŠTEJNSKÝ PALÁC MALOSTRANSKÉ NÁM. 13, PRAHA 1

Ako aj na iných pražských vysokých školách, vyštudovalo i pedagogicky pôsobilo tu mnoho špičkových slovenských osobností. Dekanom HAMU a aj rektorom celej Akadémie múzických umení sa stal klavírny virtuóz Peter Toperczer.(1944 Košice).

FILMOVÁ AKADÉMIA MÚZICKÝCH VIED – PALÁC LAŽANSKÝCH SMETANOVO NÁBŘ. 2, PRAHA 1

Na fakulte založil Ján Šmok katedru fotografie, čo bol zásadný počin, neskôr ju vyštudovala celá takzvaná slovenská nová vlna na čele s Tonom Stanom. Na FAMU vyštudovala aj celá plejáda popredných slovenských filmárov, personifikovaná Jurajom Jakubiskom.

MĚSTSKÁ KNIHOVNA MARIÁNSKÉ NÁM. 1, PRAHA 1

Vo foyeri budovy „nekonečná veža kníh“, výnimočná inštalácia Idiom slovenského výtvarníka žijúceho v Prahe Mateja Kréna (1958 Bratislava).

REŠTAURÁCIA „U DVOU SLOVÁKŮ“ TÝNSKÁ 632/10, 110 00 PRAHA-STARÉ MĚSTO Slovenská reštaurácia.

DIVADLO BEZ ZÁBRADLÍ JUNGMANNOVA 31, PRAHA 1 Miesto konania festivalu slovenského divadla

DIVADLO KALICH JUNGMANNOVA 9, PRAHA 1 Miesto konania festivalu slovenského divadla

NOSTICKÝ PALÁC MALTÉZSKÉ NÁM. 1, PRAHA 1

Sídlo Ministerstva kultúry ČR, miesto konania tradičných Slovenských salónov, vyhlásení výsledkov Literárnej súťaže Jána Kollára a ďalších slovenských akcií.

SOCHA JÁNOŠÍKA PRED BÝVALÝM HOTELOM PAULÍNY HORÁČKOVA 1096/3, PRAHA 4 – PANKRÁC

Do roku 2010 fungujúci reštaurácia so slovenskou kuchyňou a hotel. Pred objektom päťmetrové rezbárske vyobrazenie Jánošíka.

SLOVENSKÁ KOLIBA JAVORNÍK ŽUFANOVA 1241/74, PRAHA 6 – ŘEPY

Klasická slovenská koliba na pražskom sídlisku.

SLOVENSKÁ REŠTAURÁCIA U KRBU NITRANSKÁ 9, PRAHA 3 – VINOHRADY

Slovenská reštaurácia

POSEZENÍ U ČIRINY NAVRÁTILOVA 6, PRAHA 1

Reštaurácia slovenskej kuchárky Ireny (Čiriny) Košíkovej, bývalej osobnej kuchárky prezidenta Václava Havla, autorky kuchárskych kníh a známej z televíznych obrazoviek.

tvorba

SOM ANESTEZIOLOG A SOM SPISOVATELKA

„Virtuálny svet sa im zdal pritesný. Dnes sa moje blogy presunuli z virtuálneho sveta do sveta trojrozmerného. Vydavateľstvo Hladohlás (Pavel Hírax Baričák) vydalo knihu mojich blogov s názvom Vlasy dupkom,“ napísala Lubomíra Romanová. Kde? Pochopiteľne na blogu: Romanova.blog.sme.sk.

Blogy Lubomíry Romanovej číta celé Slovensko jedným dychom. Možno preto, že nie sú vymyslené, ale ide o skutočné prípady, ktoré sa stali počas jej služieb v nemocnici. Ale možno práve preto, že pri ich čítaní si každý vnímavý čitateľ uvedomí, čo všetko má, pretože my, Slováci, sme experti na necenenie si toho, čo máme. Stále sa za niečím pachtíme, neustále nám niečo chýba. A keď príde choroba či úraz, sme schopní prosiť aj Boha (ktorého sme pred časom zavrhlí), aby sa vrátil včerajší deň, keď sme boli ešte zdraví. Vtedy ide zrazu všetko bokom a nám dochádza, že sme nahraditeľní, peňazí je dosť, len aby to zdravíčko bolo.

Táto kniha vás nielen pobaví, ale aj poučí o tom, čo je kritický stav alebo umelý spánok. Lubomíra Romanová je totiž anestéziologička (živí sa spánkom) a jej práca, to sú hodiny zdanlivej nudy a minúty hrôzy. Pár momentov, kedy strieka krv, čelá doktorov sa potia, chirurgické nástroje sa mihajú rýchlosťou blesku pod žiarou svetiel, ľudské duše odchádzajú, ale sa aj bez neurčeného systému vracajú do tela, ponúka cez slová aj vám. Sú to najľudskejšie príbehy, aké môže napísať len sám život. Verte, keď dočítate túto knihu, za všetko poďakujete. Sami. V duchu.

Knihu sme pokrstili aj v Prahe, v Slovensko-českom ART klube. Presnejšie pokrstili ju dvaja kolegovia – primári. Obaja z Motola, obaja známi z liečenia prezidenta Václava Havla, jeden navyše s koreňmi z Prešova, odkiaľ je aj Lubomíra Romanová. Primár chirurgie Pavel Paľko a primárka ARO Martina Pelichovská. A čím? Adrenálnom. Najsilnejším liekom intenzivistu, tou látkou, ktorá nám stavia vlasy dupkom. Zaspievala Katka Koščová za sprievodu Daniela Špinera.

Vladimír Skalský

Z KNIHY VLASY DUPKOM

LUBOMÍRA ROMANOVÁ

SOM ANESTÉZIOLÓG

Spi.

Bojovníci odchádzajú do noci. Je to iba tvoja noc. Spánok bez snov. Bez obrazov a zvukov.

Spi. Pokým sa znova nenarodíš. So stratou, ale bohatší. Chce to len zavrieť oči a uvidieť more, čajky a súmrak.

Spi. Kúsok tvojho tela opravujeme, tvoje zdravie a tvoj život je v našej rézii.

Spi, odkráčaj na chvíľu do ticha, vzdial sa do snov, aby si zvládol, netrpel, nekvílil, vydržal. Potichu roztočíme ruletu, guľôčka bude poskakovať po okienkach s číslami v tvojom záujme.

Spi. Sme tu preto, aby sme ti udelili milosrdný spánok. A ticho. Prenikavejšie než akákoľvek hudobná skladba. Sme tu aj preto, aby sme ti utreli pot a slzy, ktoré ti vyhrkli, pretože sa dobrovoľne vydávaš do neznáma. Nám, cudzím ľuďom, si odovzdal svoje telo, život, svoje tajomstvá, tak ľahko, ako chladným trezorom zveríme svoje najdrahšie a najtajnejšie veci.

Spiš.

Ležíš naznak. Bledá prázdna tvár, nikde nie je náznak, že ťa niečo bolí, že trpíš. Som pri tebe, aby som ťa podržala. Ovila som ťa káblami, hadičkami, ktoré snímajú známky živej sily a privádzajú roztoky, lieky a živiny.

Spiš. Neboj sa. Na to som tu ja, aby som sa o teba bála. Držím ťa, som ako most cez rozbúrenú rieku, na ktorého konci vyjdeš zdravší, silnejší a múdrejší. Som tvoj most.

Spiš a ja za teba dýcham, chránim plameň tvojej sviečky pred nočnými motýľmi a ich samovražedným obradom. Obaja mlčíme a muži s nožmi rozkladajú tvoje orgány, aby znova poskladali funkčnejšie a účinnejšie puzzle tela.

Spiš. Ja viem, že život je dlhý ako plameň sviečky a krátky ako tanec tmavého motýľa. Prikvapávam ti do žíl magické kvapky, ktoré prehľbujú spánok, uvoľňujú svaly a zaručujú bezbolestnosť. Strážim tvoje srdce, ktoré preháňa cez pľúca krv ako šál opojený červeným vínom, aby zaistil pre každú bunku tela, zakončenie nervu, snopec svalového vlákna omamný dúšok kyslíka.

Zobud sa.

Otvor oči a dýchaj. Len bohovia prežívajú také sladké prekvapenia. Žiješ, prespal si, prežil svoju noc a operáciu. Zobudil si sa bohatší.

Zobuď sa, si unavený, viem, ale si tu stále, nikam si neodišiel. Držím ťa za ruku už chvíľu, hoci nie si malý chlapec. O chvíľu sa mi otočíš chrbtom, nebudem ani len spomienkou v tvojom svete. Prešli sme spolu cez most. Dýchaj a mlč, pomaly sa v tebe rozlieva teplá rieka, príval energie, ozýva sa bolesť. Preder sa cez čierňavu v očiach, cez príboj v hlave, operácia sa podarila, ty si ju prespal. Ja som ti darovala spánok ako kvapky rosy na koberec z trávy.

Anestéziológ je kvalifikovaný lekár, ktorý uspáva ľudí počas operácie. Som anestéziológ a živím sa spánkom.

VLASY DUPKOM

Poznáte ten pocit, že srdce máte obalené ľadovou triesťou? Poznáte to, keď vám hrôza lezie po tele ako tisícky maličkých pavúkov? Poznáte ten vzdúvajúci sa pocit v hrdle, ktorý sa prediera von a môžete ho zo seba vydať len panickým vreskom? Môžete to tak cítiť, ale nik to nesmie poznať.

Maličký človečik s nádorom pod jazykom. Vyžaduje si operáciu v dutine ústnej. Po zabezpečení dýchacích ciest intubáciou, to je zavedenie plastovej trubičky cez nos alebo ústa do hrtanu, treba telo okrem operačného poľa pozakryvať. Celá hlavička sa zabalí do sterilných rúšok. V strede je otvor, cez ktorý vytŕča jazyk a pod ním nádor. Nevidíme svoju intubačnú rúrku ani koniec hadíc, ktoré sa na ňu napájajú. Jeden asistent vyťahuje jazyk, druhý roztvára ústa a odsáva krv, operatér pripravuje. Okolo jazyka pribúdajú peány a krvavá škvrna sa plazivo rozširuje. Pohyby sa zrýchlia, ruky sa zrazu mihajú, hrčí odsávačka, pokriky lietajú medzi inštrumentárkou a operatórom. Pohyby sú trhané, je ich priveľa. Vzápätí zistíme, že okrem modrého opuchnutého jazyka a valiacej sa krvi z úst na monitore zmizla krivka, ktorá ukazuje, že dýchacie cesty sú správne zabezpečené. To už sa skláňame nad operačnú ranu – ústa, odsúvame spleť rúk, nitiek a visiach peánov. Kričíme, aby nás pustili, že dieťa pri svojej aktivite extubovali. Nedýcha! V ústach je krv. Veľa krvi! Zateká do dýchacích ciest, upcháva ich. A takto môžu ľudia umrieť.

Poznáte ten pocit, že sa vám zastavilo srdce a neviete sa nadýchnuť? Hrôza a panika pôsobia tak, že sa nevládzete pohnúť, že ste skameneli, že mozog uschol. V tej chvíli ste jediní, ktorí to môžu a musia vykonať, vyriešiť. Odsávame krv, lepí všetko, nástroje, laryngoskop, ruky, odsávacie katétre, strieka nám do tváre, do očí, na šaty. A tečie... Aj čas tečie. A kyslík sa nedostáva do pľúc, ani tam, kde ho treba. Ani nikde inde v zmesi krvi, rúrok, buniek. Okysličujeme vesmír. Maličké tielko modrie.

V červenom jazierku sa objavajú malé bublinky a zrazu v tej najčernejšej chvíli je tam dierka – vchod do hrtanu – veľká štyri milimetre. Nádej. Dierka, ktorú hľadáme. Nie hneď, ale predsa len sa nám podarí intubácia. Dýchame, vtláčame kyslík do pľúc. Odsávame krv z dýchacích ciest, očistíme ich, prepláchneme. Tielko ružovie, srdiečko pracuje, ani nezastalo.

Čierne sekundy trvali celú večnosť, nebolo ich kriticky veľa. Zistíme, že sa nenapáchalo veľa škôd. Našťastie. Po príslušnej liečbe a manévroch sú dýchacie zvuky normálne, dýchacie cesty voľné. Operatér sa vráti z kúta operačnej sály a hundre, že sa mu pomotali nitky a peány. Krvácanie zastaví, po chvíli oddelí nádor a operácia končí. Dieta sa preberá, vykašle ešte trochu krvi, volá mamu, pýta sa, prečo má taký veľký jazyk. Nám sa podlamujú nohy. Tielko aj košele máme mokré. Lenže dnes operačný program ešte nekončí.

Moja práca, to sú hodiny zdanlivej nudy a minúty hrôzy.

SMIECH A PLAČ

Až vtedy, keď sa naučíme, čomu sa smiať môžeme a čomu neslobodno, staneme sa múdrymi a dospelými.

V jednej službe ma zavolali veľmi urgentne na pôrodnú sálu, lebo sa rodička začala dusiť. Bežali sme so sestričkou do druhého pavilónu, kde gynekológia sídlila, ešte sme sa aj šmykali, popadali na lade, ale nehladeli sme na malý úraz, utekali sme. Prileteli sme v ústrety katastrofe. Rodička, to sú zvyčajne dva životy. Oba viseli na tenkom, pretenkom vlásku. Matka zomierala na masívnu embóliu plodovou vodou. Pri tejto príhode sa zomiera. Zomiera veľmi rýchlo, lebo krvný obeh sa zastaví, hoci srdce má silu a jeho elektrická aktivita funguje. Plodová voda sa dostane do pľúcneho obehu a pacientka reaguje kolapsom, šokom, nepravidelnou srdcovou činnosťou a zastavením srdca. Ak aj prežije prvú fázu, nastáva komplikácia s krváčovými prejavmi a pokračuje s nezastaviteľným, život ohrozujúcim krvácaním.

Pri príchode sme to uvideli. Na pôrodnej sále sa v krčoch z nedostatku kyslíka zmietala modrá mladá žena. Pôrodník a sestričky ju oživovali. Prevzali sme iniciatívu, pacientku zaintubovali a začali veľmi energicky resuscitovať ešte stále farchavú ženu. Diagnóza a prognóza bola jasná, odmietali sme sa vzdať, jej srdce prešlo fázou nepravidelnej činnosti. Zastavilo sa.

Čo ten druhý život? Ešte stále masírujú srdce, sme sa premiestňovali na operačnú sálu. Behom, postel sa kĺzala po umytej dlážke, my tiež, infúzie, ktoré sme držali vo vystretých rukách, cinkali, prevracali sa, jeden lekár kľačal na posteli a za jazdy masíroval srdce, ostatní sme robili, čo bolo treba a ešte o trochu viac. Prevážali sme ju, aby sa zachránilo aspoň dieťa. Aj keď okolnosti boli nepriaznivé, podarilo sa veľmi rýchlo urobiť cisársky rez. A dieťa? Ďalšia resuscitácia, ale to už riešili neonatológovia. Po uvoľnení tlaku maternice na cievy v bruchu ženy, pri našej neutíchajúcej resuscitačnej činnosti, sa akcia srdca znovu obnovila. S nádejou a novou energiou sme sa púšťali do ďalšej masáže, ale všetko, čo sa udialo so srdcom a obehom, bolo prechodné. Aj lekár z novorodeneckého bezmocne rozhodil rukami. Odnášal z operačky malý balíček zabalený v zelenom rúšku.

Zdecimovaní, vyčerpaní, so stiahnutým hrdlom, slzami na lícach sme

vyisovali potrebné papiere. Nik nehovoril, sestričky posmrkávali, ja som cítila nekonečnú únavu a nekonečný strach a hrôzu... bezmocnosť, uzlík v hrdle. Pôrodník otváral a zatváral päste, v očiach mal všetko... vražednú zlosť, plakal.

Keď sme sa vracali, zašli sme na pôrodnú sálu, kde sme si nechali biele haleny. Strašné, erárne, pichľavé a hrubé kabáty, v ktorých v zime chodíme medzi pavilónmi nemocnice.

Vo chvíli, keď sme tam doplazili, svetlom zaliatu sálu preťal výkrik novorodenca, ktorý práve vykukol na svet. Zašermoval rúčkami v rukách pôrodníka a vreštal na svet, ako výzva všetkým, ktorí zapochybovali o tom, či sa zem ešte točí. Pokojná mamička Rómka sa nezúčastnene dívala do stropu.

- No, ako sa bude volať chlapec? – rázne sa opýtala pôrodná asistentka.
- Ta, znam ja?
- No, veď ste museli rozmýšľať o mene.
- Ta, vy povice, šestričko.
- Peter alebo Pavol.
- Petra i Pavla mam.
- Jozef.
- Teho tiž mam.
- Tak, dajte exotické. Nejaké sa vám iste páčia.
- Pačia. Povice dajake, šestričko.
- Čo Charlie?
- I Čarleho mam... Ta, dajce po doktorovi. Pan doktor, jak še volace?
- Chovanec.
- Ta, naj budze Chovanec.

Ten uzlík, čo som mala v hrdle a nedovolil mi rozprávať, plakať, sa rozplietol. Plakala som, smiala som sa? Bolo to dusiace, hrozné, ulavujúce, bolelo to a pomáhalo. Stále neviem, čomu sa smiať možno a čomu nie.

MARIENKA

Zaistenie dýchacích ciest je jeden z najvážnejších momentov celkovej anestézie. Ak to nepôjde? Bude zle-nedobre.

V čerstvej tuhej helmovitej trvalej v nemocnici musíš dobre vyzerat! Ktovie, či neumrieš, a ako ťa do truhly uložia? Polonahá, malá a tučná, prikrytá erárnym plášťom ležala Marienka v čakacej miestnosti pred operáciou. Veľmi sa bála. Jaj! Lenže ten žľčník, dost už ju natrápil. Už pred dvoma rokmi povedali – operovať.

- Kde? Na operáciu? Ani náhodou, aby zomrela?

Teraz je tu pred operačnou sálou a veľmi, veľmi sa bojí. Marienka mala žľčníkové kamene, pestovala si ich dlho. V poslednej dobe sa tak často zvíjala v záchvate, že už aj muž povedal:

- Ta, kto še ma na toto kukac! Daj sebe ho vyrezac! Budze, jak budze.

Marienka muža počúvla. Nerada, so strachom, ale išla. Pred operáciou zistili, že hoci vyzerá ako krv a mlieko, nie je zdravá. Vysoký tlak, cukrovka, srdce nezdravé, vysoké tuky, cievy na figu.

– Šak celý život som tustá, čo tak vymýšľajú? Nechaj doktorov, nech hľadajú, hneď máš ďalšie choroby! Aký mám problém? Nemôžem jesť.

Malá, s krátkym krkom, choré srdce, cukrovka.

Vysoký tlak po premedikácii klesol na prijateľné hodnoty. Riziková pacientka. Anestéziológ mal problém so zaistením dýchacích ciest, s intubáciou. Na pomoc si zavolať druhého anestéziológa. Nešlo to! Nevedeli zasunúť kanylu do priedušnice. Po opakovaných pokusoch už za Marienku nevedeli dýchať ani cez tvárovú masku. Nedarilo sa a nepodarilo.

Zabezpečenie dýchacích ciest počas anestézie je kľúčová úloha anestéziológa pri uvádzaní pacienta do spánku. Za bežných okolností je to rutinná záležitosť a darí sa rýchlo, na prvý pokus. Ak má niekto zmenené anatomické pomery, je z toho problém. Veľký problém. Anestéziológ musí byť nachystaný na všetky eventuality. Pomôcky na zaistenie dýchacích ciest sú dnes naozaj dômyselné. Nové možnosti sú pestré, stále pribúdajú vylepšenia a riešenia. Anestéziológovia sú školení v ich používaní. Napriek tomu, že všetko máme, je pár pacientov, u ktorých opakovane zlyháme.

Existujú sú dve možnosti. Zobudiť pacienta, odložiť operáciu a pokúsiť sa zasunúť kanylu s bronchoskopom v bdelom stave. A druhá? Občas treba vymyslieť špeciálny postup a alternatívu, ktorá je možná pri anatomických pomeroch pacienta, zodpovedá typu operácie a pacientovmu celkovému stavu.

Ani tak, ani onak to nešlo. Marienka zmodrela. Nielen to. Začalo jej blbnúť srdce. Rozbehlo sa prirýchlo, 120, 180, 200... fibrilácia komôr. Marienku už neuspávali, už ju resuscitovali. V tej kritickej chvíli sa kanylu podarilo zasunúť do priedušnice, Marienkine pľúca naplniť kyslíkom. Lenže srdce sa iba chvelo, nepumpovalo. Defibrilovali ho trikrát, kým sa umúdrilo. Čas bežal a hral proti nej.

Marienka mala infarkt myokardu. K nám ju previezli bez operácie. Čo tam teraz po žĺčníku!

Na rozpustenie a odstránenie zrazeniny, ktorá upcháva koronárnu cievu, sa používa špeciálna liečba. Trombolýza – podanie lieku, ktorý zrazeninu rozpustí, alebo angioplastika – spriechodnenie, vyčistenie cievy. Vtedy, v minulom storočí, sa robila u nás len trombolýza. Marienka ju dostala, cieva sa spriechodnila. Srdce sa umúdrilo, pravidelne a dostatočne sa sťahovalo, ale Marienka ostala v kóme.

– Tak še bala, že umre. S teho ma toten infarkt! Znalá, že može i plano buc, a budze z nej daco? – pýtal sa manžel, ktorý naše vysvetľovanie o obtiažnom zaistení dýchacích ciest ignoroval.

Vysvetlili sme, treba čakať, čas zastavenia obehu nebol dlhý, ale váhavo sme vyslovili:

– Uvidíme.

– Ja reku, že už zahutorim pľac na cintorine, – prehodil.

Marienka sa päť dní pohybovala v rôznych hladinách a dimenziách vesmíru. Muž nad ňou kýval hlavou a podnikal nejaké kroky na cintoríne. Už aj pomník so synmi vyberali, keď sa začala preberať. Vyklula sa z nej usmievavá a veselá pacientka, ktorá sa rýchlo zotavovala a osamostatnila.

Odišla na interné aj domov, žlčník ju momentálne netrápil. Starala sa o muža aj o synov. Po pár týždňoch prišiel muž so stažnosťou.

– Ta ona je dajaka bars vešela, taka nebula. Či tak, či onak, furt še rehoce, ta to z ňu na poražeňe!

„OŠČIČKA“

Aj dobro, aj dobročinnosť často majú málo spoločného, môžu zle vypáliť.

Do rómskej osady prišli nejakí „ľudia od grantov“. Obzerali, mali plno rečí a kdečo sa vypytovali, rozdávali. Deťom cukríky. Janík bol najmenší. Nepretlačil sa, preto aspoň mraučal pri stĺpe. Z nosa mu viseli dve priesvitné sviečky. Darmo poťahoval, viseli. Jedna pani ho zbadala a podala mu keksík – oščičku.

Ten hlúpy obal sa nedal roztrhnúť. Skúsil so malými zúbkami. Ťahal, kmásal. Vyplúval kúsky papiera. Nešlo to! Naštvané škriekal, trhal, hrýzol, sviečky kvapkali, ale obal nie a nie povoliť. Konečne bol keksík von. Zahryzol. Odkiaľsi priletelo zaucho. Väčší brat. Drapol po keksíku. Janík nepustil. Ohó! Ťažko vybojované. Skrútil sa bratovi pomedzi nohy, vyšmykol sa z jeho hmatkajúcej ruky a vliezol do psej búdy.

To je koniec.

Brat od zlosti podpálil psiu búdu a Janíka v nej. Kým ho vytiahli, mal popáleniny na viac ako 90 % plochy tela. Rozsah popálenín sa určuje deviatkovým pravidlom. Hrudník, chrbát, paže, dolné končatiny, tvár a vlasatá časť sa rozdelia na 9% úseky. Tie sa zrátavajú. K rozsahu popálenín sa určuje aj stupeň, hĺbka popálenín. Prvý stupeň popálenia zažil každý. Červená, opuchnutá a boľavá koža. Dvojka sú okrem sčervenania aj pluzgriere, ktoré nesmierne bolia. Tretí stupeň – koža vyzerá ako vosk, ako dobiela uvarené mäso. Je to nekróza. Spálené sú koža, svaly, nervy a cievy. Tieto popáleniny už nebolia. To neplatí o ich okolí, popálenie môže byť nerovnomerné. Štvrtý stupeň popálenín je zuhoľnatenie.

Janík mal na tej obrovskej ploche popáleniny tretieho až štvrtého stupňa. Pár pluzgierov na čele, zuhoľnatené ruky, nohy, prsty. Popálené mal dýchacie cesty. Bol v šoku. Nielen pre dieťa je takýto stav nezlúčiteľný so životom.

Janíka napriek všetkému priviezli pri vedomí. Tenučko plakal, spálenými perami šepkal:

– Kde je môj apa? Kde je moja oščička?

Apa došiel. Chlap ako hrom. Ticho stál a neveriaco pozeral na zuhoľnatené končatiny. Mračil sa. Prehovoril:

- Ta to ňe muj, inakši vipatra.
- Apa, kde je moja oščička? – ozval sa Janík.

Apa vyvalil oči, spoznal hlas a potom klesol na kolená a zanariekal. Došla mama a ďalší príbuzní. Kvíľili a plakali. Potom plakali a kvíľili pred dverami oddelenia.

My sme sa mordovali s Janíkom, do spálených ciev nemožno zaviesť ihlu, ale do centrálnej žily (hornej dutej žily) sme vpichli katéter. Kvôli popáleninovému šoku sme podali veľké množstvo infúzných roztokov, ľudskú plazmu, analgetiká. Uspali sme ho. Napojili na dýchací prístroj. Nestáli sme so založenými rukami, ale vedeli sme, že je to márne. Čakali sme to, čo nevyhnutne príde.

Najprv prišiel apa a doniesol keksík – oščičku. Príbuzní a známi na chodbe pozbierali peniaze, čo mali pri sebe, a kúpili. Vošli na izbu a apa ju položil na vankúš.

Potom... a to je strašné, vyšla z malého nosa hlísta.

V tej chvíli sa všetko zmiešalo, rodičia, príbuzní a naše sestričky začali plakať a kričať, fikať a smrkať, kvíľiť a vykrikovať. Jedni chceli lynčovať, druhí upratovať, tretí utekať, nariekať a kvíľiť, ďalší ošetrovať a iní robiť v tom zmatku poriadok.

Chlapec so svojou oščičkou sa od nich, od nás potichu oddelil.

MY, MYDLO, UMÝVAŤ

Čistota pol života a špina celý. Umývanie je účinná liečba kriticky chorých pacientov.

Julo, zvaný Kenderica, smrdel. Bol to jeho životný názor alebo sa mu nechcelo umývať? Ktovie, ale smrdel, páchol, čpel. Bolo to strašné, hnusné, príšerné, slovom grc. Kenderica dostal epileptický záchvat, odpadol na ulici, povracal sa, niečo vdýchol, aj to, čo predtým vypil, a v kóme sa dostal do nemocnice. Pri CT vyšetrení prestal dýchať, alebo lepšie povedané, občas prestával dýchať. Ak pacient nedýcha, šup s ním na ARO.

Pri príchode Jula sprevádzal príšerný puch – zmes moču, špiny, zvratkov a alkoholu. Z košeľe mu čosi padalo, z nohavíc niečo tieklo. Smrdel, páchol, béé. Sestričky a doktorov napínalo a jedna urobila grc.

Smrdíš? Šup s tebou do sprchy. Dievčatá v maskách a rukaviciach, ozdobené modrými igelitovými zásterkami a hnedými kefami na podlahu aj s jemnejšími bielymi kefkami najprv postříhali z Kendericu šaty, potom drhli špinu. V troch vodách ho omyli, spotrebovali erárne zásoby telového šampónu, ak by mali flexku, aj nechty by ostrihali. Keď vyšli s Julom zo sprchy, smrdel. Nielen smrdel, aj rozprával a bránil sa, že kto to kedy videl, chorého človeka kúpať. Už neprestával dýchať.

Ráno pred vizitou Julo zanovito zastával svoj životný názor a smrdel, páchol, čpel. Sestričky nelenili. Šup s ním do sprchy. Tu sa konečne našiel jeden šampón, ktorý životné názory Kendericu umlčal. Službu mal aj jeden odvážny muž s ostrými nožnicami, ktorý ostrihal nechty na nohách a rukách.

Na vizite bol Julo ako každý iný. Čistý. Nevoňal, ale ani nepáchol, prekvapene si obzeral biele ruky a čisté nechty a dožadoval sa svojho práva.

– Preložte ma inde, kde len chcete, aj na psychiatriu, tu sa mi nepáči. Tu ma stále kúpu, –žobral.

Majo bol motorkár. V nedeľu sa trochu potrudzil a pri dvíhaní nosa motorky spadol aj s oceľovým tátošom na chrbát. Okrem zlomeného zápästia mu motorka rozbila nos a zlomila čelust. Majo spadol na kopy uhliu, prachu a hliny. To mu zachránilo život.

Odviezli ho do okresnej nemocnice, kde ho ošetrili, zasádzali a uložili na posteľ. Vyzeral ako čert. Na druhý deň, tak ako bol, ho preložili do krajskej. Aj tu ho uložili do čistej postele, ale vzhľadom na znečistenie tela mu nasadili antibiotiká. Potom ho poslali na CT a vozili na iné vyšetrenia, až Maja chytil amok, že už to nevydrží, ak sa ho niekto dotkne, zabije. Vreštal ako pavčiak, hulákal nadávky a so sadrou na ruke sa rozháňal a bol by zmlátil, keby sa niekto dotkol. Kto umlčí agresívneho chlapa? Čierneho od uhoľného prachu, špinavého, v podriapanej košeli, s nechtami špinavými a zanesenými, akoby pracoval a doloval v uhoľnej bani.

Tí to zvládnu, na ARO ho uspia. Priviezli ho na posteli. Postelne plachty boli už čierne, z perín svietila iba bielo-sivá sadra, spod ktorej padali kusy blata. Majo putoval do sprchy. Ešte chvíľu vykrikoval, ale keď zistil, že oči otvoriť môže (mal ich zlepené od krvi a špiny), že dokonca lepšie počuje, uši mal zapchané zrazenou krvou, pomaličky sa upokojil. Spod čierneho nánosu zrazu vykukol chlapec, ktorý ešte hundral, že tá blondína, čo mu kefkou drhla ruku, je sviňa, ale stačil jeden náš ostrý výrok, aby čušal, a Majo vyfučal. Keď prišlo konzílium, svojho agresívneho pacienta nenašlo.

Majo nepotreboval anestéziu. Spal spánkom spravodlivých, ako sa spí po výdatnom očistnom kúpeli. Chodili konziliári, chodili a hľadali. – A dávajte mu antibiotiká! Lebo sme si všimli, že vy ich nedávate, hoci by ste mali, –presviedčali nás.

– My na špinu dávame mydlo a vodu. Je to lacnejšie a účinnejšie.

KRV A SNEH

V bielej tme postupovala avia, najrýchlejšie auto na Slovensku, vždy ide prvá a za ňou kolóna ostatných, krokom. Darmo mala na sebe znaky Rýchlej zdravotníckej pomoci, nebola rýchla. Po klopených zákrutách, hore kopcom, ubitý sneh a vrstvy ľadu, inak sa nedalo.

10. január 1990. Opakované volania, že „babe plano, odpaduje“ na linku 155, prinútili posádku vtedy najlepšie vybaveného a najpriestrannejšieho záchranného vozidla vyštartovať. Štart sa podaril, bol skorý január a cestári pripravení na zimu. Ako vždy. Po nemocničnú bránu bolo posypané, ale potom už len sneh, ľad, záveje. Žiadna chemická snehová kaša. Problémy sa začali v meste, avia sa šmýkala, ešteže sme húkali.

Autá spomaľovali a kĺzali sa. V stúpaní k malej dedine sa situácia komplikovala. Sanitka sa ako primabalerína točila a vozila od jedného kraja cesty k druhému. Šofér nadával, záchranár sa modlil a ja som mala zaseknutý jazyk... a vôbec všetko. Takto začal jeden z mojich prvých výjazdov za záchranou života.

Nič nehovoriace údaje. Bohvie, čo babe je, či infarkt, cievná príhoda, či je jej zle od žalúdka, či si vypila, či už umiera, alebo sa len chystá, alebo ju nájdeme po smrti. Ak sa rýchlo a včas nedostaneme tam, kam treba... Hmm! V tomto aute a na tejto ceste to nedokážeme. Dofrasa!

Dispečerka už trikrát urguje, že „babe ozaj bars plano, už aj octom ju čuchajú.“ Dedina na konci sveta, kde sa muchy obracajú, vysoko v lese, opustená, cesta k nej kľukatá, úzka, neočistená ako k zakliatemu hradu.

Vysielačka stíchla, biela tma. Občas iba tmavé kmene stromov sa vynoria nebezpečne blízko predného skla. Cez bočné okienko vpravo vidno strž. Vľavo bielo, husto bielo. Sneh, ľad, ticho a srieň. Len zábradlie nás oddelilo od pádu. Šofér začal cúvať a záchranár ho dirigoval, potom mu nadával, šofér fňukal od strachu. Auto hučalo, smrdelo, bola strašná zima, tma nabielo a nikde nikto.

Dvaja bezradní chlapi, skrížené nemotorné auto. A ja – nemožná, hlúpa, neskúsená. Ktovie, čo je s babou... V dedine ticho.

Keď sme vhučali na námestie, začali zvonit zvony. Domy sa vynárali po stranách ulice, spoza bieleho mantinelu. Biela snehová stena, veľmi blízko nás. Blízko nášho záchranného auta. Konečne sme našli číslo. Prisámveru! Na dvore hmla, červený sneh, kaluže krvi. Opatrne našlapujeme. Dvere do domu dokorán otvorené. Zima. Na chodbe sedí baba.

– Joj, plano mi. Dze sce? Už som aj penicilin vžala a nič nepomaha, – vzdychá.

– A čo vám vlastne je?

Baba sedí. Neumiera, otiera si čelo. Všade je para a sivý smrad. Cítiť krv, ocot, vnútornosti. Na dlážke v obývačke je igelit. Krvavé škvrny a pariace sa kusy mäsa. Zabíjačka.

– Co mi? Plano! Šag ja nemožem na krev kukac a vidzice, keľo jej jest!

Vyhorenosť

Nosíme v sebe bremeno
čierneho kocúra
Nič-ó-mena.

Keď sa v nás natiahne,
je dlhší ako tieň
v podvečernej ulici.
Keď prebehne cez srdce,
pichne pazúrom bez výstrahy.
Pol strojenej tváre – maska.
A druhá polovica?
Bielučká a bezpohlavná!
Smútočný výraz míma,
šklab v rade žltých zúbkov
a nôžky do ó,
čo šliapu potajme
k nezjavenému cieľu.

Hmatkáme v bubline vzduchu
so šepotom za chrptom
... a spotvorení.
Privráva sa z hĺbky:
„Moja drahá šelma!“
Odbíjam:
„Môj drahý špás,
maškara bez istiny!“

Nič nezmôžeme:
Kde nič nie je,
ani čert neberie.

Nová paradigma

Smrť umiera...
Nie je to,
čo si ľudia myslia,
že je.

Mladá, rozviata a vytešená
ako neviestka
– z plynutia iného času
vlastného umierania.

Smrť zabúda
po skonaní,
že bola svojou smrťou.

Pole sa vyčistí
do perleťovej žiary.
Kráča si vo vlnách
žltého obilia
pod jasným svetlom
ako v hollywoodskom filme.

A jemným nechtíkom
ukazuje
na zbúrané hradby minulosti,
ktorej nám už netreba.

Smrť umiera...
Niet jej.

Signály

Tichá izba,
mŕtve muchy v kúte,
mrznúci dážd' na rímse.
Pod dverami spí šteňa.
Vo sne počuje
ozveny brechania
všetkých druhov svorky,
čo sa vytratili
kdesi dávno
– z minulosti.

Dnes sú len stopami
v omietke rohov,
v temnote kútov,
signálmi
v kôre stromov
a pozdravmi
v rozhrabanej vrstve hlíny.
Tej,
čo nás všetkých privinie
– bez rozdielu.

...keď všetky izby
budú naozaj
celkom tiché
a za sklom
padnuté muchy
s nehybnými krídlami
a v rohu izby
klbko spomienok,
odviatech prievanom.

Dych

Ponorím prsty
do kožúška zvieratka
s teplým dychom.

Driemeš vo mne,
tichá radosť,
bez výkriku a jasia.

Len tak si tu prebývaš
za hrudnou kosťou
– ako dych,
ktorý ešte neustal.

Zamestnávaš ma,
nádherná podaromnica,
ako poletujúci sneh
osirelých medvedíkov.

Tak rada s tebou pijem kávu

Listuješ,
driemeš,
prstami naznačuješ,
mackáš.

A hreješ,
milý,
ako vatrička priateľstva.

V línii tenkého zápätia
cítim nežnosť,
v sekvencii pohybu
pokoj,
v jamke líca
rozvahu,
v kolese svitaní
a stmievaní
vlastnú stopu.
Pretína klenbu
prísľubom
vernosti.

Tak rada s tebou
pijem kávu.

Rúcanie

Tak ohluchnúť
v huku motorových píl.
Tak sa rozomlieť v ničotnosť
ako semeno pod kosačkou trávy.

Tak necítiť
zhorenisko podpaľačov.

Tak oslepnúť
v žiari laserovej show.

A neprebudiť sa viac
za dunenia

tuningovaných áut.

A zadusiť sa
– priehrštím
a plytvaním.

S. 2002

VÝLET SO SESTRIČKOU

ETELA FARKAŠOVÁ

Byť veľkou sestrou staršej sestričky nie je ľahké, nikdy nebolo, a nie je ani teraz, možno teraz najmenej, byť veľkou, rozhodujúcou a zodpovednou, v každom okamihu, v každej situácii, nezmeniteľne, občas ma vedomie tej nezmeniteľnosti ťaží ako obrovské bremeno, ktorého sa nikdy nezbavím, občas ma okráda aj o poslednú kvapku radosti, s ktorou by sa človek mohol prebúdzat do nového rána, vykročiť s ňou do dňa, ten napokon pôjde nezávisle od mojich pocitov vyšliapanou cestou, poháňaný zotrvačnosťou, návykmi, a najmä zmyslom pre povinnosť, vštepovali mi ho od najútlejšieho detstva, neuniknem mu, akokoľvek by som sa pokúšala, niekedy sa ma zmocní takmer neprekonateľná chuť na vzburu, aspoň takú celkom malú vzburu, no v našej situácii niet rozdielu medzi veľkou a malou, je tu deň s povinnosťami, so zodpovednosťou, a ty, či sa ti to páči alebo nie, musíš ním kráčať, brodiť sa, vylúpnuť z neho aspoň pár drobných kúskov, ktoré pripadnú sestričke, darovať ich zo svojho času, možno sa podarí pripraviť jej tým radosť, vyobjíma ťa, rozosmeje sa hlučným, trochu až drsným smiechom, ten dojem drsnosti sa však stratí pri pohľade na jej tvár, mierne pokrčenú, s pootvorenými ústami, s dôverčivými očami, ale možno k nej v ten deň nepodíde ani radosť, ani spokojnosť, možno bude mrzutá, podráždená, nervózna a znervózňujúca aj okolie a jej mrzutosť hodí tiene aj na tvoje deň.

Stojím na zastávke a vyčkávam, či sa konečne nezjaví na schodíkoch električky, či nezakýva z vozňa, keď sa bude približovať k miestu na chodníku, kde postávam už takmer polhodinu, napätá, vyčítajúca si nedostatok opatrnosti, možno na takýto experiment ešte nedozrel čas, pripustím si dokonca myšlienku, že sestričkin čas na takéto veci nikdy nedozreje, len nepodľahnúť panike, že sa po ceste prihodilo niečo mimoriadne: pokazila sa električka a ona musela použiť iný spoj, zmiatlo ju to, narušilo jej aj tak mizivú schopnosť orientovať sa v menej známom priestore, alebo sa jej jednoducho zažiadalo vystúpiť skôr, z obloka vozňa uvidela niečo, čo ju zlákal, vzbudilo zvedavosť, a tak napriek prísnyim zákazom prerušila cestu, odbočila z trasy, ktorú sme predtým spolu dosť dlho nacvičovali, v predstavách sa mi roja desiatky ďalších zdôvodnení, pre ktoré mešká.

Pôvodne sa mi myšlienky uberali iným smerom, plánovala som už dnes na výlete povedať sestričke o ockovej vážnej chorobe, vážnejšej, ako sa na prvý pohľad zdalo, bude ju treba na všetko pomaly, trpezlivo pripraviť, každá zmena ju vyvádza z rovnováhy, nech by bola aj akokoľvek príjemná, ale ak by narušila jej ustálený denný režim, vzbudzuje v nej obavy, už niekoľko dní som

bola odhodlaná začať s prípravou, pomaly, postupne, po malých krokoch, vieš, ocko tu už možno nebude veľmi dlho, hľadala som v mysli slová, akými by bolo možné nadpriať takýto rozhovor, no toto postávanie na zastávke ma zneistilo, začala som zvažovať, či by nebolo múdrejšie ešte nejaký čas počkať, nevyfakať ju predčasne, hoci o predčasnosti nemôže byť ani reči, lekári mi dávajú nanajvyš niekoľko mesiacov, zatiaľ ešte je doma, zatiaľ sa to dá, zvrínené pocity mi nedovoľujú pokojne sa sústrediť na premýšľanie, zneistujúci vnútorný vír nie je pre mňa ničím novým, poznala som ho počas všetkých tých rokov, sama som nevedela, čoho bolo vo mne viac, lásky, ľúlosti alebo odporu, súcitu, občas pokory a občas hnevu a vzdoru, prečo ja, prečo sa také veci dejú u nás, doma sa o nich nehovorilo, nie nahlas, hoci viseli v ovzduší, takmer hmatateľné, poznamenávali, pochopila som, že sú veci, o ktorých možno hovoriť len v duchu, so sebou, tomu ma tiež naučili.

Podobné skúsenosti nie sú až také ojedinelé, výsady, ale aj nevýhody prvorodených, aj to poznamenáva, pretože za všetky roztrhané šaty a zablatené topánky, za hádky a plač, za stratené rukavice a šáliky, odreniny na kolenách a laktoch, za všetko padá vina na nich, starších a rozumnejších, ibaže ja som nebola staršia, prvorodenou bola ona, sestrička, tak som ju volávala od začiatku, tak o nej hovorievala mama, je to tvoja sestrička, a ty sa o ňu musíš starať, predbehla ma s príchodom na svet o necelé dva roky, odkedy sa pamätám, vidím ju vedľa seba, nemotornú postavicku prečnievajúcu nado mnou takmer o hlavu, väčšiu a staršiu, no napriek tomu večne usoplenú, batoliacu sa neistými krokmi, s rozkročenými nohami, medzi ktorými mala poskladanú plienku, s tvárou zababranou od polievky alebo kaše, večne spolu, na detskom ihrisku, na dvore nášho činžiaka, doma pri stole, v kúpeľni, kde mama vydrhla pod sprchou najprv jednu, potom druhú, večer v postieľkach, ktoré stáli tesne vedľa seba a ona, keď už vedela ako-tak chodiť, prichádzala za mnou do mojej, pritúlila sa ku mne, hladkala ma a najradšej zaspávala pri mojom pleci, brala som ju takú, aká bola, nesmiala som sa nad jej komickými ťarbavými pohybmi, nad nesúvislými vetami, nevedela som, že by to mohlo byť inak, že by ona mohla byť iná, myslela som si, že všetky sestričky sú práve takéto, svet, to sme my dve, stále spolu, dokonca ja sama, aj to sme my dve, v pozadí starostlivý, niekedy tichší a unavenejší, inokedy zvučnejší a energetickejší hlas mamy, zriedkavejšie aj otca, dosť pravidelne zasahujú do nášho sveta starí rodičia, občas sa pridávajú rôzne tety, strýkovia, takmer všetci rovnakí v spôsoboch, akými s nami zaobchádzajú, v tóne, akým sa nám prihovárajú, akým na nás hľadia, ako sa nás dotýkajú, sčasti s ľútosťou a účasťou, sčasti so strachom, s odstupom, s úsilím, možno viac nevedomým ako vedomým, zachovať si od nás bezpečnú vzdialenosť, nepriblížiť sa natoľko, aby sa naše postihnutie prenieslo až k nim, aby ich zasiahla naša bolesť, v tom čase tomu ešte nerozumiem, ešte nič neviem o príčinách takého správania, netuším, že sme iní ako väčšina rodín, netuším, že aj detstvo môže byť iné, nielen v tejto ustavičnej sestričkovskej zdvojenosti, závislosti, uzatvorenosti.

Denne si niekoľkokrát telefonujeme, ja volám do rodičovského bytu spravidla ráno a večer, sestrička medzitým vytočí k nám päť, šesť, niekedy aj desať ráz, maminou zásluhou sa pomaly po mnohých pokusoch zbavila strachu z aparátu, spočiatku slúchadlo zlostne hádzala na zem, vythávala z neho šnúru, šliapala po ňom, hnevalo ju, dráždilo, že nevidí ľudí, ktorých hlasy vychádzali z mušle, pre-pre-čo ssa u-krý-va-jú, teraz sa už nebojí, podíde k aparátu a začne telefonovať, tu je Ga-ba, povie na úvod alebo priamo začne rozhovor, mô-žem dnes prísť k te-be? Dnes je už neskoro, hovorím, ale zajtra prídeš, dohodneme sa aj s ockom. Do-zzaj-tra sa mu-sím ešte raz vy-vyspať, to ne-ni ve-la, že? Pravdaže, dozajtra ti to prejde ako nič, čo porábaš? Kí-mim ka-ná-ri-ky, a Mi-ki ne-zo-be, a-si je cho-rý. Aha, Miki, ten žlto-zelený, poviem. Je žl-tý, iba žl-tý, ty si ho a-si ple-tieš s Boj-kom, on má krk do-zze-le-na, vieš, mo-ja? Zachvejem sa zakaždým, keď z jej úst počujem voľakedajší mamin zvrat, obracala sa ním na nás obe, najviac predsa len na staršiu dcéru, teraz musíš najprv dojesť raňajky, vypiť do dna kakao, dobre, moja, alebo inokedy zasa: šnúрку si musíš vťahnuť najprv sem, do tejto dierky, inak si topánku nezaviažeš, vieš, moja? Počuj, Gaba, konečne vyslovím to, na čo sa už dlhšie chystám, zajtra, keď k nám prídeš, pôjdeme na výlet, my dve, v hlase na druhom konci aparátu zaznie radosť, vý-let, a bu-de tam aj zóóó? To ešte uvidíme, ako nám vyjde čas, ale nesmieš sa dlho motať, len čo sa s ockom naraňajkujete, sadneš na električku, veď vieš, na ktorú, ešte si to ráno v telefóne zopakujeme. zóóó (čím je jej radosť väčšia, tým väčšmi predlžuje hlásku, o sa niekedy ťahá takmer donekonečna) pre ňu predstavuje ostrov radosti, vzrušene prechádza od klietky ku klietke, dlho pozoruje zvieratá, potom sa im prihovára, najradšej by ich aj hladkala, ale to jej nedovolím, cestou domov potom uveličene rozpráva o medvedovi, líške a tigrovi, o plazoch a operencoch, ktorých videla, natešená, povedala by som šťastná, chvíľami jej až závidím, stačí zájsť napríklad do zóóó, a v rukách drží kus šťastia.

Začínam byť vážne znepokojená, znervózniem, kde toľko trčí, už tu mala dávno byť, situácia naopak, opakujúca sa niekoľko rokov, sestričkino každodenné postávanie na chodníku neďaleko zastávky v našej starej štvrti, kde sme obe vyrastali, od domu to nebolo ďaleko, mama jej dovoľovala túto jedinú samostatnú vychádzku, stála tam trpezlivo, odovzdané, kým som sa nevrátila z fakulty, často to bol jej jediný program na ten deň, ona so svojou školou bola vtedy už dávno hotová, čakávala ma tam v najsuchších horúčavách, v daždoch a mrznúcom snehu, niekedy sa seminár alebo prednáška pretiahli, Gaba neodišla bezo mňa domov, raz som sa v električke viezla s kolegyňou z ročníka, škorelo ma, že by mala uvidieť, ako sa ku mne potácavo rozbieha sestričkina postava, a tak keď sme sa približovali k našej zastávke, sklonila som hlavu na sedadlo, aby ma zvonka nebolo vidieť, vystúpila som až na ďalšej zastávke, no kútikom oka som ešte stihla zazrieť jej zhrozenú tvár, údes v očiach, neskoro som sa ukryla, zbadala ma, ppre-

čo si ne-vvys-tú-pi-la, opytovala sa ma potom celý večer, tak som sa bá-la, že i-deš nie-kam preč a už sa ne-vrá-tiš, hľupáčik, povedala som jej, prečo by som sa nevracala, veď doma som tu, kde aj ty, si naozaj hľupáčik, ako ti mohlo niečo také napadnúť, jednoducho som sa v električke zarozprávala s kolegyňou a zabudla som vystúpiť, za-bud-la, zopakovala neveriaco, zaliala ma hanba, sama som nechápala, ako som to mohla urobiť, tak veľmi ju vylakat.

Roky bolo všetko stále rovnaké, opakujúce sa rána, dni, večery, pokiaľ len siah pamäť, aj keď len jednej z nás, pamäť tej druhej je na mnohé veci dost nepresná, nespoľahlivá, splývajú v nej príčiny a účinky, vytrácajú sa logické väzby, nádoba, v ktorej sa chaoticky ukladajú potrhané stopy plynúceho času, matné škrvny, neraz nerozpoznateľné, z tej mojej sa vynárajú obrazy, ktoré sú tiež mierne znejasnené, čo ostáva nemenné, je naša neprerušovaná blízkosť, neodlíšenosť, naše prelínania, sme dve, ale sme aj jedno, akési prvotné Jedno, z ktorého sa zatiaľ neodčleňujeme, spoločne si natierame tváre čokoládou alebo namáčame vlasy v pohári s malinovou, spoločne olizujeme z chleba nátierku, ale dosť často sa spolu aj bijeme, sáčeme do seba, škrabeme sa, kváčeme za vlasy, najhoršie na tom je, že sestričkine výpady sú často neočakávané, nevypočítateľné, zaútočí bez upozornenia, bez najmenej výstrahy, bijeme sa najmä pre hračky, radšej ich dolámeme a pokazíme, akoby sme ich mali prenechať tej druhej, bije sa najmä sestrička, v bitke je niekedy tvrdá, neúprosná, napokon, fyzicky je silnejšia, aj keď si niekedy len ťažko udrží rovnováhu, udrieť vie, ja sa tiež nemienim dávať na ústup, vraciam údery, kopance, škrabance, skrotí nás len mamin príchod, krik, zauchá, plač, zauchá dostávam takmer výlučne ja, mala by som mať viac rozumu, to by teda odo mňa celkom iste očakávala, ale ako vidí, márne, hovorí mama a hnev sa v nej mieša s rezignáciou, celkom márne, je z nás sklamaná, aj to povie, unavená, my dve potom plačeme, spoločne, sestrička ešte o niečo hlasnejšie, hlas má už vtedy hrubý, drapľavý, akoby si ho niekde oškrela, akoby v hrdle nosila ostré kamienky, ktoré jej ho odierajú.

Iné deti vídam len zriedka, počas prechádzok na ulici, pri krátkych zastaveniach v parku, na návštevách, ktoré k nám niekedy zavítajú alebo ku ktorým zavítame raz za čas my, nechýbajú mi alebo o tom neviem, že by mi chýbali, nevedomujem si to, dlho som si to nevedomovala, až neskôr, to som už chodila do školy, som sa začala búriť, porovnávala som sa so spolužiačkami, boli celkom iné ako ja, smelšie, zdalo sa mi, že aj oveľa múdrejšie, mali záľuby, aké som ja nepoznala, zážitky, o akých som nikdy nepočula, zatúžila som, aby sa so mnou priatelili, veľmi som chcela, aby mi boli priateľkami, a čím viac som sa usilovala o zblíženie s nimi, tým viac som zanevrela na sestričku, už som sa s ňou nechcela hrať ani chodiť na prechádzky, najlepšie som sa cítila mimo domu, tam, kde som nebola v jej dosahu, v dosahu jej nahnevanej tváre, hrozivo natiahnutých rúk, keď mi mama občas dovolila, chodila som sa hrať domov k priateľkám, ale

ich som nepozývala k nám, hanbila som sa za večné, usoplené, farebné decko, ktoré bolo ešte vždy o hlavu vyššie ako ja, ale nezvládalo vypovedať zložitejšie slová a zlepíť rozumnú vetu, najradšej by som bola zatajila, že vôbec existuje, zdalo sa mi, že jej podoba očiernuje aj moju existenciu, nenávidela som ju, z celej duše, sestričku, raz, keď predsa len prišla jedna kamarátka k nám, bola som po operácii mandlí a ona mi prišla ukázať, čo sme v škole preberali, sa sestrička parádne predviedla, hoci mala zakázané rušiť nás, každú chvíľu pribehla do izby, kde som ležala a silou-mocou si chcela lahnúť ku mne, odháňala som ju, ale ona len vystierala ruky, škrabala sa na pelast, daj už pokoj, zahriakla som ju, hoci niekedy, keď sme boli samy dve, som ešte občas strpela, aby sa večer pred spaním v posteli ku mne pritúlila, obľápala ma, nevedela si od toho odvyknúť, daj už konečne pokoj a zmizni, povedala som príkro, a ona sa stiahla, žiarliaca na kamarátku, dotknutá, urazená sa zložila na koberec pri posteli, stúlila do kľbka, ale veď ty nie si psík, napomenula ju kamarátka, a jej nebolo viac treba, haf-haf, rozbrechala sa a kamarátka sa zasmiala, pobavene, ale aj rozpačito, haf-haf, ozýva sa hlasnejšie, naliehavejšie, teraz ju už nik neprekričí, nezastaví, tak silne sa vžila do pozície pudlíka, tie má najradšej, veľkých psov sa bojí, ale pudlíka by veľmi chcela mať, žobroní, chce ho dostať do daru k narodeninám, občas sa správa, akoby ho už mala v rukách, akoby hladila jeho jemnučkú, mäkkú srst, na tvári má blažený výraz a zasnene opakuje, pud-lo Čmud-lo, Ga-bin Čmud-lo, len čo kamarátka odíde, pustím sa do nej, hreším ju a hovorím, ako veľmi sa za ňu hanbím, poviem to mame, ale tá len unavene mávne rukou, tak už na to zabudni, na tom sa nič nezmení, hovorí mi, o to väčšmi sa zlostím, najradšej by som sestričku stĺkla, kričím na ňu, a ona sa zase stúli do kľbka, haf-haf, šteká, no teraz akosi mäkšie, upiera na mňa oči plné oddanosti, haf, Ga-ba je tvoje psíček, hovorí, tvoje Čmud-lo, haf.

Nenávisť som začala pociťovať aj k mame, ako mohla dopustiť, že moje detstvo sa odohrávalo v uzavretom priestore, ktorý sme vypĺňali len my dve, ustavične spolu, akoby zviazané, pripútané k sebe, ako si to mohla pripustiť, vyčítala som jej aj neskôr, neuvedomovala si si, čo to môže spraviť so mnou, alebo si chcela, aby som aj ja bola postihnutá, keď už bola jedna, nech je aj druhá, výčitky sa zo mňa len tak sypali, nebránila sa, neobhajovala, bola už priveľmi vyčerpaná, akoby vyprázdnená, nevedela som, čo mám robiť, povie mi neskôr, už zostarnutá, chorľavá, ani nie rok pred smrťou, prepáč mi, ak som ti pokazila detstvo, vtedy som to tak nevnímala, chcela som len, aby sme jej pomohli, aby sa necítila odstrčená, aby mala vždy niekoho blízkeho pri sebe, aby sa mohla hrať s niekým, kto ju má rád, ani za svet by som ju nebola dala z domu, tak ako mi to radili viacerí, hovorí to v póze, v akej ju mám dosiaľ najviac zapamätanú, sedí v predklone, s dľaňami pod bradou, v tejto polohe často sedávala pri nás a pozorovala, ako sa hráme, občas si kľakla k nám a pomáhala nám so stavebnicou alebo s vymaľovaním zložitejších obrázkov, málovravná, zamyslená, presne tak, s dľaňami pod

bradou, mi po rokoch povie, vtedy som to naozaj tak nevnímala, asi som urobila chybu, prepáč.

Konečne sa zjaví na schodíkoch električky, keď ma zbadá, rozosmeje sa a s hlasitým smiechom sa rozbieha ku mne, rozťahne ruky a tak uteká, pokúša sa utekať, no skôr je to len také zrýchlené kolebanie, hompálenie, pri ktorom vyhadzuje nohami raz na jednu, raz na druhú stranu, ťarbavosti sa nikdy nezbavila, keď je už pri mne, objíme ma a bozkáva, jej bozky sú ešte vždy trochu vlhké, neodtiahnem sa, aj ja ju pobožkám, prečo si si obliekla starú vetrovku, povedala som, keď sme ukončili uvítací ceremoniál, veď večer sme sa po telefóne dohodli, čo si máš obliecť, aj ráno som ti to pripomenula, ale oc-ko pove-dal, že, keď i-de-me do prí-prí-rody, prehltnem, ach, áno, ocko, pravdepodobne si predstavoval náš výlet ako opekanie slaninky kdesi na lesnej čistinke, no dobre, tak poď, hovorím jej a pred očami sa mi mihne otcova vychudnutá, scvrknutá postava, nanajvýš pár mesiacov, povedal primár, keď som za ním zašla po otcovej prvej operácii.

Chlapci sa s tetou Gabou celkom dobre znášajú, chvíľu to s ňou vydržia, ale po čase sú otrávení z jej večne sa opakujúcich otázok, keď boli menší, mali sa celkom radi, často som im rozprávala rozprávky a všetci traja ich pozorne počúvali, tri k sebe naklonené nakrátko vystrihané hlavy, sestričkina poprepletaná čoraz hustejšou sieťkou sivých vlasov, všetky ženy z maminho rodu začali približne v tom veku šedivieť, okolo tridsiatky sa nezaobišli bez prívluhu, starší Tomko sa ma však predsa len niekoľkokrát opýtal, ako môže byť Gaba našou tetou, keď nevie ani čítať, ani písať, a aj rozpráva tak čudne, všetky tety museli predsa, keď boli malé, chodiť do školy, napokon, keď som sa mu to usilovala čo najpriateľnejšie vysvetliť, povedal: Gaba nie je naša naozajstná teta, tety vyzerajú inak, ona je tak trochu ako dievča, také smiešne dievča, už viem, vyhlásil, ona je naša dievčoteta, pri tom aj ostalo, za nijakú cenu som nechcela pripustiť, aby im dievčoteta vstupovala do detstva tak ako kedysi mne, vytýčila som hranice ich spoločného priestoru a času, s chlapcami sa dalo, horšie je to s veľkým Tomášom, ktorého Gabina prítomnosť znervózňovala od prvého dňa, ako sa stretli, ešte v rodičovskom byte, nemá rád, keď ostáva u nás dlhšie ako pár hodín, čo jej dáva aj dosť okato najavo, cítim to ja, cítia to dokonca chlapci, len sestrička nič netuší, objíma a bozkáva ho pri príchode a pri rozlúčke tak ako mňa, nevníma, ako si muž znechutene okamžite utiera tvár od vlhkých bozkov, ako sa od nej odťahuje, pred rokmi, keď mali naši synovia prísť na svet, čítala som v jeho očiach strach, taký, aký som aj ja poznala, prežívala ho najmä po nociach, strach z nevypočítateľnosti génov, keď k tomu prišlo raz, môže prísť aj viackrát, záruku nám nemohol dať nikto, to sme vedeli obaja.

Sestrička mi prekazila prvý vážnejší vzťah, vstúpila mi do prvej lásky, tichej, nesmelej, nechtiac, iba svojou existenciou, tým, že bola, že patrila ku mne, s Mariánom sme chodievali na koncerty do Reduty, tam sme sa aj zoznámili, poslucháč konzervatória, plachý introvert hltajúci knihy, ktoré požičiaval

aj mne, mohla by si ho pozvať, prehodil občas otec, ktorý mal veľmi rád klasickú hudbu, nech nám zahrá niečo pekné, dohodli sme sa, mama išla s Gabou na návštevu k sesternici, mali sa vrátiť až večer, Marián si sadol za naše staré krídlo a začal hrať, Chopina, toho mal otec obzvlášť rád, Allegro Maestoso z klavírneho koncertu e mol, lepšie ani nemohol pre otca vybrať, Chopin a Bach, azda jeho najmilší, videla som, ako zaklonil hlavu, privrel oči, takého vyrovnaného, pokojne sústredeného som ho dávno nevidela, akoby zabudol na našu skutočnosť, na to, že nie sme ako iné rodiny, tým muzikantským popoludním akoby sme sa preniesli do normálneho života, unikli pred naším vlastným, ja som popri obdive k priateľovej hre pocítila lútosť, že mne sa nikdy nepodarilo takéto zblíženie s hudbou, splynutie, mohla som cvičiť etudy akokoľvek poctivo, zvládať prstovú techniku, hudba neprichádzala, nie ozajstná, taká, aká vychádza spod prstov tohto chlapca, strhujúca nás so sebou, otca aj mňa, uprostred skladby sa odrazu na izbe prudko roztvorili dvere a v nich sa zjavila zdesená sestrička, zaskočená prítomnosťou cudzieho človeka, ktorý sa usadil v našej obývačke, za ňou o pár sekúnd vošla mama, nedala sa dlhšie zdržať, povedala namiesto pozdravu, robila som, čo som mohla, sestrička si nás premerala zlostným pohľadom, rozbehla sa ku klavíru, a vydávajúc nezrozumiteľné chrapľavé zvuky, chytila do ruky veko klavíra a s bleskovou rýchlosťou ho pribuchla, Marián ledva stihol odtiahnuť prsty z klaviatúry, teraz bol zdesený pre zmenu on, pokúsila som sa mu neskôr vysvetliť našu rodinnú situáciu, tak sme tomu hovorievali, naša rodinná situácia, ale po tom neslávnom domácom koncertovaní sa mi začal vyhýbať, zopár ráz sme sa ešte stretli, pod rôznymi zámienkami si odo mňa vypýtal všetky požičané knihy, bolo to už len také postupné približovanie ku koncu, moja prvá láska bola na niekoľko rokov aj jedinou, na ďalšie som nemala odvahu, predpokladala som, že podobne by reagovali všetci, sestrička bola aj mojím bremenom, krížom, prekliatím, tak som to cítila, niekoľko týždňov som sa s ňou nerozprávala, nechápala prečo, mrmčala, fňukala, dobiedzala, a ja som sa nemohla na ňu ani pozrieť, tak sa mi protivila, čo to robíš, dohovárala mi mama, ako ju môžeš trestať za niečo, čo nie je jej vina, ako len môžeš byť taká krutá, opakovala unaveným hlasom, iný som už od nej ani nepočula.

Gaba celou cestou okolo mňa poskakuje, potľapkáva ma po ruke, keď prichádzame k bytu, podľa svojho zvyku sa vyzúva už pred dverami, potom v predsieni pedantne ukladá vedľa seba svoje aj moje topánky, napráva ich, ani milimeter nesmú vyčnievať z prísneho radu na poličke, nezdržiavaj sa s tým, napomínam ju, veď o chvíľu ideme zase preč, len čo si zaješ, na vvyšet, povie so širokým úsmevom, áno, prítakávam a pozerám sa, ako tvrdošijne narovnáva topánky, úzkostlivo poriadna, úzkostlivo opatrná Gaba, ktorú vie úplne vyvieť z rovnováhy i najmenšie podozrenie, že niečo by nemalo byť v poriadku, že by sa mohla narušiť ustálenosť miesta, času, zvyku, vo všetkom chce mať absolútnu istotu, pred odchodom z domu desaťkrát skontroluje, či

sú zatvorené okná a zhasnuté svetlá, či netečie voda a či je dobre zamknuté, tak ju to naučila kedysi mama a ona v tom vidí svoju istotu, jednu z mála istôt, ktoré môže mať, raz, keď bola u nás, sa z ničoho nič rozplakala, spomenula si, že zabudla pred odchodom z domu vrátiť susede otvárač na fľaše, zbytočne som ju upokojovala, že stačí, ak to urobí večer, nariekala tak usedavo, že som musela pre požičaný otvárač starej panej, s ktorou sa sestrička po tom, ako s otcom osameli, spriatelila, ihneď zatelefonovať, až potom sa utíšila.

To je kkrá-sne, hovorí sklonená nad stolom v mojej pracovni, kde mám na stole porozkladané najnovšie ilustrácie, ešte nie sú celkom hotové, hovorím jej a teraz ani nemáme čas, aby si si ich prezerala, texty k tým obrázkom si nikdy neprečíta, pomyslí si ako už toľko rás a zhrňam výkresy na kôpku, netuším, ako ich vníma, čím sa jej prihovárajú, kkrá-sne, opakuje nadšene, istý podiel na nich, na postavičkách, aké mi vychádzajú spod prstov, má aj ona, ich svet je tak trochu aj svetom mojej staršej sestričky, podvedome vnášam do nich čosi z toho, čo som spoznala a zažila vďaka nej, čo som mohla precítiť len v našom detskom dvojbyťí, čo sa mi stalo blízky najmä pre tušenie, že je to blízke aj jej, postavičky vstupujúce do mojich ilustrácií sú tiež trochu farbavé, smiešno-smutné, nedokonalosťou pohybov, podobné aj strachom z cudzieho, nepoznaného sveta, celkom isto vidia svet inak, ako by ho videli bez Gaby, aj moje ilustrácie sú iné, aké by boli bez nej.

Sadáme si ku kuchynskému stolu, vysmádnutej Gabe nestačím nalievať do pohára ovocnú šťavu, tak si ňou naplní žalúdok, že do jedla už ani nemá chuť, daj si teda aspoň kúsok bábovky, tú máš predsa rada, dohováram jej, vyhladneš po ceste, aspoň malý kúsok, kke-dy prí-du zo šško-ly, pýta sa s plnými ústami, dala sa napokon nahovoriť na bábovku, poobede, hovorím od sporáka, ako každý deň, veď vieš, slová sa mi akosi ťažko predierajú z úst, zalievam si kávu vriacou vodou a cítim, že sa mi trasú ruky, u-čia sa, že sa u-čia, aj ja som sa u-či-la, usiluje sa ma vtiahnuť do rozhovoru, u-či-la som sa, však, mo-ja, nepripomeniem jej, aké starosti s ňou bývali, ako plakala každé ráno, keď ju mama viedla do školy, osobitná škola bola vo vzdialenej štvrti, museli dlho cestovať, prestupovať z jedného spoja na druhý a Gaba celou cestou rumázgala, mamu to stálo kus nervov, a výsledok bol aj tak mizerný, doma sme sa usilovali doháňať to, čo nepochytila v škole, čosi sa ju nám napokon podarilo naučiť.

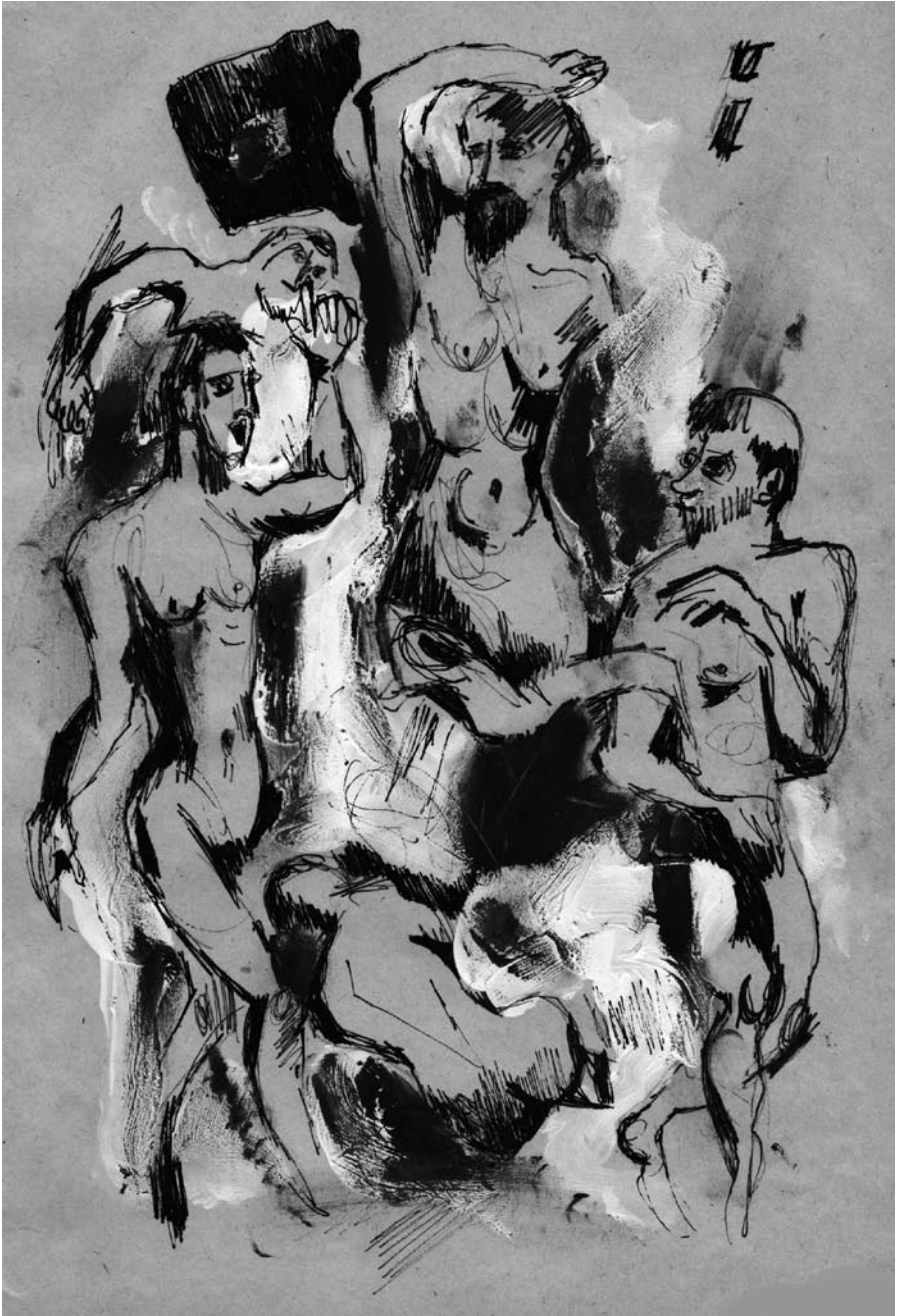
A mmy? Čo máš s nami, opytujem sa, zakrývajú najmä pred samou sebou nervozitu, my bu-de-me dl-ho preč na tom vvý-le-te? Ani nie, prezrieme si jeden pekný kaštieľ, možno sa tam stretne s nejakými tetami, trochu sa s nimi pozhováme, potom sa poprechádzame, pri kaštieli je veľký park, velikánsky, so starými stromami, aj s veveričkami, dodávam. Ská-ču po sttro-moch? Gabe horia oči od vzrušenia, ži-vé vve-ve-rič-ky, opakuje natešená, ako v zóóó, dlhé o pri predstave klieťok so zvieratami náležite predľži, zatlieska dľaňami, cel-kom ako v zóóó?

Vybavovať sme začali po jednom rozhovore s otcovým lekárom, informoval nás o jeho stave, ako zdôrazňoval, celkom otvorene, pár mesiacov, viac mu neostáva, museli sme začať konať, takáto záležitosť vyžaduje hodne času, kým sa pozháňajú všetky potvrdenia, obehajú úrady, rôzne komisie, je to veľmi slušný ústav, aj prostredie je naozaj pekné: mohutné, staré platany, lipy, buky, starostlivo udržiavané záhony kvetov, navyše, tie veвериčky, pravdu povediac, s vybavovaním začal Tomáš, on sa do toho pustil, a ja som ho ani veľmi neodhovárala, iba na začiatku, iba trochu som namietala, dôvody, aké by som mohla uvádzať, dôvody, mohla by som ich vymenovať niekoľko, predminulý týždeň sme odtiaľ dostali list, žiadajú nás, aby sme sa k nim dostavili čím skôr, ide o akýsi pohovor, o prediskutovanie podmienok, možno budú chcieť aj zálohu, Tomáš sa ponúkol, že tam s Gabou zájde hneď, chvíľu som ešte pretahovala čas, aspoň niekoľko dní, hovorila som si, potom som muža presvedčila, že lepšie bude, ak tam so sestričkou na prvé stretnutie pôjdem radšej ja.

Odsúva tanierik s bábovkou, už ne-bu-dem, ale dob-rá, vy-dari-la sa ti, hej, myslím, že sa tentoraz naozaj vydarila, poviem a dopíjam kávu rznymi dúškami, vyhýbajúc sa priamemu pohľadu na Gabu. A tých ve-ve-ričiek že tam bu-de ve-la, mô-žem- ich aj chy-tať, le-bo ja by som ich chce-la aj pohlad-kať, vieš, mo-ja?

Bolo to krátko po maminom odchode, raz, keď Gaba zase trávila deň u nás, som sa pri čistení zeleniny nepekne porezala, nôž mi z tvrdej šupy gigantu skĺzol priamo pod ukazovák, rana možno ani nebola taká hlboká, ale krv z nej prudko vystrekovala a nedarilo sa mi ju zastaviť, sestrička, celá bledá, rozochvená, sa kľčovite rozplakala, nemohla odtrhnúť oči od červenej mláčky stekajúcej do drezu, odrazu sa však strhla, nahla sa nad moju ruku a začala mi z dlane, prv ako som stihla zasiahnúť, olizovať krv, potom sa prisala ústami k rane tak, ako to kedysi, keď sa v lese pri prechádzke alebo pri hre na pieskovisku poranila na ostrom predmete, robievala mama jej, zľahka som ju vtedy odstrčila, nič to nie je, neboj sa, chlácholila som ju, to prejde, len mi nesmieš teraz zavádzať, ruku musíme poriadne ošetriť a ty mi pri tom pomôžeš, budeš mi podávať vatú, keď ti poviem, vecný tón ju trochu upokojil, starostlivo pozorovala, ako si na dlaň lejem lieh, ako si ju sťahujem obvázom, a ne-dosta-neš im-pek-ciu, nič sa ti ne-sta-ne, na-o-zaj, mo-ja, opakovala medzi vzlykmi, z očí jej tiekli slzy, po brade sa jej tiahli potôčiky slín premiešané s mojou krvou, pri pohľade na jej zababranú tvár sa mi zakrútila hlava, mohla som byť ňou, pomyslela som si, táto myšlienka sa ku mne často vracia, mohla som byť ako ona, kde sú presné hranice medzi nami, jestvujú vôbec?

Sestrička sa na mňa ešte vždy pozerá, čaká na moju odpoveď, ja by som ich veľ-mi chce-la hladkať, hovorí, a-by to bol na-o-zaj-stný pek-ný vy-let, neboj sa, hovorím, naozaj bude, veď som ti ho sľúbila.

kritika

LUBOMÍR MACHALA, SIMONA KUKUČOVÁ

K ČESKÝM PŘEKLADŮM SOUČASNÉ SLOVENSKÉ BELETRIE

Historie kontaktů a vzájemného ovlivňování, prolínání slovenské a české kultury, jmenovitě pak literatury je dlouhá a bohatá, což má své příčiny politicko-geografické, společenské, kulturní a samozřejmě také jazykové. Těžko totiž hledat dva jazyky, které by si byly vzájemně tak blízké a přístupné, jako jsou právě čeština a slovenština.

Nicméně právě ve srozumitelnosti češtiny na Slovensku a zejména slovenštiny v Čechách a na Moravě bývá už nedlouho po rozpadu Československa opakovaně konstatována klesající úroveň, a to hlavně mezi mládeží a dětmi. Tento neblahý trend spolu s tradičním poněkud přehlíživým postojem českých čtenářů k nabídce a kvalitě slovenské literatury přiměl některé nakladatele, literární tvůrce i odborníky na obou březích řeky Moravy k další aktualizaci úvah o potřebě překládání slovenských knih do češtiny a k promyšlení praktických kroků napomáhajících šíření slovenské literatury v českých krajích. Nepřehlédněme takřka výlučnou jednosměrnost celého procesu: přes výše zmíněný pokles vzájemné srozumitelnosti mezi uživateli českého a slovenského jazyka (možná někdy až ostentativně zdůrazňovaný) a přes reciproční překladatelskou praxi je četba české beletrie v originále na Slovensku jak mezi humanitními intelektuály, tak i mezi tzv. obyčejnými čtenáři zcela běžná a v knihkupectvích Artfóra je produkce českých nakladatelů (včetně odborných knih) zastoupena vskutku reprezentativně.

A můžeme si lámat hlavu, proč 16 % komunikačně problémových lexémů, zmiňovaných slovenským literárním vědcem Radoslavem Passiou, respektive 23% celkově odlišných lexémů v množině pětiset těch nejpoužívanějších v češtině i slovenštině zvládají Slováci evidentně úspěšněji a ochotněji než Češi a Moravané. Passia se v závěru svého zamyšlení nad otázkou zda překládat, či nepřekládat přimlouvá za překládání, přičemž zdůrazňuje, že umělecký překlad by měl být něco víc než pouhé jazykové přetlumočení, neměl by ztrácet hodnoty obsažené v původním díle a měl by zprostředkovat čtenáři plnohodnotný zážitek z četby. (Passia, Radoslav: *Překládat, alebo nepřekládat?* Niekoľko postrehov k súčasným vzťahom slovenskej a českej literatúry. Dokořán, r. 12, č. 47, 2008, s. 22–24)

Problematiku kvality překladů uměleckých děl a rozporuplnost požadavků a očekávání s nimi spojených kondenzovaně sumarizoval v často citované antonymické řadě Theodor Savory:

„Překlad má reprodukovat doslovně znění originálu.

Překlad se má číst jako originální dílo.

Překlad má zachovávat styl původního autora.

Překlad má zdůrazňovat osobitý styl překladatele.

Překlad má mít barvu doby, ve které vznikl originál.

Překlad má mít svěžest doby svého vzniku.

Překlad nepřipouští přidávání ani vynechávání.

Překlad může předlohu zkracovat i doplňovat.“

(Savory, Theodor: *The Art of Translation*, London 1957, citováno podle: Překlad literárního díla, Praha 1970, s. 6)

Savoryho sentence v zásadě také v mnoha ohledech předznamenávají dlouhotrvající spor mezi zastánci ekvivalenčního a funkčního překládání. Nicméně v tomto příspěvku, jehož součástí bude jednak soupis beletristických knih přeložených ze slovenštiny do češtiny od rozpadu Československa do současnosti, ale hlavně v něm půjde o kritickou reflexí překladatelských výkonů s nimi spojených, nebude další podrobné a sofistikované ujasňování teoretických premis či metodologická precizace vůbec zapotřebí. Při odhalování převažujících praktik a způsobů (přesněji: nezpůsobů) překladatelů slovenských textů do češtiny se totiž budeme pohybovat na zcela bazální úrovni, a třebaže zmíněný soupis obsahuje také překlady básnických knih, nebudeme naši pozornost rozptylovat z hlediska hlavního zadání ani až příliš minuciózní a specifickou problematikou převádění básnických obrazů či rytmických kvalit a nejrůznějších jazykových hříček nebo aktualizací.

Jak plyne z našeho bibliografického přehledu (pravděpodobně ne zcela kompletního), po rozpadu Československa se slovenské knihy do češtiny téměř přestaly překládat, jistý nárůst možno zaznamenat až v nové dekádě.

Celkově bylo za oněch sedmnáct let vydáno nemnoho přes padesát knih obsahujících překlady původně slovenských beletristických textů. Jasně převažují prozaické knihy pro dospělé, přibližně třikrát méně vyšlo básnických sbírek, knížek pro děti jsme zaregistrovali sedm. K této bilanci můžeme připočítat ještě jedno kolektivní dílo a čtyři antologie, dvě básnické, dvě prozaické, přičemž česká verze antologie erotických povídek vyšla na Slovensku. Nejagilnějším překladatelem, a to především prozaických textů, byl Miroslav Zelinský, který při této činnosti často spolupracoval se svými nejbližšími příbuznými, nejvíce básnických knih přeložila Jana Štroblová.

Teď už se budeme soustředit na prezentaci nejčastějších a nejfrapantnějších chyb, jichž se dopouštějí ti, kteří převádějí slovenské texty do češtiny. Příklady jsou převzaty z bakalářské práce Simony Kukučové *Současné české překlady slovenské beletrie* (FF UP v Olomouci, Olomouc 2009), v níž je překladatelských prohřešků zaznamenáno mnohem více. Pro větší přehlednost jsme se pokusili o jejich jistou typologickou strukturaci, přičemž pokaždé uvádíme nejprve originální podobu a poté českou verzi. Některé příklady doplníme stručným komentářem:

NEADEKVÁTNÍ PŘEVODY KLETEB A VULGARISMŮ

Do pekla! (Hvorecký, 1998, s. 13) × *Do hajzlu!* (Hvorecký, 2005, s. 39)
Boha! (Hvorecký, 1198, s. 27) × *Do prdele!* (Hvorecký, 2005, s. 59)

KVANTITATIVNÍ ČI ČASOVÁ ZKRESLENÍ

Najnepredávanejšieho *Hlasu Slobody* (Hvorecký 1998, s. 28) × nejprodávanejšieho *Hlasu svobody* (Hvorecký, 2005, s. 60)

Štrnásť doškrábaných a dostriekaných dverí a šesť tmavých vchodov, ktorých dvere niekto veľmi potreboval. (Hvorecký, 1998, s. 53) × *Čtrnáct poškrábaných a postříkaných dveří a šest tmavých vchodů, jejichž dveře nikdo moc nepotreboval.* (Hvorecký, 2005, s. 120)

krátko po desiatej (Hvorecký, 1998, s. 77) × *krátce po deváté* (Hvorecký, 2005, s. 151)

pred jedenástimi rokmi (Hvorecký, 1998, s. 86) × *před více než patnácti lety* (Hvorecký, 2005, s. 15)

„Môže sa raz zísť do scenára.“ (Vilikovský, 2005, s. 21) × *„Může se to teď hodit do scénáře.“* (Vilikovský, 2007, s. 21)

Po útoku som pochovával mŕtvych celý deň, dvadsiatich jedným krížom (Vilikovský, 2005, s. 21) × *po útoku jsem pochovával mrtvé celý den, jednadvacet křížů* (Vilikovský, 2007, s. 24)

Dva poldecáky s vodkou (Vilikovský, 2005, s. 108) × *dva podnosy s vodkou* (Vilikovský, 2007, s. 114)

SÉMANTICKÉ CHYBY Z NEPOZORNOSTI A NEDBALOSTI

nezainteresovaný divák (Vilikovský, 2005, s. 25) × *zainteresovaný divák* (Vilikovský, 2007, s. 29)

Ako sa volá? (Vilikovský, 2005, s. 120) × *Jak se jmenuješ?* (Vilikovský, 2007, s. 126)

Ako ma videli s tou opitou starenou v náruči. (Kopcsay, 2004, s. 82) × *Jak mě viděli s tou poblitou stařenou v náruči.* (Kopcsay, 2008, s. 94)

V duchu dúfam, že tento výstup nepočujú susedia. (Kopcsay, 2004, s. 104) × *V duchu doufám, že tento výstup neslyší sousedka.* (Kopcsay, 2008, s. 115)

Idú, ktovie, prečo, rovno k lekáre. (Kopcsay, 2004, s. 120) × *Jdou, kdoví proč, přímo do lékárny.* (Kopcsay, 2008, s. 133)

Deťom chýbajú hlavy a horskému byciklu zadné koleso. (Balla, Leptokaria, 2002, s. 67) × *Dětem chybějí hlavy a horskému kolu žádné kolo.* (Balla, 2008, s. 28)

Železničiarka prudko pribuchla okienko a otvorila ho až ráno o piatej, keď človečikovi s frfláním predala lístok do Nových Zámok (Balla, Leptokaria, 2002, s. 113) × *Železničářka prudce přibouchla okénko a otevřela ho až ráno v pět, když človíčikovi s brbláním předala lístek do Nových Zámků* (Balla, 2008, s. 71–72)

Pomáham začínajúcim lasičkám. Viediem ich výcvik: trénujú na budúci

kontakt so skutočnými mužmi. (Balla, *De la Cruz*, 2005, s. 66) × Pomáhám začínajícím lesbičkám. Vedu jejich výcvik: trénují na budoucí kontakt se skutečnými muži. (Balla, 2008, s. 210)

Vyšetrujúci policajt zistil ešte niečo (Kapitáňová, 2005, s. 49) × vyšetřující lékař zjistil ještě něco (Kapitáňová, 2006, s. 53)

Zapína obidve baterky, ich svetelné kužele sa križujú a prebleskujú nad jej hlavou. (Hvorecký, 1998, s. 72) × Zapíná obě baterky. Jejich světelné kužely se křížují a probleskují nad hladinou. (Hvorecký, 2005, s. 143)

SÉMANTICKÉ POSUNY, FAKTICKÁ ZKRESLENÍ A OMYLY (Z NEZNALOSTI, Z NEDOSTATKU PŘEKLADATELSKÉ KOMPETENCE)

Natolko, aby platil cudzím ľuďom, sa Kúcanský nikdy nezrúbal. (Vilikovský, 2005, s. 5) × Na to, aby platil cizím lidem, se Kúcanský nikdy nezmohl. (Vilikovský, 2007, s. 8)

Sloveso nezrúbal znamená opít se velmi, opít se do němoty. Sloveso nezmohl určuje stav, kdy člověk neoplývá dostatkem síly něco učinit.

Vyzeral skôr ako pocestný (Vilikovský, 2005, s. 12) × Vypadá skoro jako pocestný (Vilikovský, 2007, s. 14).

Příslovce skôr znamená spíše či dříve, ale zcela jistě ne skoro. Mělo být použito zmíněného adverbia spíše.

Až odporne milučký, tak slintavo (Vilikovský, 2005, s. 90) × až odporně miloučký, tak sladce (Vilikovský, 2007, s. 95)

Zamiešal guláš žufankou (Vilikovský, 2005, s. 98) × zamíchal guláš vařečkou (Vilikovský, 2007, s. 103)

Naběračkou lze míchat podobně jako vařečkou, problém ale nastane, kdybychom měli, přinuceni překladateli, guláš vařečkou nabírat.

„Kdeže by vyrástol,“ zakrúti hlavou pani Bohatá. (Kopcsay, 2004, s. 15) × „Kéž by vyrostl,“ kroutí hlavou paní Bohatá. (Kopcsay, 2008, s. 16)

Podala Bojkovi pokrkvany šnuptichel (Kopcsay, 2004, s. 39) × podala Bojkovi posmrkaný šnuptychl (Kopcsay, 2008, s. 44)

Zcela zásadní lapsus, adjektivum pokrkvany znamená v češtině pomačkaný.

vyhýbal sa obloku (Kopcsay, 2004, s. 44) × vyhýbal se obloze (Kopcsay, 2008, s. 51)

Chytro sa schoval do obilia (Balla, *Leptokaria*, 2002, s. 104) × Chytře se schoval do obilí (Balla, 2008, s. 64)

To, že nejde o přehlédnutí, ale o bazální neznalost, dokládá opakování stejné chyby: Chytro vklázol do predsieni a objal mladú ženu. (Balla, *Leptokaria*, 2002, s. 114) × Chytře vklouznul do předsíně a objal mladou ženu. (Balla, 2008, s. 72)

prepáčte, viem, že som na tarchu (Balla, *Gravidita*, 2000, s. 78) × promiňte,

vím, že jsem na hadry (Balla, 2008, s. 102)

Byť niekomu na tarchu znamená byť niekomu na obtíž. České být na hadry znamená být úplně opilý, popř. unavený, zničený.

Alebo budú krmít čajky? (Kapitáňová, 2005, s. 40) × Nebo budou krmít čajky? (Kapitáňová, 2006, s. 43)

Substantívum čajka znamená v českém překladu správně racek.

Následující případ odchýlení překladu od originálu je poněkud kuriózní, jednak proto, že česká verze věcně opravuje původní text, jednak je z něj jasné, že překlad (a oprava) slovenského prozaika byl realizován českou překladatelkou:

Odkedy používa vložky YOU, môže chodiť plávať každý deň. (Hvorecký, 1998, s. 15) Překladatelka pak vložky YOU opravila na tampóny YOU.

CHYBA BRÁNÍ V POROZUMĚNÍ DALŠÍMU TEXTU, POPŘÍPADĚ S NÍM NEKORESPONDUJE

mala raka (Vilikovský, 2005, s. 32) × měla rakovinu (Vilikovský, 2007, s. 34).

Ve slovenském originále autor následující text tvoří vycházející z u dětí obvyklého doslovného chápání výpovědi: Baltazárča chcelo povedať, že rak má veľké klepetá a tými jej doštipal prsty, ale kým si nachystalo slová, Mariška ho predbehla. (Vilikovský, 2005, s. 32)

Pro tuto pasáž pak v důsledku překladatelského selhání nemá česká verze oporu.

Pozreli sme na nebo. Mraky sa trhali. (Balla, Leptokaria, 2002, s. 64) × Podíval jsem se na něj. Mraky se trhaly. (Balla, 2008, s. 25)

Pro následující větu „Zenon z Kitia definoval nebo takto (Balla, Leptokaria, 2002, s. 64)“, pak v českém překladu opět chybí kontext.

Ty si sa hral pri pivničnom obluku s tehľami a jedna mu akosi skončila na kotrbe. (Balla, De la Cruz, 2005, s. 43) × Ty sis hrál u sklepního okénka s cihlami a jedna mu nějak skončila na zádech. (Balla, 2008, s. 171)

Chybu opět umocňuje následující výpověď: Neborák vyšiel z pivnice s komickým výrazom nepochopenia na tvári a šúchal si čelo. (Balla, De la Cruz, 2005, s. 43)

ELIPSY

zachovalé surové zemiaky (Hvorecký, 1998, s. 69) × syrové brambory (Hvorecký, 2005, s. 140).

Slovenská varianta zdůrazňuje vlastnost potraviny, významnou pro postavu, která je ve velmi těžké životní situaci. Tudíž zmínka, že jsou brambory zachovalé, k snědku, je pro ni zásadní informace, která v českém překladu ale chybí.

zdravé skalné jadro (Vilikovský, 2005, s. 93) × zdravé jádro (Vilikovský, 2007, s. 98)

s akýmsi čistým nepriateľským porozumením (Vilikovský, 2005, s. 112) × s jakýmsi nepřátelským porozuměním (Vilikovský, 2007, s. 118)

Bojko ešte s nikým nechodil, nikoho nemal, ale na Natašu by sa neulakomil ani v stave najvyššej núdze. A tento stav je príznačný pre celú pubertu, o tom niet pochyb. Celé dospievanie je stavom najvyššej núdze, niekedy aj celý život. (Kopcsay, 2004, s. 32) × Bojko ještě s nikým nechodil, nikoho neměl, ale na Natašu by nepomyslel ani v případě největší nouze. (Kopcsay, 2008, s. 38)

Prázdnotu, z ktorej hmota vyplňa iba zlomek percenta. Keď bol prvák, kreslili zimu. Učiteľka im povedala, že môžu nakresliť oblohu farebnú. (Kopcsay, 2004, s. 60–61) × Prázdnota, z níž hmota vyplňuje jen zlomek procenta. Učitelka jim řekla, že mohou nakreslit oblohu barevnou. (Kopcsay, 2008, s. 70)

Pochopil, že teraz nemôže rozospatý vstať, vojsť do miestnosti plnej akýchsi ľudí a povedať: „Dobrý večer, ja som Viktor, trochu som si zdiemol.“ Nechcel upútať pozornosť, a tak opäť zaspal. A po minúte sa opäť zobudil na cudzie hlasy. Počul akési deti. Napokon teda predsa len vstal a vošiel do obývačky plnej akýchsi ľudí a povedal im: „Dobrý večer, ja som Viktor, trochu som si zdiemol.“ Nič mimoriadne sa nestalo. (Kopcsay, 2004, s. 113) × Pochopil, že teď nemůže rozespálý vstát, vejít do místnosti plně jakýchsi lidí a říct jim: „Dobrý večer, já jsem Viktor, trochu jsem si zdříml.“ Nic mimořádného se nestalo. (Kopcsay, 2008, s. 127)

Keď vtrhne domov, vrhne skúmový pohľad do všetkých kútov, vyčerpanej žene vyčíta, že má na kuchyňskom stole manikúrové nožničky. Aby žena dovŕšila svoj ťažký údel, ujme sa varenia. Kuracie prsia sa iba tak hodia na olej, podusia, budú hneď hotové, akurát na cestovinky sa zabudlo, vriaca voda sa derie z hrnca, nemožno ju vrátiť späť, Žena sa zlostí, Chlapík jej nadáva: „Načo sa do toho púšťaš, keď potom zúriš, ďakujem pekne za taký večer.“ (Kopcsay, 2004, s. 128) × Když vtrhne domů, vrhne zkoumavý pohled do všech koutů, vyčerpané Ženě vyčte, že má na kuchyňském stole manikúrové nůžky. „Proč se do toho pouštíš, když pak zuříš, děkuji pěkně za takový večer.“ (Kopcsay, 2008, s. 144)

Alica zobrala táčnu s kávou a vybehla. Nuž, presnejšie by bolo, vykrívala. Pobrala som sa za ňou. (Kapitáňová, 2005, s. 65) × Alice vzala táč s kávou a vyběhla ven. Vydala jsem se za ní. (Kapitáňová, 2006, s. 69)

Jánoši bez k na konci sa nedal zastaviť. (Kapitáňová, 2005, s. 76) × Jánoši nebyl k zastavení. (Kapitáňová, 2006, s. 80)

V českém překlade zcela zmizela žertovná pripomínka slovenského emblematického zbojníka.

NEOPODSTATNĚNÉ PŘÍPISKY

predstava (Hvorecký, 1998, s. 35) × hrůzostrašná představa (Hvorecký, 2005, s. 70)

„Nerumāzgajte!“ (Balla, De la Cruz, 2005, s. 87). × „Neroňte slzy. Nevříškejte!“ (Balla, 2008, s. 177)

Náš závěr bude stručný a bude vycházet z posledního příkladu: Slovenští autoři by měli nad kvalitou českých překladů svých prací hořce zaplakat a pořádně nahlas se ozvat. Ne každý, kdo se na Slovensku domluví během zimní či letní dovolené, popřípadě služební cesty, je totiž automaticky kompetentní pro překládání uměleckých textů. Překlady takto odbývané jen obtížně mohou zvýšit renomé slovenské literatury u českých čtenářů.

PŘEKLADY SOUČASNÉ SLOVENSKÉ BELETRIE DO ČEŠTINY 1993–2009

PRÓZY A ESEJISTICKÉ TEXTY

Tatarka, Dominik: Sám proti noci (Praha: Evropský kulturní klub [1993]) ze slovenského originálu přeložili Ivan Binar a Jarmila Binarová

Satinský, Július: Mě z toho trefí šlak! (Praha: HAK, 1994) ze slovenského originálu přeložil Jiří Žáček

Vilikovský, Pavel: Krajní osamělost (Praha, Prago Media News, 1996) ze slovenského originálu přeložila Olga Žaludová

Mňačko, Ladislav: Soudruh Prášil (Praha: Odeon, 1997) ze slovenského originálu Súdruh Münchhausen (1972) přeložila Věra Formánková

Baláz, Anton: Tábor padlých žen (Praha: Ivo Železný, 1998) ze slovenského originálu přeložil Emil Charous

Gál, Fedor: O jinakosti (Praha: G plus G, 1998) ze slovenského originálu O inakosti přeložil Joachim Dvořák

Murín, Gustáv: Náhradní konec světa (Praha : Ivo Železný, 1999) eseje; ze slovenského originálu Orgazmodrómy / Náhradný koniec sveta (1997) přeložil Jiří K. Růžička

Satinský, Július: Vás taky —? (Praha: Radioservis – Český rozhlas, 2000) ze slovenských originálů vybral a přeložil Ladislav Vymazal

Lacková Elena: Holocaust Romů v povídkách Eleny Lackové (Praha: Fortuna 2001) ze slovenských originálů přeložil Jaroslav Balvín

Murín, Gustáv: A stanete se bohy – Člověk ve třetím tisíciletí: co nás čeká – a nemine? (Praha: Ivo Železný, 2002) eseje; ze slovenského originálu přeložili Jarmila Wankeová a Jiří K. Růžička

Hvorecký, Michal: Lovci a sběrači (Praha: Odeon, 2003) ze slovenského originálu Lovci a zberači (2001) přeložila Martina Šulcková

Matkin, Maxim E.: Půlnoční deník (Pardubice: Filip Trend, 2003) ze slovenského originálu Polnočný denník (2002) přeložila Lenka Krčmářová

Satinský, Július: Z mého deníku (Praha: Knižní klub, 2003) ze slovenského originálu Polstoročie s Bratislavou (2002) přeložila Alena Benešová

Kováčková, Viola: Čas barchesu (Praha: G plus G, 2004) ze slovenského originálu Čas barchesu (1993) přeložila Eva Macháčková

Taragel, Dušan et al. – Danglár, Jozef: Roger Krowiak (Brno: Petrov, 2004) eds. Šárka Nevidalová a Miroslav Zelinický; ze slovenského originálu Roger Krowiak (2002) přeložili Jan Balabán, Blumfeld S. M., Martin Foret, Jiří Hájiček, Emil Haki, Petra Hůlová, Jan Jandourek, Roman Ludva, Marian Palla, J. A. Pitínský, Jaroslav Rudiš, Miloš Urban, Bohuslav Vaněk-Úvalský, Michal Viewegh a další

Izakovič, Ivan: Život a smrt: tragédie posledního ruského cara (Praha: Ikar, 2005) ze slovenského originálu Život a smrť (1999) přeložila Eva Macháčková

Kolektiv autorů: Sex po slovensku. Dvoupohlavní povídková antologie o sexu (Bratislava: Ikar, 2005); sestavil Dušan Taragel, ze slovenských originálů přeložili Šárka a Miroslav Zelinští

Kolektiv autorů: Slovenská čítanka „14 ostrých“ (Praha: Labyrint, 2005); ed. Kornel Földvári, ze slovenských originálů přeložili Joachim Dvořák, Lubica Krénová, Martin Kubík, Silvester Lavrík, Barbora Škovierová, Martina Šulcková, Tomáš Weiss, Miroslav Zelinický

Vilikovský, Pavel: Poslední kůň Pompejí (Brno: Host, 2005) ze slovenského originálu Posledný kôň Pompejí (2001) přeložili Šárka a Miroslav Zelinští

- Hvorecký, Michal: Silný pocit čistoty (Zlín: Kniha Zlín, 2005) ze slovenského originálu Silný pocit čistoty (1998) přeložila Olga Turňová*
Hvorecký, Michal: Plyš (Praha: Labyrint, 2006); ze slovenského originálu Plyš (2005) přeložila Martina Šulcková
Kapitáňová, Daniela: At to zůstane v rodině (Brno: Host, 2006) Nech to zůstane v rodině, (2005) přeložili Miroslav a Šárka Zelinští
Pankovčín, Václav: Tři ženy pod ořechem (Praha: Kalich, 2006) ze slovenského originálu Tři ženy pod ořechem (1996) přeložil Tomáš Weiss
Sloboda, Rudolf: Láska (Brno: Větrné mlýny 2006, v tiráži uvedeno 2005) ze slovenského originálu Láska (2002) přeložil J. A. Pitínský
Kapitáňová, Daniela (pod pseud. Samko Tále): Kniha o hřbitově (Brno: Host, 2007) ze slovenského originálu Prvá a Druhá Kniha o cintoríně (2001) přeložil Miroslav Zelinský
Vilíkovský, Pavel: Kouzelný papoušek a jiné kýče (Zlín: Kniha Zlín, 2007) ze slovenského originálu Čarovný papagáj a iné gýče (2005) přeložili Johana, Kristýna a Miroslav Zelinští
Ballá: Naživu (Zlín: Kniha Zlín, 2008) ze slovenských originálů obsažených v povídkových knihách Gravidita (2000), Leptokária (2002), Unglik (2003), De la Cruz (2005) přeložil Miroslav Zelinský
Kopcsay, Mária: Ztracené roky (Zlín: Kniha Zlín, 2008) ze slovenského originálu Stratené roky (2004) přeložil Miroslav Zelinský
Matkín, Maxim E.: Mexická vlna (Praha: Motto, 2008) ze slovenského originálu Mexická vlna (2006) přeložil Jan Hanzlík
Pišťanek, Peter: Muzika (Zlín: Kniha Zlín, 2008) ze slovenského originálu Muzika (in Mladý Důňč, 1993) přeložili Kristýna a Miroslav Zelinští
Sloboda Rudolf: Rubato (Praha: Kalich 2008) ze slovenského originálu Rubato (1990) přeložila Tereza Boučková
Šimko, Dušan: Maraton Juana Zabaly (Praha: Volvox Globator, 2008) ze slovenského originálu Maratón Juana Zabalú (1991) přeložil Miroslav Zelinský
Pišťanek, Peter: Rivers of Babylon 1 (Kniha Zlín, Zlín 2009) ze slovenského originálu Rivers of Babylon (1991) přeložili Kristýna a Miroslav Zelinští
Šimko, Dušan: Esterházyho lokaj (Praha: Prostor, 2009) ze slovenského originálu Esterházyho lokaj (2000) přeložila Eva Josífková
Urbaníková, Eva: Stalo se mi všechno (Praha: Motto 2009) ze slovenského originálu Stalo sa mi všetko (2008) přeložila Eva Krejčová
Poezie
Leikert, Jozef: Zámlyky (Třebíč: Blok, 2001) ze slovenského originálu přeložila Jana Štroblová
Kučera, Martin (ed.): Blyskání nad Tatrou / Subjektivní antologie moderní české poezie (Praha: Arista 2002) ze slovenských originálů vybral, uspořádal a přeložil Martin Kučera
Richter, Milan: Pět ročních období (Praha: Protis, 2002) ze slovenských originálů vybrala a přeložila Jana Štroblová
Hatala, Marián: Provazochodec (Praha: Akropolis, 2004) ze slovenského originálu přeložil Petr Skarlant
Kuniak, Juraj: Nadmořská výška 23 let (Kordíky: Skalná ruža – Praha: Slovensko-český klub, 2004) ze slovenského originálu přeložil Emil Charous
Gregor, Peter: Oheň z hořícího domu (Praha: Protis, 2005); výbor poezie; ze slovenského originálu Odniest si oheň z horiaceho domu (1989) přeložil Jiří Žáček
Kolektiv autorů: Rytíři textových polí: antologie slovenské poezie postmoderny (Zlín: Kniha Zlín, 2005) eds. Jaroslav Šrank, Zoltán Rédey, Miroslav Zelinský; ze slovenských originálů přeložil Miroslav Zelinský
Feldek, Lubomír: Slovák na Venuši (Praha: Primus 2006) výbor poezie ze slovenských originálů přeložil Jiří Žáček
Leikert, Jozef: Pominutelnost (Praha: Protis, 2008) ze slovenského originálu Pominutelnost (2005) přeložila Jana Štroblová
Růfus, Milan: Hudba váhavých slov (Praha: Protis, 2008) výbor poezie; ze slovenských originálů přeložila Jana Štroblová
Sandtner, Štefan: Žalář můj žaltář (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2008) ze slovenského originálu přebánil Martin Kučera
Dětská literatura
Hevier, Daniel: Nám se ještě nechce spát (Praha: Sid & Nero, 1995) pohádky na dobrou noc; ze slovenského originálu přeložila Jana Jelenová
Hevier, Daniel: Nám se zase nechce spát (Praha: Sid & Nero, 1996) pohádky na dobrou noc; ze slovenského originálu přeložila Jana Jelenová
Hevier, Daniel: Nám se ještě stále nechce spát (Bratislava: BUVIK, 1998) pohádky na

- dobrou noc; ze slovenského originálu přeložila Marie Vodičková*
Hevier, Daniel: Říše AGORD (Praha: Amulet, 2001) příběhy pro děti; ze slovenského originálu přeložil Josef Brukner
Taragel, Dušan: Pohádky pro neposlušné děti a jejich starostlivé rodiče (Praha: Albatros, 2002) ze slovenského originálu Rozprávky pre neposlušné deti a ich starostlivých rodičov (1997) přeložily Kristýna a Johana Zelinské
Klimáček, Vilam – Tóth, Dezider: Noha k noze (Praha: Raketa v produkci nakladatelství Labyrint, 2005) ze slovenského originálu Noha k nohe (2005) přeložil Joachim Dvořák
Feldek, Lubomír: Velká kniha slovenských pohádek (Praha: Reader's Digest Výběr, 2004) ze slovenského originálu přeložila Jana Štroblová
Slovenské beletristické originály vydané v českých nakladatelstvích nebo v Česku
Junas, Jozef: Moje blízke vzdialenosti (Praha: Petrklíč, 1993)
Rakytko, Ján: Detstvo ako sen (Praha: ASCO, 1994)
Tatarka, Dominik: Hovory o kultúre a obcovaní (Praha: Ipef, 1995)
Gál, Róbert: Paradoxy a deštrukcie / Paradoxes & destructions (Praha: G plus G, 1997) paralelně slovenský a anglický text
Štrpka, Ivan: Medzihry / Bábký kratšie o hlavu (Praha: Torst, 1997)
Šimečka, Martin M.: Záujem (Praha: Torst, 1997)
Gál, Róbert: Paradoxy a deštrukcie II / Paradoxes & destructions II (Praha: G plus G, 1998) paralelně slovenský a anglický text
Tatarka, Dominik: Písačky (Praha: Ipef, 1998)
Tatarka, Dominik: Písačky pre milovanú Luteciu (Praha: Labyrint, 1999)
Feldek, Lubomír et al.: Slovenská literatúra v Prahe 2000 (Praha: Slovensko-český klub, 2000) též české texty
Skalský, Vladimír: K tichu / Verše 1990–2000 (Praha: Slovensko-český klub, 2000)
Malota, Dušan (ed.): Plné gace / Umelecký almanach / Vydané k 25. výročiu zániku tvorivej skupiny Otcova rola prirodzenou cestou (Praha: Malota Media, 2002)
Kuniak, Juraj: Nadmorská výška 23 rokov (Praha: [Slovensko-český klub] – Kordíky: Skalná ruža, 2002)
Čársky, Viktor: Nahliadnutia dejinám pod sukňu (vzpomínky zpracovali Naďa Vokušová a Vladimír Skalský) (Praha: Slovensko-český klub, 2003)
Rakytko, Ján: Mladosť ako sen (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2003)
Junas, Jozef: Zabudol som prísť (Praha: Petrklíč, 2004)
Skalský, Vladimír: Klúčové slová: Praha, Slovensko, literatúra / Eseje ilustrované umeleckými fotografiami Petra Župníka (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2004)
Vokušová, Naďa: Bez sukne a bez pasu, alebo, Ako rozbiť dúhu (Praha: Slovensko-český klub, 2004)
Szántová, Olga: Nežila som nadarmo / Osudy slovenskej novinárky doma a vo svete (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2006)
Gál, Róbert: Manipulzácie (Praha: Concordia – [Bratislava]: Ars Poetica, 2005) aforismy
Kovalová-Kytková, Elena: Mŕtvi sa dívajú (Praha: Slovensko-český klub, 2007)
Feldek, Lubomír: Homo politicus (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2008)
Feldeková, Oľga: Fejtóny / Slovenským perom pri Vltave (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2008)
Vyholená-Šípivá, Viola: Krivolaká prť je ku šťastiu / Zápisky Violy Vyholenej-Šípivej, rusovlasej blogerky so strunistými nohami (Praha: Slovenský literárny klub v ČR, 2007)
České beletristické texty psané slovenskými spisovateľi
Junas, Jozef: Někdo mi stále chodí po životě (Praha: Petrklíč, 1994)
Junas, Jozef: Když lásky nelžou (Praha: Petrklíč, 1996)
Junas, Jozef: Planetárium duše (Praha: Petrklíč, 1999)
Gál, Fedor – Skálová, Dita – Zádorová, Markéta: Trojí svědectví (Praha: G plus G, 2000)
Gál, Fedor: Lidský úděl (Praha: G plus G, 2004)
Junas, Jozef: Do minulosti padáme pozpátku (Praha: Petrklíč, 2004)
Junas, Jozef: Zavržená láska (Praha: Petrklíč, 2007)
Gál, Fedor – Hanzlíček, Martin: Krátká dlouhá cesta (Praha: Nemo, 2008) reportáže, úvahy, autobiografické vzpomínky (Registrována jsou pouze první vydání překladů.)

FRIČOVA POSMRTNÁ VZPOMÍNKA

ZDENKA SOJKOVÁ

Po návratu z mnohaletého exilu roku 1879 uveřejnil demokraticky zaměřený novinář Josef Václav Frič v Praze první svazek svých sebraných spisů, drama *Svatopluk a Rastislav*, s dojemným věnováním: „Vzácným stínům šlechtetného Ljudevíta Štúra, pěvce Nitry, co upomínka srdce ním osiřelého, v smutku posvěceno.“ Slovenskou veřejnost upozornil na toto věnování v říjnu 1879 Jaroslav Vlček v časopisu Orol.

Na mrtvého přítele Ludovíta mnohokrát zavzpomínal Frič s láskyplným obdivem ve svých proslulých čtyřsvazkových *Pamětech*, které vydal v Praze roku 1886 a 1887. Většinu vzpomínek na Štúra, Hurbana a další slovenské národovce měl z revolučních let 1848-1849. S Hurbanem se seznámil na jaře 1848 a naposledy ho asi uviděl v Praze roku 1883 jako slavnostního řečníka při znovuotevření Národního divadla.

Josef Miloslav Hurban zemřel 21. února 1888. Tuto zprávu a nekrology přinesly mnohé české časopisy (Světobor, Hlas národa, Národní listy, Česká politika, Literární věstník, Ruch, Zlatá Praha aj.). Zvláště významná byla „posmrtná vzpomínka“ Josefa Václava Friče, napsaná pro Osvětu, hojně čtený časopis, do kterého Frič přispíval už v dřívějších letech. Tento zvláštní nekrolog, obsažný a rozsáhlý, rozdělený do tří částí, vyšel s názvem *Dr Josef Miloslav Hurban. Posmrtná vzpomínka*.¹⁾

Obsahoval i tematiku do jisté míry už známou z Fričových *Pamětí*. Ty ovšem vznikaly postupně delší dobu v exilu, daleko od domova, kdežto posmrtnou vzpomínku napsal Frič doma v Praze, uprostřed čilého kulturního života. Na počátku let osmdesátých dosáhlo vrcholu na Moravě a v Čechách slovakofilské hnutí, nový zájem o „čarokrásné, zapomenuté“ Slovensko. České časopisy už také přinášely zasvěcené informace pražského vysokoškolačka Jaroslava Vlčka o literatuře štúrovské generace. Roku 1879 Vlček pilně přispíval hned do tří českých časopisů a roku 1881 vyšla v Praze jeho monografie *Literatura na Slovensku*.

Právě toho roku začaly Slovenské pohľady uveřejňovat Hurbanův dlouho připravovaný a netrpělivě očekávaný životopis Ludovíta Štúra. Vycházel postupně do roku 1884, za ním ještě následovaly roku 1886 a 1887 Hurbanovy *Rozpomienky*. Na Moravě už dávno znali anonymní Hurbanovy *Obrazy ze slovenského povstání*; vyšly v brněnském kalendáři na rok 1851 Koleda. Slovenské pohľady nejspíš v letech osmdesátých neměly mnoho českých čtenářů. K těm nejpozornějším však určitě patřil v Praze stárnoucí Josef Václav Frič (1829-1890). Začal se hlouběji zajímat o slovenské národní

hnutí, jeho první úspěchy a opakovaná zklamání. Proto asi už se nechtěl roku 1888 znovu zmiňovat o své účasti ve slovenském povstání. Zaměřil se hlavně na nejdůležitější události slovenského politického boje - tedy na to, co ještě v jeho *Pamětech* téměř úplně chybělo.

ROKU 1888

První část své posmrtné vzpomínky zahájil charakteristickým zvoláním: „To naše milé, ubohé Slovensko!“ V těchto slovech zřetelně zaznívá slovakofilská intonace.

Inspirován hlavně asi Hurbanem a Vlčkem, začíná stručný přehled slovenského národního hnutí vysokým oceněním bratislavské Stolice československé řeči a literatury, která se na počátku 19. století stala „směrodatnou podporou i českého národního vývoje“. V letech třicátých vyrůstala na tomto učilišti za Štúra vedení celá plejáda pozdějších básníků, spisovatelů a učenců, národních horlitelů a mučedníků. (Frič uvádí šestnáct jmen.) Štúr, odstraněný z bratislavské stolice, vymohl si až po mnohém úsilí povolení vydávat Slovenské noviny! (Frič píše místo Slovenské národně novin zkráceně Slovenské noviny, nebo Národní noviny). Jen stručně se Frič zmiňuje o událostech jara 1848 na Slovensku a o slovenském povstání 1848-49. Zvýšenou pozornost věnuje memorandu, které předložili Hurban a Štúr všemocnému Bachovi v srpnu 1849. Glosuje i další „marné protesty a pamětní spisy“, obnovený politický boj od roku 1861, tragický osud tří slovenských gymnázií a Matice. - Poté svým čtenářům oznamuje, že nadále už bude především sledovat vlastní průběh života Hurbanova.

Druhou část začíná doznáním, že své poznatky čerpá kromě vlastních vzpomínek hlavně z Hurbanových *Pamětí*, které vycházely ve Slovenských pohledech roku 1881 až 1887. V nich se Hurban věnoval svému spolupojovníkovi „Ljudevítu“ Štúrovi. Protože byly „psány s ohněm a upřímností neobyčejnou, jsou nejlepší apologií a ovšem poučnou martyrologií celého hnutí slovenského“.

Hurbanův životopis Ludovíta Štúra silně Friče ovlivnil. Až do té míry, že na mnoha místech svého textu bezděčně sledoval spíše životní dráhu Štúrova než Hurbanovu. Například jen velmi málo se tu dozvíme o rodičích Jozefa Miloslava Hurbana, mnohem více o rodičích Ludovítových.

Frič znal také spis mladého Hurbana *Cesta Slováka ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách*, uvedl z něho tři výňatky. Z jeho vzpomínek ve Slovenských pohledech však čerpal hlavní informace. Věnoval pozornost počátečním Hurbanovým sporům se Štúrem, velmi ho zaujalo vyprávění o tajném výletu štúrovské mládeže na Devín roku 1836. - To však reprodukuje Frič dost nepozorně, uspěchaně, v podrobnostech si ještě sám něco přidává ze své fantazie; současně také mylně informuje o přípravách vydání almanachu *Plody*. Tvrdí dokonce, že *Plody* vůbec nevyšly! - Věrohodnější bylo jeho líčení dramatického vývoje v letech čtyřicátých, počínaje první

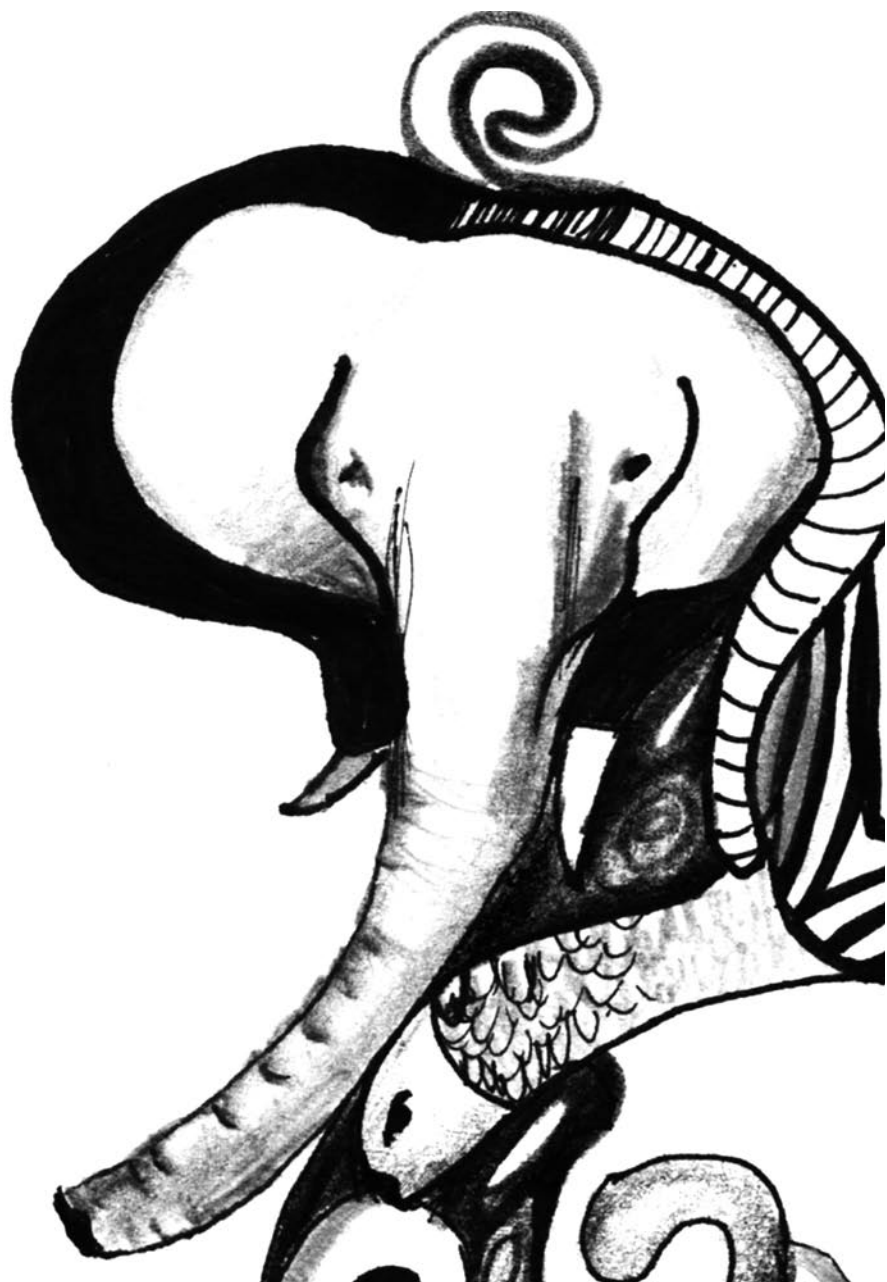
velkou politickou akcí slovenskou roku 1842. Téhož roku začal Hurban vydávat almanach *Nitru*. Ale druhý ročník už cenzor zakázal. Štúr musil odstoupit, jeho žáci na protest hromadně opustili Bratislavu. Štúr „zamýšlel pak s Hurbanem vydávati slovensky psané *Národní noviny* s přílohou *Orel tatranský*“, sděluje Frič poněkud nepřesně.

V polovině let čtyřicátých následovaly další deputace do Vídně i do Budína, významná společná návštěva u básníka Hollého spojená s poradou o spisovné slovenštině, založení literárního kulturního spolku Tatrín. „Povolení k vydávání Slovenských národních novin i Orla dostal konečně Štúr 25. března 1845. Ale povolení k Tatrínu nepřicházelo.“ Toho roku se Hurban šťastně oženil, dostal se tím do sporu se Štúrem - kterému ovšem také v mládí učarovalo dvě černých slovenských oček, potom v září 1840 v Hradci Králové Marie Pospíšilová! Tehdy napsal „několik básnických slok plných mužné rezignace“.

Frič s pochopením objasňoval rozhodnutí slovenských evangelíků opustit češtinu obvyklou při bohoslužbě i v písemnictví. Opakoval jejich argumentaci, snažil se „ukázati na hlavní důvody“ pro utvoření vlastního spisovného jazyka. Sám se nechtěl pouštět do polemiky. Soustředil svou pozornost na tři následující nejdůležitější roky pro Slovensko, kdy vycházely „*Slovenské noviny*“. Propagovaly spolky střídmosti, praktické pokyny o polním hospodářství aj., založení průmyslové školy, a pokud jim to cenzura dovozovala, „přinášely články ryzím demokratismem prodchnuté, útočily proti nesmyslnému privileji šlechty, nijaké dani nepodléhající, a zasazovaly se o rozšíření volebního práva na svobodná města“. Počátkem listopadu 1847 přinesly první informaci o Štúrových projevech na uherském sněmu. - Z nich citoval Frič několik výňatků a konstatoval, že Štúrovy noviny „psaly napotom vždy důrazněji a směleji“.

Mýlí se ovšem, když ujišťuje, že Hurban do těchto novin přispíval nejpilněji. Asi mu uniklo, že kromě své Nitry vydával Hurban od roku 1846 i Slovenské pohľady.

V třetí části posmrtné vzpomínky se Frič nejdříve znovu ještě vrátil k Slovenským národním novinám. Projevil tak zvýšený zájem o politickou publicistiku Štúrovu, třebaže své poznatky o ní asi čerpal z jediného hurbanovského pramene. - Právě Hurban, který do Štúrových novin nikdy nic nenapsal, v letech osmdesátých ocenil Štúrovy úvodníky. Zvláště poukázal na dva z nich: *Panslavizmus a naša krajina* (který by měl být podle Hurbanova názoru opětovně uveřejňován i memorován!) a *Nový vek* (vyšel 31. března 1848!). Frič vybral několik výňatků z obou těchto úvodníků, samozřejmě je citoval v původním slovenském znění. - Takto se vlastně čeští čtenáři mohli v Osvětě roku 1888 poprvé seznámit, s čtyřicetiletým zpožděním, s touto částí politické publicistiky Ludovíta Štúra! O jeho stejně významných projevech na uherském sněmu byli hned roku 1848 v českém tisku pohotově informováni.

Fričova nečekaná odbočka k Štúrovým novinám byla jakýmsi úvodem k podrobnějšímu vylíčení prvních významných politických akcí za památného „jara národů“ na Slovensku, které provázal „neslýchaný terorismus stoličnických úředníků a zemanů“. Velkou pozornost věnoval Frič zejména úspěšnému lidovému shromáždění v Liptovském Mikuláši 28. března 1848.

Také si až nyní připomněl, jak se poprvé seznámil na počátku dubna s Hurbanem v Bratislavě, kam oba přišli za Štúrem. Setkali se s ním až ve Vídni. Frič tam na společné schůzi Slovanů sledoval řečnické projevy Hurbanovy „střídavě se Štúrem“. Podle svých vlastních zážitků také připomněl Štúrovo působení v dubnové a májové Praze - agitaci pro Slovanský sjezd a založení Slovanské lípy.

Na počátku května v Liptovském Mikuláši sestavili „jakési slovenské *ultimatum*“, pamětní spis ke královi, palatinovi a zároveň i uherskému sněmu; šlo v něm o hlavní slovenské požadavky a protesty proti „neodůvodněnému stíhání a zavírání slovenských národovců“. V té době už byli zatčeni a uvězněni Janko Král a Rotarides, stíhání Hurban a Štúr, kteří se museli skrývat a potom tajně prchnout do Prahy. Tam byli oba vřele přijímáni pražskými uvědomělými občany. Velmi zaujal Friče skvělý Štúrův řečnický úspěch na Střeleckém ostrově v předvečer zahájení Slovanského sjezdu, i Hurbanův 11. června v Karolinu. (Nikoli 9. května, jak mylně uvádí Frič.)

Hurban s chotí byli hosty dr. Friče, před jehož domem v následujících dnech Hurban s ostatními obránci barikád čelil dvojímu útoku vojska. Po skončení „svatodušního boje“ Hurban se Štúrem šťastně unikli z Prahy do Záhřebu. (Jen velmi málo už se tu Frič zmiňuje o pražském revolučním týdnu! Také zcela pomlčel o průběhu a významu Slovanského sjezdu.)

V následujících letních měsících sledoval Frič důkladně přípravy slovenského povstání. Snaží se po čtyřiceti letech vystihnout i jeho politické cíle, opíraje se přitom hlavně o Hurbanovy údaje. Velmi stručně informuje o zahájení ozbrojeného lidového povstání pod vedením Hurbana, Štúra a Hodži 18. září. Zamýšlí se nad nezdarem této první dobrovolnické výpravy.

Na počátku října 1848 už chystali Hurban se Štúrem ve Vídni a v Praze - „hlavně Slovanskou lípou podporování“ - novou výpravu. Během ní se dařilo jejich agitaci, aspoň na některých místech Slovenska. Roku 1849 organizovali deputaci s peticí k císařskému dvoru do Olomouce. (Frič ocitoval pět hlavních bodů této „důkladně vypracované“ petice.) Třetí dobrovolnickou výpravu líčil Hurban i Frič už méně podrobně.

V následujících deseti letech trvalo „hrobové ticho“, až do jara 1861. Tehdy znovu na sebe upozornil odvážný výmluvný řečník Hurban. Frič sledoval jeho další politickou činnost i pronásledování, ocenil další dva ročníky jeho *Nitry* z roku 1876 a 1877, i jejich politickou tendenci (věnování Palackému!), zaznamenal další řečnické úspěchy Hurbanovy, také znovu v Praze! Těžko nemocný Hurban „přispíval hojně“ do Slovanských pohladů,

redigovaných jeho synem, osvědčeným básníkem Vajanským. Roku 1887 se ještě zúčastnil v Martině „výstavy slovenského vyšívání“ a spřátelil se s českým malířem Věšínem. - Podle Fričova závěrečného hodnocení nebyl Hurban „ani příliš obratným, ani důsledným politikem“; ale pracoval, zápasil a trádlal „s nadšeným zápalem a s dokonalým sebezapřením“.

Nedověděli jsme se však nic o tom, jak smýšlel Frič o politikovi Štúrovi. Velmi pravděpodobně chtěl na tuto otázku najít odpověď o něco později v připravované přednášce o Štúrovi, kterou slíbil roku 1889 pražským vysokoškolákům.²⁾ Svě hodnocení „geniálních“ koncepcí Štúrových převzal od Hurbana.³⁾

Plánovanou přednášku o Štúrovi sice nenapsal, ale aspoň trochu ji mohl nahradit příležitostný článek, jenž obsahoval ucelený přehled slovenského národního hnutí v štúrovské generaci. Tuto stále ještě málo známou závažnou tematiku přiblížil tehdy roku 1888 české veřejnosti známý básník a novinář - promyšleně popularizoval ve svém výběru nejdůležitější poznatky, které neměly upadnout v zapomenutí.

ZNOVU ROKU 1953

Reedice Fričovy posmrtné vzpomínky se dostala k českým čtenářům ve velmi zlé době. Na počátku let padesátých v Československu dosáhla vrcholu atmosféra strachu a kult Stalina.. Do kulturního života pronikl tupý dogmatismus. Jeho charakteristickým projevem byla i první česká monografie o Ludovítu Štúrovi roku 1952 - publikace Jana Linharta *Ludovít Štúr*, přeplněná citáty myšlenek B. Engelse, E. Fischera, J. V. Stalina, Z. Nejedlého, V. I. Lenina, Z. V. Tobolky, K. Marxe, a nejvíc sovětského historika I. I. Udalcova (pětkrát!). Linhart jednoznačně odsoudil „kontrarevolučnost slovenského protimadarského odboje“. Slovenští politikové se podle něho octli mezi nejreakčnějšími zbytky feudálního řádu!! „Byli velmi daleko toho, aby uvažovali o nutnosti vskutku demokratické orientace. V revolučních letech 1848/49 se octli na falešné koleji.“⁴⁾

Takovéto hodnocení politického boje štúrovské generace ovšem značně kontrastovalo se zaměřením Jozefa Miloslava Hurbana a Josefa Václava Friče v letech osmdesátých. Proto byla reedice Fričovy posmrtné vpomínky v knižním vydání roku 1953 riskantní záležitostí. Realizoval ji Karel Cvejn, znalec života a díla „revolucionáře“ Josefa Václava Friče. Roku 1952 vydal soubor jeho poezie a následujícího roku výbor z jeho prozaické a novinářské tvorby *Naši předchůdci*.

V doslovu ke knize oznamoval: „Svazek zakončuje posmrtná vzpomínka na dr. J. Miloslava Hurbana, vedle Štúra nejvýznamnějšího představitele Slováků v revolučním roce 1848. Tato stať je Hurbanovým životopisem, je však také širším kritickým pohledem na osvobozovací snahy Slováků a na Hurbanovu revoluční činnost; pro Friče je pak jedním z mnoha důvodů jeho bratrského poměru k slovenskému národu, s jehož představiteli, zvláště

se Štúrem, byl v přátelských stycích."⁵⁾ - Cvejn takto výstižně upozornil na těžisko Fričovy práce, jejíž hodnotu ještě zvýšil pečlivě vypracovanými vysvětlivkami, které obsahovaly další potřebné informace pro zvědavého čtenáře o poněkud již vzdálené době.

Reedie Fričovy posmrtné vzpomínky byla odvážným činem. Toho roku 1953 už sice Stalin i Gottwald zemřeli, ale stalinská ideologie a praxe dál trvala v plné síle. Ve zmrzačeném kulturním životě se stále něco urychleně „přehodnocovalo“, o mnohém se opatrně mlčelo. Promluvil tedy v pravou chvíli z velké dálky Josef Václav Frič - rozvázně, promyšleně i otevřeně. Velmi se snažil porozumět politickému pozadí úspěchů i neúspěchů slovenského povstání. Znal palčivou problematiku dlouhodobého rozporu v hodnocení maďarských a slovenských revolucionářů z roku 1848 a 1849. Upozornil už ho na ni Štúr v soukromém dopisu 28. března 1849 - postěžoval si mu na nestálost českého veřejného mínění, náhlé projevy sympatií pro Maďary a nenávisti k Jelačičovi.

Frič znal důvody úzkého spojení Slovenské národní rady s chorvatským bánem Jelačičem: „Za příkladem Jelačice, jenž byl přesvědčen, že Rakousko hlavně o Slováky se opírající vyjde bez pohromy z povšechné bouře, postavil se i Hurban pod prapor jednotné a mocné říše rakouské, ovšem předpokládaje, že vítěz bude vděčen svým dobrovolným pomocníkům.“ Velmi záleželo Fričovi na správném chápání první dobrovolnické výpravy, které se sám v září 1848 zúčastnil - a na bojišti utrpěl těžké zranění, to však mu nezpůsobilo žádný Maďar, ale císařský voják! O tom v posmrtné vzpomínce pomlčel. Jen hořce podotkl, „že mimo všechno nadání také císařská posádka, zůstavená bez instrukcí, bojovala po boku maďarónských gard proti slovenským dobrovolníkům, kteří se přece byli s vědomím a svolením vlády vídeňské do horního Uherska vypravili“!⁶⁾

O druhé dobrovolnické výpravě mohl už referovat jen podle Hurbanových údajů. Víc než situace na bojišti ho zajímalo politické působení Slovenské národní rady. „Ale sotva Slovenská rada s Hurbanem v čele, provázena československými dobrovolníky pod Zachem a Bloudkem a císařskými pluky, v severních župách na místo Maďarů dosadila v čelo samosprávných úřadů věrné a spolehlivé Slováky, vysílal Windischgrätz své vlastní komisary, kteří na místo komunismem prý páchnoucích volených úředníků dosazovali opět košutisty, a ti ovšem hned zase Slováky všemožně utiskovali.“ Slovenskou delegaci v Olomouci 20. března 1849 sice „mocnář blahosklonně přijal a ministrům svým Stadionovi a Schwarzenbergovi nařídil, aby oprávněným žádostem osvědčených a věrných Slováků hornouherských všemožně vyhověli“; avšak vyjednávání se Stadionem bylo neúspěšné - „vyčetl dokonce Hurbanovi, že udržuje s Čechy přátelské spojení, že dává si od nich při svých výpravách pomáhati, že nejen v řadách dobrovolníků i Češi bojují, nýbrž dokonce, jako Zach, Bloudek a Janeček, že v čele sborů slovenských stojí.“ Během další dobrovolnické výpravy už do Uher vnikali Rusové.

Dobrovolnické sbory byly záhy rozpuštěny - a Slováci využíváni „nejraději ke službám pochopským, čímž se tito v paměť Maďarů a maďarónů velmi zle zapsali.“⁷⁾ – Tuto informaci už neměl Frič ze svého hurbanovského pramene. Ale asi znal i Havlíčkovy Národní noviny a Večerní list Národních novin. (8. 6. 1849!)

Jeho pohled na revoluční leta 1848-49 ve srovnání s Linhartovým byl mnohem kvalitnější, všestrannější, pronikavější. - Musíme však Linhartovi přiznat, že sám brzy své pojetí zrevidoval v kratší stati o Štúrovi, kterou vypracoval k stému výročí jeho smrti. Na dvaceti stránkách tohoto nového textu najdeme už jen jeden citát: z díla maďarského historika Endre Arató *Sociálne motívy slovenského národného hnutia v r. 1845-1848*, které vydala roku 1952 Matica slovenská.⁸⁾

Kromě Karla Cvejna vrátil se k Fričovi tehdy také Ján V. Ormis roku 1955 v knize *Súčasníci o Ludovítovi Štúrovi. Rozpomienky, zprávy a svedectvá*. Ocenil Friče jako spolehlivý zdroj informací: „Obyčajne sa nemýli,... jasne postaví otázku a jednoznačne ju zodpovie, neprikrášľuje ani osoby, ani udalosti, takže vcelku spoľahlivo informuje.“⁹⁾ Na 27 stránkách textu přiblížil tu Ormis ve slovenském překladu slovenskému čtenáři množství úryvků z Fričových *Pamětí*. Kniha obsahovala ještě i jiné příspěvky někdejších účastníků slovenského povstání, proto by k nim určitě patřila i Fričova posmrtná vzpomínka! Ormis o ní asi nevěděl, nezařadil ji ani do pozdější *Bibliografie Ludovíta Štúra*.

Musím též s politováním doznat, že ani já jsem se o ní nezmínila ve studii *Vztah českých současníků k odkazu Ludovíta Štúra*. Toto nedopatření jsem se teď pokusila napravit.

Poznámky

¹⁾ FRIČ, J. V.: Dr. Josef Miloslav Hurban. Posmrtná vzpomínka. Osvěta 1888, s. 366 - 71, 447 - 56 a 613 - 21.

²⁾ Blíže SOJKOVÁ, Z.: Vztah českých současníků k odkazu Ludovíta Štúra. Slovenská literatúra, 17, 1970, s. 162 - 163; znovu in Téma Štúr – problémy a návraty. Praha 2005, Slovensko-český klub, s. 24.

³⁾ HURBAN, J. M.: Ludovít Štúr. Kniha druhá. V Turčianskom Sv. Martine 1939, s. 80 – 81: „Štúr vychodil vo veľkých koncepciách svojich z hladiska osobností národných a veril silne, že národy, ako osoby mravné, majúce svoje úlohy na svete a v dejinách, nevyhnutne musia sa konečne dohodnúť a dorozumieť, keď priam i stoeľtami celými trýznili a porážali druh druhu.“

⁴⁾ LINHART, J.: Ludovít Štúr. Praha 1952, Československý spisovatel, s. 62 a 67.

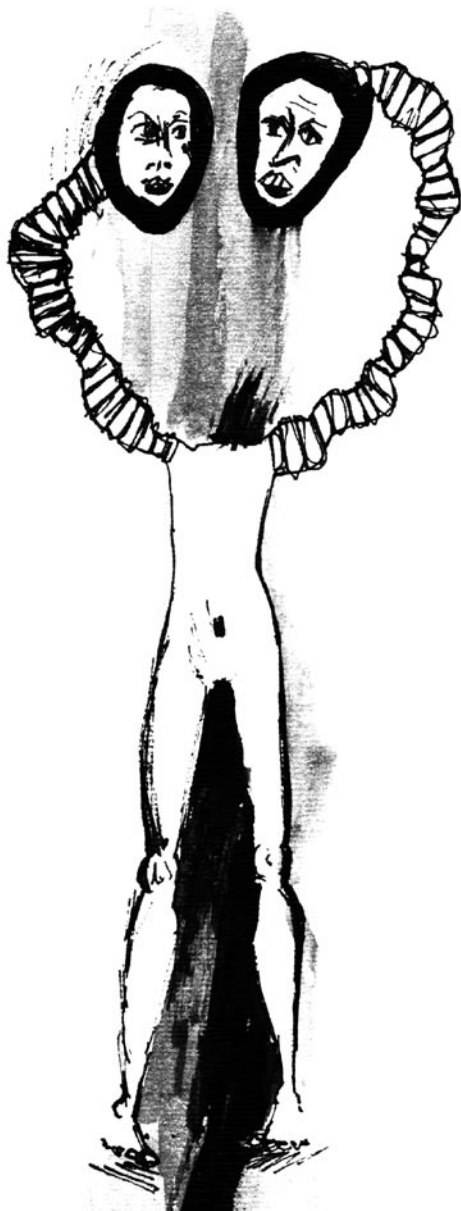
⁵⁾ FRIČ, J. V.: Naši předchůdci. Praha 1953, Melantrich, s. 245 – 246.

⁶⁾ Tamtéž, s. 156 - 211.

⁷⁾ Tamtéž, s. 187. – 188.

⁸⁾ LINHART, J.: Ludovít Štúr a slovenský národní život, in ŠTÚR, L.: K přátelům, k bratrům. Praha 1956: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, s. 16.

⁹⁾ ORMIS, J. V.: Súčasníci o Ludovítovi Štúrovi. Rozpomienky. zprávy a svedectvá. Bratislava 1955, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 401.

autor/ři

Lucia Šachlová, veľmi sympatická mladá žena s neodolateľným úsmevom, sa narodila sa v Martine, avšak prednedávnom sa presťahovala do Prahy, ktorú od detstva navštevovala vďaka svojmu bratrancovi, hercovi Richardovi trstanovi. Vlastne už od najútlejšieho detstva sa venovala výtvarnému umeniu – navštevovala výtvarné kurzy pod vedením Petra Klimka, ktorý sa do veľkej miery zaslúžil aj o jej prijatie na strednú umeleckú školu v Trenčíne, kde vyštudovala módne návrhárstvo odevov. Už v tom čase sa vyznačovala osobitým náhľadom na umenie. V roku 2005 ukončila Pedagogickú fakultu Univerzity Konštantína filozofa v Nitre, odbor výtvarnej výchovy a ateliér malby u Roberta Bielika, ateliér grafiky u Jozefa Dobiša a ateliér fotografie u Mariána Žilíka. Vyskúšala si potom všeličo – napríklad aj prácu v Írsku na morčacej farme, kde si zarobila nejakú tú korunu. Napokon však, ale uvidí sa, či natrvalo, zakotvila v Prahe. A netreba zabudnúť ani na to, že sa celé roky venovala cyklistike, a to až na reprezentačnej úrovni.

Okrem absolventských výstav v Martine, v Trenčíne i v Nitre, mala množstvo výstav vlastných a získala nejedno ocenenie za fotografie, plagátovú tvorbu, aj v designovej oblasti. Je lektorkou výtvarnej výchovy pre detské divadelné štúdio Klak a autorkou ďalších projektov.

Lucia Šachlová je vyložené nespútaný živel – vo farbách, ktoré využíva, v štýlovej a kreatívnej grafike, umeleckých portrétach, odevnom designe, knižných i reklamných ilustráciách. Vďaka trom odborom, ktoré vyštudovala, dokáže svoje výtvary veľmi ozvlášťňovať, kombinovať, využívať farby, materiály, fotografie, a to veľmi často najmä aktov. Vytvára tak akýsi svoj rozprávkový svet nielen v obrazoch, ale i v odevnom designe, keď pod jej rukami doslova ožívajú tenisky, tričká, gumené čižmy a iné súčasti odevov, až vám z nich oči prechádzajú. Všetky sú hravé, pestré, plné fantázie a snového sveta. Človek si hovorí, že je škoda navliecť si ich a vyjsť do sveta prachu, špiny a zadymeného prostredia. Zvlášť výrazná jej séria „Z rozprávky do rozprávky“, v ktorej sa zamerala na motívy slovenských rozprávok, oslovujúcich mnohé generácie detí. Pomocou malby, krajky, čipky, či plste vytvorila odev napodiv až punkového štýlu. Je tu tričko s námetom Bračeka jelenčeka, rozprávky O kozliatkach, O rybárovi a zlate rybke, Zajkovi Bojkovi a podobne.

Všetci potrebujú rozprávku, tvrdí Lucia a jej klienti či obdivovatelia ju nachádzajú na každom kúsku ňou pretvoreného materiálu. Svoju značku nazvala, akože inak než vtipne, LSD, teda Lucia Šachlová Designum... Veď áno, všetci potrebujeme rozprávku... a kým ju potrebujeme, dokážeme byť šťastní...

AUTOR/ŘI ČÍSLA

Vojtech Čelko – slovenský historik a publicista žijící v ČR, předseda Spoločnosti M. R. Štefánika

Etela Farkašová – slovenská spisovatelka a filozofka

Ján Fuzik – slovenský činovník a novinář v Maďarsku, předseda Celoštátnej slovenskej samosprávy

Vlasta Hochelová – novinářka, pedagogička na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, poetka

Pavol Holeštiak – slovenský spisovatel a vysokoškolský pedagog, ředitel Úradu Žilinského samosprávneho kraja

Simona Kukučová – študentka bohemistiky na FF UP

Boris Lilov – slovenský spisovatel, povoláním matematik a programátor, předseda OZ Literis

Peter Lipták – slovenský organizátor a publicista žijící v ČR, tajemník Obce Slovákov v České republice

Lubomír Machala - bohemista, literární historik, vedúci Katedry bohemistiky FF UP v Olomouci

Lubomíra Romanová – slovenská lékařka a spisovatelka, primárka ARO v Prešove

Vladimír Skalský – slovenský novinář, básník a esejista, žijící v Praze, předseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, editor Zrkadlenia-Zrcadlení

Zdenka Sojková – česká slovakistka, autorka početných štúdií o slovenskom národnom obrodení a menovite Ludovítovi Štúrovi

Józef Szymeczek – polský historik žijící v ČR, předseda Kongresu Poliakov v ČR

Martina Tokárčiková – slovenská novinářka, členka výkonného výboru Slovensko-českého klubu v SR

Naďa Vokušová – pražská slovenská novinářka a fejtonistka, predsedníčka Slovensko-českého klubu a šéfredaktorka časopisu Slovenské dotyky

Jiří Výborný – český novinář žijící na Slovensku, podpředseda Českého spolku Bratislava

BORIS LILOV

(NIEKOTRÉ TEXTY VYŠLI V ZBIERKE MIMIKRY A MASAKRY,
MOŽNOSŤ OBJEDNÁVKY NA www.literis.sk)

Mladomanželia

Kde sa vzali, tu sa vzali.

Rada otca synovi

Najprv vyžeň majetok, potom ženu.

*Ak sa vám čaká
počkajte si.*

Čo sledujú fínske deti v saune?

Poťte s nami!

Dlhé rady

neviem vystáť.

(U)sedavé zamestnanie

Kto neobsedí,

neobstojí.

Záhorácka romantika I

*Mysueua sem, že ma budeš
zahrnovat nehou.*

Ale ty si any brvou nehou.

Záhorácka romantika II

Nehou si ty nohy nehou, budem ta ja zahrnovat nehou.

Citlivý kombajn

Žne nežne.

Čo spravia politici, keď sa nám budú zdať dane privysoké?

Zdania zdania.

Ohľaduplný kat

Tne taktne.

Koho

Koho treba odpor učiť,

toho treba odporučiť.

Keď dostane nekrofil chuť

ide do tuhého.

O úprimnosti

*Ak ťa niečo trápi, nevešaj (mi
to na) nos!*

*Hra svetla a tmy
Otec mi to najprv vytmavil
a potom vysvetlil.*

***Egoista sa zoznamuje
Tiež ma teší, že ma spoznávate.***

*Diktátor
Milujte slobodu!*

***V totalite
Nebudte príliš otvorení.
Mohli by vás zavrieť.***

*Nešťastie
Nechodí po horách.
To sú turisti.*

***Syndróm vyhorenia
Postihuje obvykle
tých najviac zapálených.***

*Práca dobrovoľníka
Je na nezaplatenie.*

***Dom
Nechápem to.
Namažú sa dvere, ale okno mám ja.***

*Pes
Ak u vás skapal pes,
mali by ste zistiť, kde je zakopaný.*